

การวิจัยเอกสาร การสำรวจ และผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นนี้ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การวิจัยเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งเนื้อหาการวิจัยในบทที่ 4 นี้ออกเป็น 2 ตอน คือ

1. ผลการวิจัยเอกสาร
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งจะเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยเอกสาร

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาที่ได้จากการค้นคว้าและวิเคราะห์เอกสาร

- ตอนที่ 1 สภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาในสังคมไทยโบราณ
- ตอนที่ 2 สภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ตอนที่ 3 สภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ตอนที่ 4 สภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ตอนที่ 5 สภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน

สภาพการศึกษาวชิชาพระพุทธศาสนาในแต่ละตอนมีดังต่อไปนี้คือ

ตอนที่ 1 สภาพการจกการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมไทยโบราณ

การศึกษาไทยยุคโบราณ หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่มีกำหนดหลักสูตรและระบบโรงเรียนในขั้นนั้นจน แบ่งออกเป็นสมัยต่าง ๆ 4 สมัย คือ

1. สมัยสุโขทัย
2. สมัยศรีอยุธยา
3. สมัยธนบุรี
4. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยสุโขทัย

สภาพทั่วไปของสังคมไทยสมัยสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรในอุดมคติของคนไทย เมื่อกล่าวถึงอาณาจักรสุโขทัยแล้ว คนไทยมีความรู้สึกชื่นชมว่าอาณาจักรแห่งนี้มีพระยาอริยวงศาคตญาณ มีระบบการปกครองที่น่าภาคภูมิใจ และจากหลักฐานจารึกทำให้เห็นว่าสุโขทัยมีการปกครองแบบพ่อขุนลูก พระมหากษัตริย์มีความใกล้ชิดกับราษฎร พ่อขุนรามคำแหงโปรดเกล้าให้ประดิษฐ์เครื่องเขียนไว้ที่หน้าประตูเพื่อให้ราษฎรได้ร้องเรียนทุกข์สุข ดังปรากฏในหลักฐานจารึกของพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ 1 ที่ว่า "ปากประตูมีเครื่องตั้งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีดอยมีความ เจ็บทองของใจ มีนจกกล่าวถึงเจ้าขุนไว้ ไปอันเครื่องตั้งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองโค" (ฉำ ทองคำวรรณ 2514: คำนที่ 1 บรรทัดที่ 32-35)

นอกจากนี้หลักฐานจารึกทำให้ทราบเรื่องราวความเป็นไปในกรุงสุโขทัยได้อย่างชัดเจน ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ศาตราจารย์หลักที่ 1 ก็แสดงถึงเศรษฐกิจอันมั่นคงของชาวสุโขทัยถึงที่ว่า "เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกมลในไพร่จกทาง เพื่อนจกจกไปค้า ชีมาไปขาย ไกรจกไกรค้าข้างค้า ไกรจกไกรค้าเงินค้ำทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส" (ฉำ ทองคำวรรณ 2514: คำนที่ 1 บรรทัดที่ 18-21)

แม้ในคานสภาพสังคม และประเพณีศาสนาของชาวสุโขทัย หลักศานจารึกก็แสดงให้เห็น กล่าวคือ (ฉำ ทองคำวรรณ 2514: คำนที่ 2 บรรทัดที่ 8 - 23)

คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอบอ้อม ทอชวนรามคำแหง
 เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ทวยบัวทวยนาง ลูกเจ้าลูกขุน
 ทั้งสิ้นทั้งทลาย ทั้งดูรายดูหญิง ฝูงทวยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีล
 เมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากฎนเกือบหนึ่งจึงแล้ว.....
 ใครจักมีถาเลิน เลิน ใครจักมีกัณฑ์ กัณฑ์ (หัวเราะ) ใครจักมีเลื่อน เลื่อน
 เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียบเมอญคนเสียดกันเขามาดูทานเผาเทียน
 เล่นไฟ เมืองสุโขทัยไม่มีคังจักแตก

จากหลักฐานดังกล่าวมาแล้วทำให้มองเห็นว่าสภาพบ้านเมืองยังมี
 ความสงบ อุดมสมบูรณ์ และประชาชนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา

สภาพทั่วไปของการศึกษาไทยสมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัย สำนักการศึกษาของไทยนอกจากบ้านแล้ว ก็มีวัด
 สำนักปราชญ์ราชบัณฑิต และราชสำนัก ใ้ให้การศึกษาวិชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับ
 ศาสนาพุทธ ภูมิศาสตร์ ภาษามวยวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ การปกครอง และจริยธรรม
 (ไตรภูมิพระร่วง 2503: 326) เป็นการศึกษาวิชาการศึกษาต่าง ๆ ควบคู่กับการสอน
 จริยศึกษา การสอนศีลธรรมจรยาจะเน้นหนักในทางปฏิบัติ สอนให้เคารพนับถือบรรพบุรุษ
 และผู้ใหญ่ อบรมสั่งสอนให้ประพฤติที่มีศีลธรรม ในสมัยพระมหาธรรมราชา (ดีไทย)
 พระองค์ทรงนิพนธ์หนังสือชื่อ เทภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือสอน
 ศีลธรรมเล่มแรกของไทย ซึ่งแฝงอยู่ในรูปของวรรณคดีไทยเพื่อให้อบรมประชาชนให้รู้
 บาปบุญคุณโทษ มีความประพฤติที่มีศีลธรรม ไม่ให้กระทำกรรมชั่ว และให้เกรงกลัวต่อบาป
 ที่จะเกิดขึ้น (หงส์รินทร์ สุขขจร 2518: 11)

สมัยศรีอยุธยา

สภาพทั่วไปของสังคมไทยสมัยศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ในที่ราบลุ่ม ดังนั้นจึงอุดมสมบูรณ์ มีการ
 ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช สมัยอยุธยาเน้นความสำคัญของวัด (กระทรวงศึกษาธิการ
 2507: 2) ทุกหมู่บ้านทุกชุมชนจะมีวัดของพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น ๆ ทำให้
 สมาชิกของสังคมไปพบปะกัน ร่วมทำบุญ มีการประชุมเพื่อศึกษากิจการต่าง ๆ ของชุมชน
 พระสงฆ์ทำหน้าที่สร้างความเชื่อร่วมกันในสังคม ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ ทางสติปัญญา
 เป็นผู้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม และกำหนดระเบียบประเพณีวัฒนธรรมทาง
 สังคมอีกด้วย

สภาพทั่วไปของการศึกษาไทยสมัยศรีอยุธยา

การศึกษาในสมัยอยุธยาโดยทั่วไปตกอยู่แก่วัด ราษฎรนิยมพาลูกหลานไปฝากพระเพื่อเข้าเรียนหนังสือ พระต้องมิคินยไว้ปรนนิบัติ ดังนั้นพระจึงยินดีรับไว้

เคอ ลาลูแบร์ ซึ่งเป็นเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาประเทศไทยสมัยพระนารายณ์ใน พ.ศ. 2230-2231 ได้เล่าเรื่องการศึกษาของไทยไว้ว่า "...ถึงอายุ 7 หรือ 8 ขวบแล้ว ชาวสยามจะส่งบุตรของตนให้ไปอยู่ที่วัดกับพระภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์อันเป็นอาจารย์ในวัด สอนอุยชนเหล่านี้ให้รู้จักอ่าน เขียน และนับจำนวนเลขเป็นสำคัญ..." (เคอ ลาลูแบร์ 2510: 261-262)

ดังนั้นการที่การศึกษาตกอยู่แก่วัดย่อมเป็นธรรมดาที่พระภิกษุจะต้องสอนศาสนาให้แก่เด็ก การศึกษาคำนีลธรรมจรรยาในสมัยอยุธยาจึงยังมีอยู่โดยทั่วไป โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน นอกจากนี้ถ้าพิจารณาแบบเรียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วจะเห็นได้ว่าการสอนศีลธรรมจรรยาแฝงอยู่ในรูปของวรรณคดีไทย เช่น มหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ นี้ได้ว่าในสมัยนี้การศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนายังเป็นที่สนใจแก่บุคคลทั่วไป และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสถาบันพระมหากษัตริย์

สมัยกรุงธนบุรี

สมัยกรุงธนบุรีนี้ระยะเวลาสั้นมาก คือ ระยะเวลาเพียง 13 ปีเท่านั้น เนื่องจากพระเจ้าตากสินซึ่งต้องเผชิญปัญหาสำคัญยิ่ง นั่นคือ "การรวบรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่น" ดังนั้นการศึกษาสมัยนี้เป็นการที่ผู้ค้ำการศึกษาให้เข้ารูปตามแบบแผนการศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา หันไปกับการฟื้นฟูศีลธรรมจรรยา และไปปรับปรุงให้ดีขึ้น

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนหน้าที่จะมีการขยายโรงเรียน จะเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลนั้น เป็นระบบการศึกษาแบบเก่าทั้งที่เป็นการศึกษาอักษรวิธ และไม่ใช่อักษรวิธ ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้อันเป็นทั้งความนึก ความเชื่อภายใต้ อุคมการอันสังคมพุทธศาสนา และค่านิยมตามประเพณีในสังคมขณะนั้น

สภาพทั่วไปของสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สภาพสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นสังคมที่มีระบบการ
ผลิตทาง เศรษฐกิจขั้นพื้นฐานเป็นเกษตรกรรมแบบยังชีพภายในหมู่บ้าน พลเลี้ยงตัวเอง
ผลผลิตส่วนเกินต้องส่งให้กษัตริย์ ที่เรียกว่าส่วย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี
ประศาสน์ เศรษฐ: เอกสารอัครเสนา) ระบบการค้าภายในประเทศที่คองให้เงินตรา
แลกเปลี่ยนยังไม่แพร่หลายมากนักในระดัหมู่บ้าน การจักระเบียบบริหารการปกครอง
โดยกระจายศูนย์กลางออกไปจากส่วนกลางและหัว เมือง สังคมแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ
ระดับขุนนาง และไพร่ งานเขียนที่ถือเป็นแหล่งรวมความรู้ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึง
โลกทัศน์ของคนยุคนั้นได้ก็คือ ไตรภูมิโลกวิจิตร เพราะเป็นหนังสือรวมความรู้ที่อธิบาย
ถึงความคิด ความเข้าใจของคนไทยที่มีต่อสังคม รัฐ และมนุษย์ ไตรภูมิได้รับการนำมา
ดัดแปลงจนได้กลายเป็นหลักอธิบายเหตุผลความชอบธรรมของรัฐและการปกครองซึ่ง
รัชกาลที่ 1 เองก็ทรงยึดหลักการนี้ (วารุณี โอสदारมย์ 2524: 9) ดังนั้นสภาพของ
สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงยึดพระพุทธศาสนา เป็น เกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติ

สภาพทั่วไปของการศึกษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์

แหล่งที่ให้ความรู้และถ่ายทอดความเชื่อให้กับคนในสังคมคือ
สถาบันกษัตริย์ สถาบันพุทธศาสนา และสถาบันครอบครัว กษัตริย์จะทำหน้าที่โดยทรงเป็น
องค์อุปถัมภ์ศาสนา นักปราชญ์ เพื่อรวบรวมคัมภีร์พุทธศาสนาต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน
(พระยาปริยัติธรรมธาดา 2521: 1-8) และความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดให้
กลุ่มคนระดับล่างโดยองค์กรพุทธศาสนาคือวัด ซึ่งตั้ง เป็นศูนย์กลางทางสังคมของชุมชน
(เสฐียรโกเศศ 2506: 597) เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับพื้นฐานคือตั้งแต่ระดับ
ครอบครัวขึ้นมา วัดเป็นแหล่งรวมชีวิตและจิตใจของคนในหมู่บ้าน อิทธิพลความเชื่อที่
ครอบครัวได้รับการถ่ายทอดจากวัด มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์ต่อคนกระทั่งความคิด
เกี่ยวกับวิถีชีวิต และสังคมของคนในครอบครัว ความคติวิถีปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา
ทั้งถาวรถูกยอมรับมาให้กับสมาชิกในครอบครัวอีก ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์
สถาบันพุทธศาสนา และสถาบันครอบครัว จะร่วมกันถ่ายทอดความรู้ทุก ๆ ด้าน แม้แต่
วิชา เฉพาะในการประกอบอาชีพ โดยสถาบันที่มีบทบาทในการให้การศึกษาคือในระบบ
กว้างคือ วัด และครอบครัว สำหรับวัดการถ่ายทอดความเชื่อนี้เป็นไปในรูปแบบของการ

เทศน์แสดงธรรม การสื่อสารด้วยภาพศิลปกรรมในวัด ซึ่งเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ ชาดก และวรรณกรรมพุทธศาสนา และสถาบันครอบครัวจะถ่ายทอดความรู้ในเรื่อง อาชีพสืบต่อกันมา

ส่วนวิธีการศึกษาแบบอักษรวินิจฉัยที่ชาวอีสาน เป็นการสื่อสารความรู้ ความเข้าใจในสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็น เรื่องของการจารึกเรื่องราวทางอาณาจักร และความเชื่อทางพุทธศาสนา เช่น พระราชพงศาวดาร พระไตรปิฎก คัมภีร์พุทธศาสนา วรรณกรรมพุทธศาสนา ประติของวัดและชุมชน โดยเรื่องเหล่านี้จะถูกบันทึกในหนังสือ สัจราชการ สารตราใบบอก ปุ้มโหร และวรรณกรรมราชสำนัก เรื่องเหล่านี้จะได้รับการ ถ่ายทอดให้ชนชั้นนำที่มีหน้าที่ในการปกครองประเทศ

สำหรับบรรดาเจ้านายและบุตรผู้มีตระกูลนั้น การเรียนในชั้นเริ่ม ตั้งแต่อายุ 3 - 7 ขวบ เรียนในพระราชฐานชั้นใน โดยเรียนร่วมกันทั้งชายและหญิง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ 2524: 9, 11) ส่วน กุลบุตรทั่วไปนั้นจะเริ่มรับการศึกษาอักษรวินิจฉัยได้เมื่ออายุราว 8 ปี เพราะเป็นวัยที่ไปฝาก พระภิกษุได้

การเรียนในระยะนี้วิธีการเรียนเน้นการท่องจำทั่วไปให้แม่นยำ หลังจาก ท่องจำทั่วไปแล้ว ก็เริ่มต้นเรียน ปฐม ก กา ซึ่งเป็นบทเรียนที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การอ่าน เขียน และเรียน ปฐม ก กา หักอ่านคู่กันไป ปฐม ก กา หักอ่านเป็นแบบฝึกหัดอ่าน แต่ง เป็นกาพย์มีเนื้อหา เช่น วิธีการเรียน การปฏิบัติต่อกฎซึ่งเป็นพระสงฆ์ คุณค่าของการ เรียน และหลักศีล 10 ที่พึงยึดสำหรับผู้เรียนหนังสือ จากนั้นก็ใช้หนังสือ เรียนปฐมเวลา หรือ จินตคามฉีเล่ม 1 ปฐมเวลา ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมหลักการอ่านเขียนภาษาไทย วิธีการแต่งคำประพันธ์ คนที่ศึกษาคำว่าเล่มนี้ต้องรู้ภาษาบาลีประกอบด้วยจึงทำให้มีการ แต่ง จินตคามฉีเล่ม 2 โดยเป็นการอธิบายหลักเกณฑ์ภาษาไทยตามแบบจินตคามฉีเล่ม 1 แต่ ทำให้ง่ายขึ้น หนังสือเรียนอีกเล่มหนึ่งเพื่ออธิบายกฎเกณฑ์การใช้ภาษาไทยแต่งขึ้นใน รัชกาลที่ 4 คือ อักษรวินิจฉัย (วารุณี โอสถารมย์ 2524: 21-22)

นอกจากเรียนรู้กฎเกณฑ์ภาษาไทยแล้วครูมักให้หัดอ่านหนังสือ ประเภทวรรณกรรม คำประพันธ์ร้อยกรองเพื่อให้เกิดความแตกฉานในค่านการอ่าน และ สกิลปัญญา เช่น เรื่องสวัสดิรักษา เป็นเรื่องที่มีมาแต่สมัยอยุธยา สุนทรภู่ไค่นำมาดัดแปลง

แก้ไขเนื้อเรื่อง เกี่ยวกับหลักปฏิบัติประเพณีที่เป็นมงคลแก่ตัว เช่น ความเชื่อเรื่องการ
แต่งกาย การวางตัว ปรมาธิบดี เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมชั้นสูง (เบญจวรรณ
สุนทรภูกอ 2518: 20)

จากกระบวนการศึกษาตามขั้นตอนและเนื้อหาทั้งกล่าวสะท้อนให้
เห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาแบบอักษรวินัยว่าเป็นไปเพื่อสืบต่อหลักพุทธศาสนา เพราะ
การศึกษากฎเกณฑ์และเนื้อหาตามการศึกษ้อักษรวินัย เน้นตั้งแต่การอ่าน เขียนภาษาไทย
ไปจนถึงขั้นการแต่งคำประพันธ์และรู้หลักเกณฑ์ศัพท์ ภาษามคธ-บาลี จนถึงขั้นอ่าน การ
แปลคัมภีร์พุทธศาสนาที่จารึกเป็นอักษรขอม-บาลีไครั้นเป็นการกำหนดความสามารถใน
การเรียนรู้และเข้าใจพุทธศาสนาในระดับต่างกัน กล่าวคือ ความเข้าใจขั้นสูงคือการที่
สามารถคนควาและถ่ายทอดหลักธรรมจากคัมภีร์พุทธศาสนาต่าง ๆ ได้ รองลงมาคือ
ความสามารถในการตีความและทำความเข้าใจวรรณกรรมพุทธศาสนาที่สำคัญ เช่น
มหาชาติได้ ความเข้าใจพุทธศาสนาในขั้นรองลงมาคือ การเรียนรู้หลักจริยธรรมที่เป็น
หลักปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วๆ ไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถศึกษาได้จากวรรณกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่
ในขณะนั้น เพราะแก่นและเนื้อหาของการเรียนวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็น
เรื่องราวที่เกี่ยวกับจักรวาลที่มีการดำเนินเรื่องชี้ให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครอันเกิด
จากบุญและกรรมของตัวละครนั้น (วารุณี โอสภารมย์ 2524: 26)

สำหรับการประเมินผลนั้นในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นอาจจะพบได้
ว่าวงการศึกษามีความสำเร็จถึงขั้นใด โดยพิจารณาจากบทความของสังฆราชปาลเลกซ์
ที่กล่าวว่า "ปรากฏว่าจากจำนวนเด็ก 100 คน ที่อยู่วัดมาตั้ง 8 ถึง 10 ปี จะมีอยู่ราวสัก
20 คนเท่านั้นที่อ่านหนังสือออก และสัก 10 คนเท่านั้นที่เขียนหนังสือได้ช่วยเมื่อพ้นจากวัด
ไป" (สังฆราชปาลเลกซ์ 2506: 206) และพระยาอนุมาณราชชน (2510: 148)
ได้กล่าวไว้ในชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ตอนหนึ่งว่า "เด็กชายลูกชาวบ้านซึ่งมีโอกาสเล่าเรียน
หนังสือที่วัด โดยมากรู้หนังสือเพียงอ่านออกเขียนได้อย่างงู ๆ ปลา ๆ เท่านั้น ใช้การ
อะไรในเรื่องหนังสือไม่ใคร่ได้" ฉะนั้นถ้ามองในแง่คุณภาพของการศึกษาในวัดจาก
2 บทความข้างต้นนั้นแล้วย่อมเห็นได้ว่าใคร่รับผลสำเร็จน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากการเรียน
การสอนในยุคนี้อยู่ในวัดย่อมเป็นสิ่งธรรมดาที่จะต้องสอนให้รู้คำสั่งสอนทางศาสนาและ
ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เป็นส่วนสำคัญมากของระบบการศึกษา การรู้หนังสือก็เพื่อจะได้

ศึกษารวมในชั้นต่อไป ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายส่วนใหญ่ของการศึกษาในช่วงนี้ ก็เพื่อสอนศีลธรรม หลักศาสนาจรรยาบรรณและอ่านออกเขียนได้ (กองวางแผนการศึกษา 2509: 1-2)

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์สถาบันหลักที่ทำหน้าที่สั่งสอน ปกครอง ถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ ทัศนคติ และประเพณีการปฏิบัติกับคุณครูในสังคมไทยโบราณมีอยู่ 3 สถาบัน คือ วัด สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว ทั้ง 3 สถาบันนี้มีความสัมพันธ์ร่วมกันในการถ่ายทอดความรู้ให้กับสังคม เนื่องจากรัฐบาลยังไม่มีนโยบายในการจัดการศึกษาให้แก่ราษฎร การศึกษาแบบโบราณของไทยจึงมีวัตถุประสงค์สาม ประการ คือ พุทธิศึกษา และจริยศึกษา คือมุ่งการอ่านออกเขียนได้ เรียนเลข ศีลธรรม และพุทธศาสนา ส่วนเนื้อหาหลักสูตรที่มุ่งศึกษาในสังคมไทยมี 3 ประเภท คือ การศึกษาค้นคว้าวิธีซึ่งเป็นปัจจัยสู่การศึกษาขั้นสูงสำหรับบุคคลชั้นนำ แต่สามัญชนนั้น เรียนรู้เพื่อเตรียมการสำหรับการอุปสมบท และเป็นเครื่องมือในการศึกษาพุทธศาสนา มากกว่าจะใช้ในการประกอบอาชีพ (พระยาอนุমানราชชน 2515: 453) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิชาชีพตามตระกูลและการอบรมสั่งสอนค่านิยมจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและจริงจังมากสำหรับสังคมไทยโบราณ โดยถือว่าเป็นหลักและแนวทางในการครองชีวิตที่ดี

การเน้นคุณค่าค่านิยมจริยธรรมนี้ไม่มีเฉพาะแต่การศึกษาในวัดเท่านั้น ในสังคมไทยโดยทั่วไปก็ถือคติการอบรมค่านิยมจริยธรรมและศีลธรรม ซึ่งจะสังเกตได้จากความคิดของกวีที่แทรกอยู่ในวรรณคดีต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว เช่น นันทโศภนันทสุทร คำหลวง มหาชาติคำหลวง พระมาลัยคำหลวง เสือโตคำฉันท์ าลา ลาลูแบร์ ไข่มุกอันทิวาว (2510: 512) "ข้าพเจ้าได้ฟังเพลงเห่เรือของพวกผีพายซึ่งมีผู้แปลให้เข้าใจกระท่อน กระแท่นพอจับเนื้อความได้ ส่วนเพลงละครที่ข้าพเจ้าเคยกล่าวถึงนั้นล้วนเป็นเพลงอบรมศีลธรรม" ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการอบรมค่านิยมจริยธรรมจรรยาจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของสังคมไทย และเป็นสิ่งที่มีอยู่ในระบบการศึกษาไทยตั้งแต่การศึกษายังไม่อยู่ในระบบโรงเรียน

ในค่านิยมการเรียนการสอน หากได้โดยผ่านโศกพิสนุปรณ์ต่าง ๆ มากกว่าผ่านทางตัวหนังสือ ส่วนมากเป็นการถ่ายทอดความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนา การใช้หลักธรรมเป็นเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต ส่วนการถ่ายทอดความรู้โดยผ่าน

คัมภีร์หนังสือนั้น ลักษณะของการเรียนเป็นการบอกหนังสือและท่องจำโดยที่ครูบอกมาเท่าไร ผู้เรียนก็กลับมากท่องจนจำได้ ครูจึงจะบอกความรู้ใหม่ให้ การเรียนการสอนไม่มีการแบ่ง ชั้นเรียน หรือกำหนดอายุของผู้เรียน ขึ้นอยู่กับความสามารถส่วนบุคคลว่าแต่ละคนจะ เรียนรู้ได้มากแค่ไหน ท่านตำราเรียนส่วนมากจะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาทั้งสิ้นแม้จะเป็นแบบฝึกหัดอ่านหนังสือ ดังเช่น หนังสือปฐม ก กา หักอ่าน ก็มีการสอดแทรกเนื้อหาศีลธรรมจรรยาลงไปด้วย

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาแบบเก่าของไทยมุ่งกลม กล่าอบรม บ่มจิตใจให้เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ มีเมตตาธรรม มีความรอบคอบ ฝึกฝนวิชาความรู้พิเศษ ที่มีความสนใจ ส่วนความรู้ในภาษาและหนังสือให้ความสนใจกันน้อยเพราะสภาพการณ์ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ การไม่คอยมีภัยธรรมชาติ ความไม่จำเป็นในการใช้ภาษาหนังสือ การไม่คอยจะยกของหนักปราชญ์แต่ยกของผู้มีฝีมือมากกว่า จึงทำให้การศึกษาแบบเก่าเน้นในเรื่องคุณธรรมมากกว่าภาษาหนังสือ นอกจากนี้การศึกษาแยกแ่กกันมา รัฐบาล ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตั้งแต่การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังคง อาศัยพระเป็นผู้สอนและวัดเป็นสถานศึกษา พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ทรงอุทิศทุนและปรับปรุง ดังนั้นย่อมเป็นที่แน่นอนว่าการจัดการศึกษาแยกแ่กกันมาตั้งแต่รัตนโกสินทร์ตอนต้น ย่อมเน้น เรื่องพุทธศาสนาเป็นจุดมุ่งหมายใหญ่ของการจัดการศึกษา เนื่องจากระบบการจัดการศึกษา ค่านิยมของชาวไทยที่มีต่อพระมหากษัตริย์ และศาสนา ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคม ดังที่กล่าวมาแล้ว เน้นวิชาพุทธศาสนาได้มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นการศึกษาใน ลักษณะปกติวิสัย ยังไม่มีชื่อวิชาโดยเฉพาะ และยังไม่มีการเรียนโดยทรง แต่สอดแทรก อยู่ในหนังสือประเภทการอ่านและการเขียนอื่น ๆ

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคแห่งการปรับปรุง ประเทศในทุก ๆ ด้าน การปรับปรุงการศึกษาก็ครั้งใหญ่ได้ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการ ปรับปรุงกิจการบ้านเมืองอื่น ๆ (ดวงเคื่อน ทิศานุกรม ม.ป.ป. : 33 - 37) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยให้รัฐได้

เริ่มเข้ามามีบทบาททางการศึกษาโดยตรง ด้วยการจัดการศึกษาเข้าสู่ระบบโรงเรียน มีแบบแผน มีหลักสูตร และมีการวัดผลการศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2414 พระองค์ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง นับเป็นโรงเรียน แรกที่มีขึ้นตรงตามลักษณะโรงเรียนที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยนำรูปแบบของการจัดการศึกษา ของชาติยุโรป และแผนการศึกษาชาติของญี่ปุ่นเข้ามาใช้ในรูปแบบการศึกษาของไทย ทั้งนี้เพื่อช่วยฝึกสอนวิชาความรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎร และราชการบ้านเมือง (ทจข. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/5 พระบรมราชโองการ เรื่องตั้งโรงเรียนในกรุง และหัวเมือง 18 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 109)

การตั้งโรงเรียนในระยะต้น ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวนับเป็นการทดลองเพื่อหาแบบอย่างอันจะเป็นแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนใน เวลาต่อมา พระองค์ทรงโปรดให้พระองค์เจ้ากิติศวรรกุมาร (กรมพระยาคำรงราชานุภาพ) ทรงดูแลและทำนุบำรุงโรงเรียนต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่กักรมทหารมหาดเล็กรวม 5 แห่ง (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 34) ในปี พ.ศ. 2427 พระองค์ทรงตั้งโรงเรียน สำหรับทวยราษฎรโรงเรียนแรกที่วัดมหรพาราม และต่อมาได้มีการตั้งโรงเรียน ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก แต่เป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นด้วยความมุ่งหมายเฉพาะอย่าง นอกจากนี้ ใ้ได้มีการประกาศเรียนหนังสือ พ.ศ. 2428 ซึ่งอาจถือได้ว่ามีลักษณะเป็นหลักสูตรฉบับแรก ของเรา และเป็นการจัดการศึกษาที่จัดตั้งสำหรับชนชั้นนำ และสามัญชนด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวงการศึกษาไทยช่วงนี้ ถ้าจะพิจารณาโดย ถองแท้แล้วมิใช่มีแต่การสร้างโรงเรียนขึ้นเฉย ๆ แต่เป็นผลสืบปลายของกระแสความคิด และความพยายามส่วนหนึ่งที่จะบำรุงรักษาและทะนุบำรุงบ้านเมืองให้รอดพ้นภัยอันตราย จากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก (เทศ บุนนาค 2517: 1-40) และ พระราชประสงค์ที่จะทะนุบำรุงให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ เมื่อ ทรงพิจารณาถวิลถวิลองสภาพการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงทรงดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นที่ ดาวรต่อมา ซึ่งในการปรับปรุงกิจการบ้านเมืองต่าง ๆ ก็ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ ดังนั้น ในการจัดการศึกษา เป้าหมายอย่างหนึ่งจึงอยู่ที่ต้องการฝึกบุคคล เข้ารับราชการเพื่อช่วย ในการพัฒนาบ้านเมือง และต่อมาได้กลายเป็นค่านิยมทางการศึกษาของคนไทย ดังผู้ใหญ่ มักจะพูดว่า "จงเป็นเจ้าคนนายคน" (องค์การคำคุณุสภา, รวบรวม 2506: 315)

นอกจากนี้ในอดีตคนไทยยึดมั่นในพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์จึงทรงมีนโยบายส่งเสริมและทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดการศึกษาก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระศาสนาด้วย (ตจข. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/6 แผนจัดการศึกษา (31 ก.ค. 117 - 17 ก.ย. 127))

การจัดการศึกษาค่ายการตั้งโรงเรียนอันมีแบบแผนขึ้นใน พ.ศ.2414 มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบเรียนจากแบบเรียนสมัยอยุธยา รัตนโกสินทร์ ได้ยกเลิกไป มาใช้แบบเรียนหลวงใหม่ 6 เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วาสนิทีนิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวยากรณ์วิจารณ์ พิศาลถาวรนต์ และได้ใช้แบบเรียนนี้ต่อไปจนมีแบบเรียนใหม่เกิดขึ้นใน พ.ศ.2431 คือ แบบเรียนเร็ว 3 เล่ม โดยสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพได้ทรงแต่งขึ้น เนื่องจากแบบเรียนเดิม 6 เล่ม ต้องใช้เวลาเรียนถึง 3 ปี ทำให้ยากที่จะสอนวิชาอื่นเพิ่มเติมได้ และมีน้อยคนที่จะเรียนจบส่วนมากเรียน 3 เล่มแรกแล้วก็ออกไปทำงานรับราชการในกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งต้องการเสมียนพนักงานเป็นจำนวนมากในขณะนั้น ในช่วงนี้ก็ได้ใช้แบบเรียนเป็นหลักสำคัญในการแบ่งชั้นเรียน และในปี พ.ศ.2433 ใ้มีพระราชบัญญัติการสอบวิชาออกบังคับใช้โดยให้มีการสอบปีละ 2 ครั้ง วิชาที่กำหนดให้สอบก็เป็นวิชาไตรภาค (อ่าน เขียน เลข) (กรมวิชาการ 2513: 6) แต่สมัยนี้ยังไม่มีอัตราเวลาเรียนของแต่ละวิชา

ระยะนี้จะเห็นได้ว่ายังไม่บังคับใช้แบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาพระพุทธศาสนายังไม่เป็นที่กำหนดให้สอบ เนื่องจากการจัดการศึกษาระยะนี้เน้นดำเนินการเรียนวิชาหนังสือ เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการเพื่อให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ และถือว่าเด็กหรือผู้เรียนได้รับการศึกษาค้นนี้ในการศึกษาตามปกติวิสัยอยู่แล้ว (ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ 2524: 17) เพราะถึงแม้ว่าการศึกษจะเป็นระบบแต่การจัดการศึกษาก็ยังต้องพึ่งพาอาศัยชีวิตอยู่เช่นเดิม กล่าวคือ การจัดการศึกษาถึงจะเจริญก้าวหน้าขึ้นแต่ก็ยังไม่แพร่หลายถึงประชาชนได้โดยรวดเร็วทันกับความต้องการของบ้านเมือง ใน พ.ศ.2435 จึงได้ประกาศตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดโดยทั่วไปทั้งในกรุงและหัวเมือง โดยประสงค์จะขยายการเรียนหนังสือไทยให้แพร่หลายให้เป็นแบบแผนยิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 97-98) ด้วยเหตุนี้แม้จะไม่มีวิชาพระพุทธศาสนา

อยู่ในหลักสูตรก็ตาม แต่การที่การศึกษาจะต้องพึ่งพาอาศัยวิถีที่ย่อมเป็นธรรมดาที่
พระสงฆ์จะท่องสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้นักเรียนซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมของคนไทย
อยู่แล้ว

สำหรับหลักสูตรที่มีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมี
ทั้งหมด 4 ฉบับ คือ

1. กฎพิทักษ์การศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ
(พ.ศ.2435)
2. หลักสูตร พ.ศ.2438
3. หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1
ร.ศ.124 (พ.ศ.2448)
4. หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนชั่วเวลา 2 หรือ 3 ปี อายุตั้งแต่
ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9 (พ.ศ.2452)

กฎพิทักษ์การศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ

การตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดโดยทั่วไปทั้งในกรุงและหัวเมือง
เมื่อ พ.ศ.2435 เพื่อให้การศึกษาตามแบบใหม่ที่จัดตั้งในปี พ.ศ.2414 แพร่หลายไปยัง
ประชาชนพลเมืองอย่างทั่วถึงกัน และรวดเร็วตามพระราชประสงค์ (คณะกรรมการจัด
งานวันเฉลิมฉลองราชสมบัติ ครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2511: 160-165) เป็นผลให้มีกฎพิทักษ์การศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียน
มูลสามัญ และได้มีวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (ธรรมจารี) บรรจุอยู่ในหลักสูตรทั้งระดับ
มูลศึกษา และระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับมูลศึกษา คือ มูลสามัญชั้นต่ำอย่างง่ายสำหรับโรงเรียน
ตำบลบ้านนอก และโรงเรียนมูลสามัญชั้นต่ำ 3 ปี มูลสามัญชั้นสูง 4 ปี

ระดับมัธยมศึกษา คือ ชั้นกลางสามัญ 4 ปี และชั้นกลางสูง 4 ปี

ระดับอุดมศึกษา หรือพิเศษศึกษา จะเข้าศึกษาได้เมื่อจบชั้น

กลางสูงแล้ว

วิชาที่กำหนดให้เรียนในระดับมูลสามัญชั้นต่ำ คือ ธรรมจารี อ่าน
เขียน แต่งข้อความ ไวยากรณ์ และเลขวิธี ในโรงเรียนมูลสามัญชั้นสูง คือ ธรรมจารี

ไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง ถ้าในหัวเมืองสุวรรณภูมิจะได้ออกกรรมการไปตรวจการ
เล่าเรียนนั้นไม่ต่ำกว่าเดือนละ 2 ครั้งเหมือนกัน (คณะกรรมการจัดงานวันเถลิงถวัลย
ราชสมบัติ ครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 162-163)

สรุปได้ว่ากฎพิทักษ์สำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนอยุธยา
ฉบับนี้ เป็นหลักสูตรฉบับแรกของไทย ที่ประกาศใช้เมื่อมีการประกาศตั้งโรงเรียนชั้น
มูลศึกษา หลักสูตรฉบับนี้ไม่มีความมุ่งหมายและการประเมินผล มีแต่เนื้อหาวิชา
อัตราเวลาเรียน และวิธีสอนธรรมดาวิชาไว้ จากรายการสนแสดงให้เห็นว่าวิชา
ธรรมจารี นอกจากจะมุ่งให้เป็นคนมีศีลธรรมจริยาแล้ว ยังมุ่งให้รู้หลักธรรมของ
พระพุทธศาสนาอีกด้วย การเรียนการสอนยึดแบบเรียนเป็นหลัก เน้นการสอนให้เด็กเข้าใจ
ง่าย และให้ครูประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างในสิ่งที่ดี นอกจากนั้นเริ่มมีเจ้าหน้าที่ออกไป
ให้คำแนะนำวิธีสอนให้ด้วย คำถาวรวิธานนี้ยังไม่เป็นวิชากำหนดในหลักสูตรที่ท่อง
สอบเพื่อเลื่อนชั้น เพราะยังเน้นวิชาหนังสือ โดยจะมีเจ้าพนักงานจากส่วนกลางออกไป
เป็นผู้สอบไล่ตามโรงเรียนต่าง ๆ

หลักสูตร พ.ศ. 2438

หลักสูตรฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ระเบียบ คือ ระเบียบ 1 มี 3 ชั้น
ระเบียบ 2 มี 3 ชั้น ระเบียบ 3 มี 4 ชั้น ความมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับนี้คือ
มุ่งทะนุบำรุงการเล่าเรียนวิชาให้เจริญ (คณะกรรมการจัดงานวันเถลิงถวัลยราชสมบัติ
ครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2511: 134-138)
หลักสูตรนี้ไม่กำหนดให้เรียนธรรมจริยา แต่ในระเบียบ 3 ชั้น 3 กำหนดให้เรียนเรียงความ
เกี่ยวกับเรื่องมอแรลลิตี ธรรมจริยา (หลักสูตร พ.ศ. 2438 ม.ป.ป.: 3)

ด้านวิธีการสอน ครูไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ในด้านความประพฤติ
บางโรงเรียนก็กวาดล้างสะอาดอย่าง เช่น ทามสูบบุหรี่ แต่ไม่ได้เคร่งครัดระเบียบใน
ห้องเรียน เช่น การที่เด็กเดินขวักไขว่ หรือนั่งเรียนค้ำท่าทางที่จะกลายเป็นแบบนอนนั้น
ไม่มีการห้าม (หจข., เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/35 รายงานการตรวจโรงเรียน
ร.ศ. 110 - 117)

สรุปได้ว่าหลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กำหนดวิชาธรรมจริยาให้เป็นวิชาเรียน มีแค่ประโยค 3 ชั้น 3 เท่านั้นที่กำหนดให้เรียงความเกี่ยวกับเรื่องจริยศึกษา และ คุณธรรมต่าง ๆ คงจะเนื่องจากเป็นระยะที่ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อเป็นการ ทะนุบำรุงการเล่าเรียนวิชาให้เจริญ เป็นการเน้นวิชาหนังสือ ดังนั้นเกี่ยวกับเรื่อง ธรรมจริยาจึงไม่โยงไว้ชัดเจน

หลักสูตร พ.ศ. 2448

โครงการศึกษา 2445 เป็นโครงการศึกษาที่ปรับปรุงมาจาก โครงการศึกษา 2441 โครงการศึกษานี้เริ่มมีการแบ่งแยกกระทันออกเป็น รัชสมัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีการแยกประเภทโรงเรียนสามัญ และวิสามัญ เมื่อวางรูปแบบการศึกษาแล้วหลักสูตรฉบับ 2448 ก็เกิดขึ้นโดยปรับปรุงจากฉบับ 2438 มีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงการศึกษาของไทยให้เหมาะสมกับการที่จะส่งนักเรียนไทยไป ศึกษายุโรป (ทจช. เอกสารรัชกาลที่ 5 ทรวจและจติโครงการศึกษา, ความเห็นที่จะ จัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษ (6 เม.ย. ร.ศ. 117)

เนื่องจากในระบอบนี้มีอิทธิพลของการศึกษาจากต่างประเทศเข้ามา เป็นส่วนสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นจึงได้กำหนดให้มีการสอนวิชาจริยาในทุกระดับชั้น โดยมีหัวข้อคือ ธรรม ความประพฤติ และในหลักสูตรยังได้แนะนำวิธีการสอนของครูไว้ด้วย คือ (กรมศึกษาธิการ ร.ศ. 124: 2-11) "ครูต้องสอนด้วยคำอธิบายและยกตัวอย่าง ง่าย ๆ ออกชี้ให้เห็น และให้นักเรียนหาตัวอย่างเทียบเคียง เพื่อให้เห็นว่าเข้าใจ ชิมทราย สอนอย่างนี้ใช้หนังสืออ่านธรรมจริยาช่วยได้" นอกจากนี้ในหลักสูตรยังได้เน้น เรื่องความประพฤติโดยให้ครูคอยดูแลตรวจตราความประพฤติของนักเรียนอยู่เสมอ

ในระดับมัธยมศึกษาการกำหนดวิชาจริยา หมายถึง ศีลธรรมใน พระพุทธศาสนาและความประพฤติไว้เป็นอันคัมแรก (กรมศึกษาธิการ 2513: 23) รายละเอียดของหลักสูตรที่ภาคผนวก ก.

จากหลักสูตร พ.ศ. 2448 นี้จะเห็นได้ว่ามีวิชาจริยาอยู่ในทุกระดับ การศึกษาทั้งนี้เพราะเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาญาณว่า เด็กไทยระยะต่อไปนี้จะหาเห็นพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น

ก็จะเป็นการยากในการปกครองและก่อความไม่ศิโรราบที่คงจะดีอยู่แล้วแต่ความดี
 เรื่องนี้พระองค์มิได้ทรงประวิติไว้เพียงพระองค์เดียว พระองค์ทรงปรึกษาเรื่องนี้กับกรม
 หมื่นนาวิชาญวโรรส กรมหมื่นนาวิชาญวโรรสทรงเสนอความเห็นให้มีการสอนวิชาจรรยา
 ทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงชั้นสูง ซึ่งต่างกับของอังกฤษจะสอนเด็กโดยเฉพาะนักเรียนระดับ
 สูงเท่านั้น วิชาจรรยาเน้นวิชาที่เกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เด็กเรียน
 สนใจทางธรรมและจะมีผลดีในการประพฤติปฏิบัติตนสมกับพระราชประสงค์ (ทจข. เอกสาร
 รัชกาลที่ 5 ศ.2/3 ทววจและจกคโครงการศึกษา, ความเห็นของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์
เรื่องการจัดการศึกษา ร.ศ.117)

สำหรับหลักสูตรวิชาจรรยาฉบับนี้ทุกระดับชั้นจะเน้นในเรื่องของศีล
 ธรรม และความประพฤติ

ก้านอัตราเวลาเรียน ยังคงไม่มีการกำหนดอัตราเวลาเรียนเหมือนกับ
 หลักสูตร พ.ศ.2438

ในค่านการเรียนการสอน นับได้ว่าหลักสูตรฉบับนี้มีแนวการสอนที่น่าสนใจ
 เป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือการสอนไม่ให้นักเรียนท่องจำ หรือโดยการอ่านเท่านั้น ครูต้องสอน
 ด้วยการอธิบาย ยกตัวอย่างง่าย ๆ ให้เด็กเห็น ให้นักเรียนหาตัวอย่างเทียบเคียง เพื่อให้
 เห็นว่าเด็กเข้าใจ เน้นค่านความประพฤติของเด็ก นอกจากนี้หนังสือแบบเรียนศีลและเบญจธรรม
 ที่หลักสูตรได้กล่าวอ้างถึง เรียบเรียงโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนาวิชาญวโรรส
 ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ ร.ศ.122 โดยมีเนื้อหาตามหลักสูตร มีคำถามของเนื้อหาในเรื่องและมี
 คำอธิบายศัพท์ และที่สำคัญคือ ในส่วนที่เป็นค่านำของหนังสือแบบเรียน ได้แนะนำวิธีการ
 สอนการขมรมนักเรียนไว้อีกด้วย กล่าวคือ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนาวิชาญวโรรส
 ร.ศ.122: 1)

เมื่อเด็กตกมาอยู่ในสำนักครู ๆ ควรเอาใจใส่ฝึกสอนอบรมปฏิบัติคราว
 ละเล็กละน้อยเสมอไป และคอยตรวจตราดูความประพฤติด้วย ถ้าเห็น
 ประพฤติผิดก็ตวาดถามถึงสาเหตุให้รู้ผิดให้เห็น การสอนให้นักเรียนรู้สึก
 ความเข้าใจของเขาเองในสิ่งที่ควรเว้นหรือควรปฏิบัติเป็นอย่างไร เมื่อทำ
 - คำนึงนักเรียนก็จะเคยในการประพฤติดี แลปลูกความนิยมในความประพฤติ
 เช่นนั้น เป็นปกติจวิตรคึกคักไปข้างหน้า

การขอวิธีสอนไว้ให้เห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญสำหรับวิชาอบรมจริยา เนื่องจาก

เป็นวิชานามธรรมยากที่นักเรียนจะเข้าใจได้ ถวายออกแนวการสอนไว้จึงช่วยให้ครูเกิดความคิดและเห็นแนวทางที่จะปฏิบัติ หลักสูตร พ.ศ.2448 เป็นหลักสูตรฉบับแรกที่กำหนดให้วิชาจรยาเป็นวิชาที่ท่องสอได้ เพราะเท่าที่ผ่านมาจะยึดการสอนไล่เลือนชั้นด้วยแบบฝึกหัด อ่านหนังสือ เช่นหนังสือแบบเรียนเร็ว หลักสูตรฉบับนี้ให้มีการสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2451 โดยกำหนดแนวการสอนวิชาจรยาในระดัประถมศึกษาคือ อธิบายปัญหาธรรมะและคฤหัสถ์ศีล แต่ภายหลังได้ยกเลิกคฤหัสถ์ศีล เพราะหัวข้อไปเกี่ยวกับศีลของพระ ในระดัมัธยมศึกษาคืออธิบายหัวข้อธรรมะและสนทนาโต้ตอบเกี่ยวกับกิริยาวาจา (ชำเลื่อง รุติจันทร์ 2524: 17-18)

หลักสูตร ร.ศ.128 (พ.ศ.2452)

ต่อมาในปี พ.ศ.2452 กรมศึกษาธิการได้ออกหลักสูตรมูลศึกษา และกำหนดให้มีวิชาจรยาอยู่ด้วย หลักสูตร ร.ศ.128 นี้ตรงกับแผนการศึกษาชาติใหม่ 2452 ซึ่งแบ่งออกเป็นมูลศึกษาเบื้องต้น 3 ปี ประถมศึกษา 3 ปี มัธยมศึกษา 3 ปี และมัธยมศึกษาสูง 3 ปี หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับช่วงเวลา 2 หรือ 3 ปี ซึ่งพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ได้ถวายร่างหลักสูตรนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2452 (17 กรกฎาคม ร.ศ.128) (ทจช. เอกสารรัชกาลที่ 5, ศ.5/55, โรงเรียน เรื่องตั้งโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร, 17 สิงหาคม ร.ศ.119) การที่เปลี่ยนจากหลักสูตร พ.ศ.2448 มาเป็นหลักสูตร พ.ศ.2452 เพราะมีการกำหนดระเบียบการสอนประโยคมูลศึกษาซึ่งเดิมปล่อยให้จัดกันเอง เป็นการเตรียมเพื่อเข้าเรียนประถมศึกษา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีหลักสูตรเป็นแนวทางสำหรับการสอนพร้อมกัน จึงได้เริ่มแก้ไขหลักสูตรประถมและมัธยมพร้อมกันไป เพื่อให้ต่อกันได้สนิท ในปี พ.ศ.2452 ได้มีประกาศใช้หลักสูตรมูลศึกษากำหนดว่าสำหรับเรียนช่วงเวลา 2 หรือ 3 ปี อายุแต่ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9 วิชาที่บังคับให้สอนมีภาษาไทยและเลขซึ่งเป็นของเดิม เคมีวิชาจรยาและการรักษาตัว นอกจากนี้ยังมีวิชาไม่บังคับให้สอน ยอมให้เลือกสอนได้ตามความสามารถ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ ศิลป ซึ่งกำหนดเป็นวิชา วาดเขียน ชั้บร้อง การทหาร ซึ่งหมายถึงระเบียบแถวและกายบริหาร (กรมศึกษาธิการ รศ.128: ปรใน)

การสอนไล่ในส่วนวิชาบังคับจะสอนให้คะแนนเรียงตัว แต่ส่วนวิชาที่ไม่บังคับจะสอนให้คะแนนเทียบเปอร์เซ็นต์รวมทั้งสิ้น (กรมศึกษาธิการ ร.ศ.128: ปรใน)

ข. ข้อปฏิบัติ ชักนำให้เกิดความเจตนา เจนอยู่ในการควบคุมศิวะ
และการฟังธรรม พอให้เป็นปัจจัยอุกหนุนสันดานให้อ่อนน้อมเขาในพระพุทธศาสนา

ธรรมจริยาในหลักสูตรฉบับนี้เน้นการประพฤติปฏิบัติ โดยมุ่งให้เกิด
ประพฤติก่อตามที่ครูสอน มีการกำหนดความมุ่งหมาย เจาะวิชาซึ่งนับได้ว่าเป็นสิ่งใหม่
เพิ่มจากหลักสูตรฉบับเดิม และนับได้ว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับการเรียนการสอนวิชา
ธรรมจริยา เพราะช่วยให้ครูผู้สอนได้ยึดถือปฏิบัติและประเมินผลได้ตรงเป้าหมายของ
หลักสูตร ในด้านเนื้อหาวิชาธรรมจริยาก็ยังคงเหมือนหลักสูตรทุกฉบับที่ผ่านมา กล่าวคือ
เน้นค่านิยม และมีค่านิยมที่ช่วย การวัดผลจากหลักสูตรชี้ให้เห็นว่าเน้นทั้งค่านิยม
และปฏิบัติ

สรุปได้ว่าการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวนั้น มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญพอจะสรุปได้ 3 ประการคือ (จุลลักษ์ มุลศิลป์ 2512:
68-69)

1. เพื่อสนองความต้องการของบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับ
ราชการ
2. เพื่อคุณประโยชน์ทั่วไป (จัดการศึกษาเพื่อหาวิทยากร หรือ
เพื่อให้เยาวชนของชาติส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา)
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระศาสนา

ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาในระยะต้น ๆ จะไม่ได้เน้นวิชาพระพุทธศาสนา
มากเท่ากับวิชาหนังสือ เนื่องจากจะต้องปรับปรุงประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศ แต่ก็
เป็นวิชาที่บรรจุในหลักสูตรมาตั้งแต่กฎพิทักษ์การศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ
แม้ว่าในระยะแรกจะไม่ได้กำหนดให้เป็นวิชาสำหรับสอบเพื่อเลื่อนชั้นก็ตาม แต่ค่านิยมใน
พระพุทธศาสนาและนโยบายทางการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ก็ได้ทรงสนับสนุนการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ต่อมาในหลักสูตร พ.ศ. 2448 จึง
ได้กำหนดให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาหนึ่งที่ควรให้สอบไล่เพื่อเลื่อนชั้น และมีวิชาที่บรรจุอยู่
ในหลักสูตรทุกระดับ

ด้านอัตราเวลาเรียนนั้นระยะแรกจะเห็นได้ว่าการกำหนดที่แน่นอนคือ
ในกฎพิทักษ์การศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ (พ.ศ. 2435) คือกำหนดให้

เรียนวิชาธรรมจารี สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ระยะเวลา หลักสูตร ร.ศ. 128 ถึงสิ้นสุด
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดอัตราเวลา
เรียนเลย

ท่านจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่ามีแนวคิดเกี่ยว
กันมาโดยตลอด กล่าวคือเพื่ออบรมให้เยาวชนเป็นพลเมืองดีของชาติ มีความประพฤติ
มีศีลธรรมจรรยา ตลอดจนให้รู้และเข้าใจหลักธรรมของศาสนาพุทธ ฐานะเบี่ยง ประเพณี
ของศาสนาพุทธ เช่น มีการสวดมนต์ ไหว้พระ ฟังธรรม

ท่านเนื้อหาวิชา มีทั้งค่านิยมและปฏิบัติ แต่จะเน้นภาคปฏิบัติ เนื้อหา
วิชาจะแบ่งออกเป็น ค่านิยม ธรรม และความประพฤติ ในทุกระดับชั้น แต่จะแตกต่างกัน
ในรายละเอียดของวิชา ในระยะแรกหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนายังเรียนไม่เต็มรูปของ
ศาสนา เพราะมีแต่ค่านิยมธรรม ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากในระยะแรก ๆ คนยังใกล้ชิด
ศาสนามาก ค่านิยมสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธีต่าง ๆ เป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่ตามปกติ
วิสัยอยู่แล้ว ต่อมาเนื่องจากต้องปรับปรุงประเทศจึงต้องรับอารยธรรมตะวันตกเข้ามา
บ้าง ดังนั้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คุยทรงวิตกว่า
คนไทยจะห่างเหินศาสนา ในหลักสูตรประโยคมูลศึกษา ร.ศ. 128 จึงได้เพิ่มหลักสูตร
วิชาพระพุทธศาสนาในค่านิยมพิธีลงไปหลักสูตรเพื่อเป็นปัจจัยในการน้อมใจคนให้เข้า
สู่พุทธศาสนา เช่น ให้มีการสวดมนต์ ไหว้พระ และฟังธรรม

ท่านการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าสมัยนี้การศึกษาเพิ่งจะเริ่มเป็นระบบ
แต่จากคำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอนในหลักสูตร และในหนังสือแบบเรียน กล่าวได้
ว่าการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้ก้าวหน้าไปมาก คือได้เน้นให้ผู้สอนสอนโดย
ใช้ตัวอย่างเทียบเคียง ให้ผู้สอนพยายามทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม มีการฝึกให้
เด็กคิด นอกจากนี้ได้เน้นเรื่องคุณสมบัติของครูคว่าต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และเน้นให้
ครูทบทวนเรื่องความประพฤติของนักเรียนด้วย นับได้ว่าถ้าผู้สอนปฏิบัติได้ดังคำแนะนำมา
แล้วย่อมเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนอย่างมาก เพราะเด็กจะเกิดความศรัทธา และมี
ทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา

ท่านการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา นับได้ว่ายังไม่ได้กล่าวไว้อย่างชัด
แจ้ง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นค่านิยมและความเข้าใจในหลักธรรมต่าง ๆ โดย

เริ่มมีการสนใจวิชาธรรมศาสตร์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2451 และเน้นทางด้านปฏิบัติด้วย กล่าวคือเด็กจะต้องปฏิบัติได้ตามที่เรียน

จะเห็นว่าสมัยนี้มีวิชาพระพุทธศาสนาบรรจุอยู่ในหลักสูตร เรียกว่าธรรมจริยา มีแบบเรียน แนวคิดในการจัดการศึกษาวิชาธรรมจริยาระยะนี้คือ เน้นในเรื่องหลักธรรมของศาสนาพุทธ มีการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน

ตอนที่ 3 สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายการจัดการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากแรงผลักดันหลายประการ คือ

1. เนื่องจากเขี่ยคนแคบใหม่ ๆ คนไทยกำลังตื่นตัว เรื่องชาตินิยม

ในระยะนี้ปรัชญาการศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะเคิม

คานิยมของคนไทยคือการออกไปรับราชการเป็นเสมียน ทุกคนจะออกไปรับราชการกันหมด แต่ในระยะนี้หันมาส่งเสริมให้คนรู้จักอาชีพ ดังจะเห็นได้จากคำชี้แจงของเจ้าพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ กล่าวคือ "การศึกษาที่จักนี้ไม่ต้องการส่งเสริมให้คนเป็นข้าราชการอีกต่อไป แต่ส่งเสริมให้คนรู้จักอาชีพ ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัย" (แฉงสุข มุมนนท์ 2517: 20)

2. แรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้นโยบายการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปคือ เรื่องการตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนใน พ.ศ. 2442 ดังที่พระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ได้ชี้ให้เห็นคือ คนอ่านออกเขียนได้ก็ไปรับราชการกันหมด ไม่เรียนในโรงเรียนข้าราชการพลเรือนหรือเรียนวิชาชีพพิเศษเลย พอขาดคนที่จะไปทำงานก็ใช้คนที่มีความรู้เพียงแค่อ่านออกเขียนได้ต่อมาเมื่อหน้าที่เต็มคนอ่านออกเขียนได้ก็ไม่เป็นที่ต้องการ เพราะมีการเลือกเพิ่มมากขึ้นพวกที่เหลือก็ไม่มีงานทำ จะกลับไปทำงานตามชาติตระกูลไม่ได้ เหตุผลที่กล่าวนี้เป็นคำกรณบบังคมพูดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หจช. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 1/11 คำกรณบบังคมพูดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ลงวันที่ 2 มกราคม 2457)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัวได้หันมาเน้นด้านอาชีพ และมีนโยบายที่จะพยายามยกระดับคนทั้งชาติให้สูงขึ้น
พร้อมกันโดยพยายามขยายงานด้านการศึกษา คงจะเห็นได้จากเหตุผลของ
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงมหาดมการที่พยายามเน้นการศึกษา
ดังข้อความตอนหนึ่งว่า "...การจักการศึกษาเฉพาะสำหรับหมู่คนถึงจะจัดให้สูงขึ้นเพียง
ใดก็ไม่ใช้กำลังอันแท้จริงของชาติ...อย่าเพียงสร้างแคยั๊กซ์และะเวทคาเลย จงพยายาม
ยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด..." (พจข. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/1. เอกสาร
สมัยรายงานการประชุมอุปราชาและสมุหเทศาภิบาล วันที่ 24 ธันวาคม 2462.) และ
เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น

นอกจากนี้พระบรมราโชบายของพระองค์ที่ทรงเห็นว่า ความเป็นพลเมืองดี
มีจริยธรรม คือเป้าหมายที่พระองค์ทรงมุ่งหมาย (จมีนธมร กฎาภิข 2514: 114-118)
ดังความว่า

การศึกษาและกฎเกณฑ์ทั้งหลาย ตลอดจนหลักสูตรแท้จริงทำให้เปลือง
กระดาษไปเปล่า ๆ ยิ่งกว่านั้นคือ เปลืองเวลาด้วย... ข้าไม่หมายความ
วาอะไรที่สำหรับ เมืองอังกฤษจะทองดีสำหรับเมืองไทยด้วย ข้าไม่หวังการ
ปั้นนัก เรียนมัธยมให้ เป็นเทวดาเหมือนกันหมด เทวัญการสร้างเด็กหนุ่มที่
ซุยันขึ้นแข็งสะอากทั้งร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระทาง ๆ
ที่จะมีมาในอนาคต... ข้าไม่ต้องการตำราที่เคินโค... ข้าอยากได้เยาวชน
เป็นสุภาพบุรุษ ที่อดภัยสุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี... การศึกษาเป็นเครื่องทำให้
เด็ก เป็นเยาวชนที่นารีก็และเป็นพลเมืองดี ไม่ใช่หัวลาวยบุคฉิฎฎภาพเสียหมด
โดยบรรพบุรุษหลักสูตรและระบบทาง ๆ ลุงไป ข้าต้องการให้การศึกษาเป็นสิ่งที่
ทั้งคงงานทำให้เด็กที่ออกไป ออกไปแสวงหวนกลับมาคิดถึงในวันข้างหน้าด้วย
ความภาคภูมิใจ... ที่กล่าวนี้จะเข้ากับใดกับระบบการศึกษาของเราหรือไม่
ก็ตาม ถ้าเข้ากับใด ซาก็ดีใจ แต่ถ้าเข้ากับไม่ใดก็ขอให้วิธีการของเราใ้รับ
การพิจารณาว่าเป็นการโดยยุติธรรมด้วย อย่าพยายามบังคับให้ครูของเรา
หรือไม่ก็ตาม ถ้าเข้ากับใด ซาก็ดีใจ แต่ถ้าเข้ากับไม่ใดก็ขอให้วิธีการของ
เราใ้รับการพิจารณาว่าเป็นการโดยยุติธรรมด้วย อย่าพยายามบังคับให้ครู
ของเราไปแฉวเรือของเร้า ให้แฉวเรือของเร้าเกิด เพราะก็ทำประเพณี
ซาคิดให้เขาเล่น และเขาเองจะเป็นผู้ให้ด้วยรางวัล...

จากผลของคำปรารภของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอมา
จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนภาคเล็กหลวงเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2453 ซึ่งต่อมาใน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย (จมีนอมร ฤๅวารักษ์ 2513: 91, 95) โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงว่า (จมีนอมร ฤๅวารักษ์ 2513: 93, 97) "การสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนั้นตั้งใจให้เป็นการสร้างหน่วยอย่างหนึ่งที่พระเจ้าแผ่นดินและคนสำคัญ ๆ ชั้นเก่า ๆ เคยได้กระทำกันมา...และปรารถนาจะให้ เป็นโรงเรียนตัวอย่าง"

และเมื่อโรงเรียนมหาดเล็กหลวงดำเนินงานจนลงรูปคดีแล้ว ก็ถึงเอา โรงเรียนราชวิทยาลัยเข้ามาสังกัดอยู่ในโรงเรียนพระบรมราชูปถัมภ์ และต่อไปก็โค้ทรง ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ตามขึ้นมาเป็นสาขา โดยใช้อาจารย์ที่ได้ฝึกอบรมจาก โรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ และมีคมนตรีในหลักการของโรงเรียนตัวอย่าง ใ้แก่ กวักชันความประพฤติ มุ่งการสอนจรรยาให้มากขึ้น และให้อาจารย์อยู่ใกล้ชิดกับศิษย์ตลอดเวลา แม้จะเป็นเวลานอกจากการสอน ในห้องรับประทานอาหารก็ได้ทรงจัดให้มีโต๊ะ รับประทานอาหารของอาจารย์กำกับไว้ด้วย (จมีนอมร ฤๅวารักษ์ 2513: 98-121)

จากนโยบายดังกล่าวทำให้โรงเรียนมหาดเล็กหลวงประสบผลสำเร็จในด้านการสอนจรรยา และการอบรมความประพฤติ ปรากฏว่ามีคนส่งลูกหลานเข้าไปเรียนเป็น จำนวนมาก จนถึงกับต้องมีการสอบคัดเลือก เพราะไม่สามารถรับนักเรียนเข้าเรียนได้ ทั้งหมด (จมีนอมร ฤๅวารักษ์ 2513: 108-109)

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่าชาติและ ศาสนาย่อมเป็นของคู่กัน ดังพระราชดำรัสที่กล่าวว่า (2497: 7)

ชาติกับศาสนาย่อมเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกัน ถ้าชาติพินาศไปแล้วศาสนา ก็ตั้งอยู่มิได้ ,ศาสนาเสื่อมทรามจนสูญสิ้นไปแล้ว ประชาชนก็จะมี คุณธรรมยอหย่อนลงไปจนลงหายไม่มีอะไรเลย ชาติใดที่ไรคุณธรรม ชาตินั้นก็จะต้องถึงแก่ความพินาศลงจน คงตองเป็นชาติชาติอื่นอันมีคุณธรรม บัญจรพออยู่

จากพระบรมราโชบายดังกล่าวนี้ ทางกระทรวงธรรมการได้สนองตอบ พระบรมราโชบายดังกล่าวโดยได้จัดทำหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ในสมัยนี้ที่ผลิตออกมา เช่น หนังสือพลเมืองดี สมบัติผู้ดี จรรยาแพทย์ ฯลฯ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัว มีหลักสูตร 3 ฉบับ คือ

1. หลักสูตรสามัญศึกษา หลักสูตรมูล ประถม มัธยม มัธยมสูง
ร.ศ.130 (พ.ศ.2454)
2. หลักสูตรหลวง หลักสูตรสามัญศึกษา 2456
3. ประมวลศึกษา ภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา 2464

หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130 (พ.ศ.2454)

หลักสูตร พ.ศ.2454 ฉบับนี้เป็นฉบับที่มีวิชาจรรยา ภูมิศาสตร์กับ พงศาวดาร นับได้ว่าร่างขึ้นเป็นอย่างดีและละเอียด ได้เป็นแนวของหลักสูตรวิชาที่ตลอด มาอีกจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย (กรม วิชาการ 2513: 154) หลักสูตรนี้แยกโดยละเอียด เป็นสายธรรมคากับสายพิเศษโดย สายพิเศษจะสอนภาษาต่างประเทศมากกว่าสายธรรมคา และมีหลักสูตรสำหรับชายกับหญิง ของทั้งสองสายในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หลักสูตรได้กำหนดเป็น 4 ระดับ คือ มูล เป็นการศึกษามังคัมที่ท่องเรียนทุกคน 3 ปี ประถมศึกษา 3 ปี มัธยม 3 ปี และมัธยม สูง 3 ปี หลักสูตร พ.ศ.2454 เป็นหลักสูตรที่มุ่งขยายการศึกษาเบื้องต้นให้แก่ประชาชน เน้นด้านอาชีพโดยทดลองใช้ในโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ.2444 มาแล้ว หลักสูตรนี้กำหนดวิชาจรรยาเป็นวิชาบังคับในทุกระดับการศึกษา

มูลศึกษา ใช้หลักสูตรมูลศึกษาเดิม (หลักสูตรมูลศึกษาช่วงเวลา 2 หรือ 3 ปี พ.ศ.2452) นั้นเอง แต่สับเอาวิชาจรรยาเป็นวิชาแรก ดังนั้นเนื้อหาวิชาจรรยา ก็เหมือนในหลักสูตร พ.ศ.2452

ประถมศึกษา ได้กำหนดความมุ่งหมาย ราชการสอน วิธีสอนทั้งนี้คือ (กรมวิชาการ 2513: 147-148)

ความมุ่งหมาย ให้เป็นกรรมาจรรวมเกล้านักเรียน อธิษาศรัยใจคอ ฝึกหัดให้ไ้รู้รูปสมควรแก่ฐานะที่จะเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอันดี สืบต่อไปในเมื่อเติบโตขึ้น ภายหลัง

ราชการสอน สอนตามแนวมูลศึกษาแต่ให้ละเอียดยิ่งขึ้น การฝึกหัด ให้ประพฤติได้ก็ตามที่เรียนรู้นั้นเป็นข้อใหญ่ ถ้าเด็กแต่รู้แต่ไม่ประพฤติหรือประพฤติไม่ได้ก็ยัง

ใช้ไม่ได้

วิธีสอน ให้สอนคังตัวอย่าง เช่นนำนิทานที่ดีที่เป็นตัวอย่างนำมาสอน

ให้จับใจ

มัธยมศึกษา วิชาจรรยาไม่มีอะไรใหม่ กล่าวแต่ว่าสอนตามแนวพระณ
แต่ให้ละเอียดยิ่งขึ้นและให้มุ่งทางปฏิบัติ (กรมวิชาการ 2513: 149)

มัธยมสูง ไม่มีวิชาจรรยา แต่ในวิชาพงศาวดาร ข้อ 5 กล่าวว่า
"กำหนดให้เรียนศาสนาที่สำคัญ ๆ ของโลก ความเจริญแห่งคริสต์ศาสนา และผลงานของ
ความเจริญนั้นได้ปรากฏในยุโรปอย่างไร การที่นิกายเกิดขึ้นในคริสต์ศาสนา และการเปลี่ยนแปลง
นี้ให้ผลอย่างไรบ้าง" (กรมวิชาการ 2513: 152)

อัตราเวลาเรียน นับได้ว่าทันสมัยคือออกอัตราเวลาเรียนเป็นรายชั่วโมง
ใน 1 สัปดาห์ และถึงแม้จะกำหนดอัตราเวลาเรียนไว้ก็มีหมายเหตุว่า กำหนดไว้เพื่อให้เป็น
ทางสำหรับให้ผ่อนสั้นผ่อนยาวได้โดยอนุญาตของเจ้าพนักงานตรวจ และกำหนดก็กว่าคำสั่ง
มนตรีการ สรรเสริญพระบารมี ประชุมสั่งสอนและวิชาอื่น ๆ ที่ไม่ได้บังคับให้สอน ใช้เวลา
นอกอัตราที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ 2513: 27)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 แสดงวิชาจรรยาและอัตราเวลาเรียนในหลักสูตร พ.ศ.2454

สาย	ชั้น	วิชา	จำนวนชั่วโมงในสัปดาห์		
			ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3
สามัญ	มูลศึกษา (ทุกคนต้องเรียน)	จรรยา	2.00	3.00	2.00
	ประถมศึกษา (ชาย)	จรรยา	1.00	1.30	1.30
	ประถมศึกษา (หญิง)	จรรยา	1.00	1.30	1.30
	มัธยมศึกษา (ชาย)	จรรยา	1.00	1.00	1.00
	มัธยมศึกษา (หญิง)	จรรยา	1.30	1.30	1.30
	มัธยมสูง	จรรยา	-	-	-
พิเศษ	ประถมศึกษา (ชาย)	จรรยา	1.00	1.00	1.00
	ประถมศึกษา (หญิง)	จรรยา	1.00	1.00	1.00
	มัธยมศึกษา (ชาย)	จรรยา	1.00	1.00	1.00
	มัธยมศึกษา (หญิง)	จรรยา	1.00	1.00	1.00
	มัธยมสูง	จรรยา	-	-	-

ที่มา: คัดแปลงมาจากตารางในหนังสือความเป็นมาของหลักสูตร, กรมวิชาการ
2513: 28-32 และหลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ.130

นอกจากนี้ใน พ.ศ.2454 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดตั้งกองลูกเสือขึ้น การลูกเสือนี้จัดในโรงเรียน ครูเป็นผู้ฝึกหัดอบรม การปลูกฝังคุณธรรมให้ฝังมั่นในสันดานเด็ก จะได้สำเร็จได้ด้วยการอบรมให้เด็กได้ทำลงไปจริง ๆ นับเป็นการเริ่มจัดให้มีกิจกรรมนอกหลักสูตรที่ส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กเรียนในโรงเรียนครั้งแรก (ชาเลียง วุฒิจันทร์ 2524: 18) ซึ่งนับเป็นก้าวใหม่ของวงการการศึกษาไทยอีกแห่งหนึ่ง

การวัดผลวิชาจรรยาในหลักสูตรฉบับนี้ทุกระดับชั้นจะให้สอบคะแนนเรียงตัว หมายความว่าคิดคะแนนเฉพาะวิชานี้เท่านั้น แต่ก็ไม่ได้กำหนดไว้ว่าคะแนนเท่าใดจึงจะ

ถือว่าสอบได้ (กรมศึกษาธิการ รัช. 128: ปกใน)

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรฉบับนี้วิชา จรรยา มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันในทุก
ระดับ คือให้เป็นคนที่มีศีลธรรม มีอัธยาศัยใจคอดีสมกับเป็นผู้ที่มีความรู้สูง เนื้อหาวิชา
ก็ยังคงเน้นค่านิยมและปฏิบัติเหมือนหลักสูตร พ.ศ. 2452 (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) แต่มีข้อสังเกตคือในชั้นมัธยมสูงไม่มีวิชาจรรยาบรรจุอยู่ในหลักสูตร
แต่ไปเรียนเรื่องของศาสนาอื่นในวิชาพงศาวดาร นับได้ว่าเป็นการเปิดกว้างให้สำหรับทุก
ศาสนา สำหรับอัตราเวลาเรียนวิชาจรรยาจะเห็นได้ว่าเวลาเรียนแตกต่างกันคือ ใน
ระดับมูลศึกษาจะมีเวลาเรียนมากและค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ ทั้งนี้คงเป็นเพราะในระดับ
มูลศึกษามีวิชาเรียนไม่มากและเพื่อเป็นการปลูกฝังศีลธรรมให้นักเรียนตั้งแต่เด็กจึงได้เน้น
ในระดับนี้มาก และเนื่องจากพระบรมราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่จะยกระดับคนทั้งชาติให้สูงขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทรงสนับสนุนการศึกษาเบื้องต้นมาก
การยกระดับคนทั้งชาติในที่นี้หมายถึง ทั้งในด้านวิชาความรู้และด้านจิตใจ ศีลธรรม จรรยา
ดังนั้นในหลักสูตรฉบับนี้ชั้นมูลศึกษาซึ่งเป็นชั้นที่ทุกคนจะต้องเรียนจึงได้บรรจุวิชาจรรยาถึง
2 ชั่วโมง ซึ่งมากกว่าระดับอื่น ๆ ซึ่งจัดน้อยลงมาตามลำดับจนชั้นมัธยมสูงไม่มีวิชาจรรยา
เลย ทั้งนี้คงจะเนื่องจากในระดับสูงได้บรรจุวิชาที่ต้องเรียนไว้มากและได้เรียนวิชาจรรยา
มาตั้งแต่ระดับมูลศึกษาแล้ว ส่วนมากเนื้อหาที่ค่อนข้างซ้ำซ้อนกันแต่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นใน
แต่ละระดับชั้น ส่วนสายพิเศษจะเห็นได้ว่ามีอัตราเวลาเรียนวิชาจรรยา น้อยกว่าสายสามัญ
เนื่องจากในสายพิเศษเน้นภาษาต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมให้เรียนต่อต่างประเทศ นอกจากนี้
นี้จะสังเกตได้ว่าในระดับมัธยมศึกษา (หญิง) อัตราเวลาเรียนวิชาจรรยาจะมากกว่า
ระดับมัธยมศึกษา (ชาย) ทั้งนี้คงจะเนื่องจากจะต้องออกไปเป็นแม่บ้านต่อไป จึงกำหนด
ให้เรียนสิ่งที่ต้องประพฤติปฏิบัติ

การสอนในระยะนี้อาจกล่าวได้ว่ามีการนำหลักจิตวิทยา เข้ามาประยุกต์
ใช้ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มาก คือได้มีการแนะนำให้สอนโดยให้ตัวอย่าง
จากครูประพฤติปฏิบัติ นำเด็กนักเรียน และการสอนโดยใช้นิทานที่ดี มีคติ ที่เป็นตัวอย่างที่ดี
เด็กประพฤติดี ประพฤติชอบนำมาสอนให้เด็กนักเรียนได้จดจำเป็นตัวอย่าง เพราะโดย
ธรรมชาติเด็ก ๆ ย่อมชอบฟังนิทานมากกว่าการสั่งสอนอบรม นอกจากนี้การเรียนการสอน
มุ่งค่านิยมปฏิบัติ มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาโดยกำหนดให้ สวดคำมัสการ

สรรเสริญพระบารมี ประชุมสั่งสอนนอกอัตราเวลาที่กำหนดให้ และมีการจัดสอนวิชา ลูกเสือซึ่งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้เด็กโดยโคลงมือทำจริง ๆ และเป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริม การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา นับไ้ว่าการเรียนการสอนจรรรยาในหลักสูตรฉบับนี้ ได้พัฒนาขึ้นมามากเพื่อสนองพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเป็นห่วงเรื่องศาสนากับความอยู่รอดของประเทศชาติ

หลักสูตรหลวง หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2456

ในปี พ.ศ.2456 กระทรวงธรรมการประกาศโครงการศึกษาใหม่ และ เพื่อให้เป็นไปตามโครงการศึกษา พ.ศ.2456 นี้ กระทรวงธรรมการจึงได้ออกหลักสูตร สามัญศึกษาฉบับใหม่ เรียกว่าหลักสูตรหลวง นอกจากนี้หลักสูตรฉบับนี้เกิดเพราะต้องการ แก้ไขปัญหาของผู้เรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วออกไปเป็นเสมียน เพื่อลดความนิยมการเป็น เสมียนในชั้นย่อย และไม่ต้องการให้ประชาชนละทิ้งอาชีพเดิม (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 226) โดยทุกระดับบังคับให้เรียนวิสามันต์ศึกษาคือสามัญศึกษาก่อนที่จะจบระดับ ไคระดับหนึ่ง แบ่งการศึกษาเป็น 3 ระดับคือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา (แบ่งออกเป็น มัธยมตอนต้น มัธยมตอนกลาง และมัธยมตอนปลาย) และอุดมศึกษา โดยแยกเป็นหลักสูตร ชายหญิง

ชั้นประถมศึกษา ก็คือชั้นมูลศึกษาเดิม ใช้เวลา 5 ปี คือเรียนวิชา สามัญ 3 ปี และวิสามันต์ 2 ปี แต่ถ้าจะต่อระดับมัธยมศึกษาให้เรียนเพียง 3 ปี (ชาย) ส่วนของหญิงใช้เวลาเรียนเพียง 3 ปี

มัธยมตอนต้น ก็คือชั้นประถมศึกษาเดิม ใช้เวลา 3 ปี

ชั้นมัธยมตอนกลาง ก็คือชั้นมัธยมเดิม เรียกว่ามัธยม 4 มัธยม 5 มัธยม 6 ใช้เวลา 3 ปี

ชั้นมัธยมตอนปลาย ก็คือชั้นมัธยมสูงเดิม ใช้เวลา 2 ปี ซึ่งถูกตัดลง 1 ปี จากหลักสูตรเดิม

ทุกระดับชั้นก็ยังคงมีวิชาจรรรยาบรรจุอยู่ในหลักสูตร เว้นแต่ระดับมัธยม ศึกษาตอนปลาย (มัธยมสูงเดิม) ก็ยังคงไม่มีวิชาจรรรยาบรรจุอยู่ในหลักสูตร เช่นเดิม

ชั้นประถมศึกษา ความมุ่งหมายได้เอาความมุ่งหมายที่เคยมีอยู่ใน

ประโยชน์ของเดิม มาจัดเวลาภาษา ส่วนวนเปลี่ยนไปเพียงเล็กน้อย ใจความเหมือนเดิม แต่รายการสอนเปลี่ยนไปไม่มีคณวเดิมที่เคียว โดยหันมาเน้นเรื่องหน้าที่และความ เป็น พลเมืองดีของประเทศในการที่จะช่วยพัฒนาบ้านเมือง (กรมวิชาการ 2513: 154)

สำหรับวิธีสอน เสนอว่าควรนำพุทธศาสนาและพระบรมราโชวาท ปลูกใจเสียป่าเป็นเครื่องชักจูง

ชั้นมัธยมตอนต้น วิชาจรรยาที่ใช้ตามของเก่าคือหลักสูตร พ.ศ. 2454 แต่ในเรื่องความมุ่งหมายได้แก้ไขคำว่า โพรพัสซันต์คนมาเป็นคนชั้นสามัญ กล่าวคือให้เป็นการกล่อมเกลาสันดาน อธิยาศรียใจคอ ปิดหัตถ์ให้ใคร่รูปสมควรแก่ฐานะที่จะเป็น คนชั้นสามัญอันดี สืบต่อไปในเมื่อเติบโตขึ้นภายหลัง

คานเนื้อหาวิชาและวิธีสอน ก็ใช้ตามหลักสูตรเดิม (พ.ศ. 2454) แต่เขียนเติมลงไปว่า "วิธีสอนให้สอนด้วยวิธีของลูกเสือ คือให้ทำจริง ๆ มีผู้กำกับรับผิดชอบ ควบคุมกันเป็นกองเป็นหมู่ ไร่แค้นทองและหนังสือเป็นเครื่องรางวัลและลงโทษ" (กรม วิชาการ 2513: 156)

ชั้นมัธยมตอนกลาง วิชาจรรยาใช้ตามหลักสูตรเดิม (พ.ศ. 2454) เพียงแต่แก้ไขเล็กน้อย (กรมวิชาการ 2513: 156)

ชั้นมัธยมปลาย ยังคงไม่มีวิชาจรรยาเหมือนหลักสูตร พ.ศ. 2454 ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะได้ยุบเวลาเรียนในชั้นนี้ลดลงมาอีก 1 ปี แต่กำหนดให้เรียน วิชาลูกเสือ (กรมวิชาการ 2513: 14) ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมค่าน จริยธรรมให้แก่เด็กเรียน

หลักสูตรฉบับนี้ไม่แบ่งรายการสอนเป็นชั้น ๆ ใช้กำหนดรวมเป็น ตอน ๆ เช่น ระเบียบประถมศึกษา มัธยมต้น มัธยมกลาง และมัธยมปลาย แต่มีการกำหนด อัตราเวลาเรียนไว้ใหม่อธิบายว่า "ข้าหลวงกรรมการจะต้องแบ่งวิชานั้นออกเป็นรายปี ให้เหมาะแก่เวลาที่กำหนดไว้ใหม่และเป็นผู้กำหนดว่าในส่วนวิชาที่เลือกได้ ค่าบไลคควร จะสอนอะไร การเลือกนั้นต้องเลือกให้เหมาะแก่ท้องถิ่น" (กรมวิชาการ 2513: 34) และ เหมือนกับ พ.ศ. 2454 คือ หลักสูตรหญิงวิชาจรรยาในระเบียบประณในชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 จะมีอัตราเวลาเรียนมากกว่าหลักสูตรชายเพราะถ้าไม่เรียนต่อ ต่อไปก็ท้องเป็นแม่บ้าน ทั้งนี้จึงได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้สอย ความมัธยัสถ์ เป็นต้น

สำหรับวิชาจรรยาใหม่เมื่ออัตราเวลาเรียนดังนี้คือ

ตารางที่ 4 แสดงวิชาจรรยาและอัตราเวลาเรียนในหลักสูตร พ.ศ.2456

ชั้น	วิชา	จำนวนชั่วโมงในสัปดาห์				
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5
ชาย						
ประถมศึกษา	จรรยา	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-
มัธยมศึกษาตอนกลาง	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-
มัธยมศึกษาตอนปลาย	จรรยา	-	-			
หญิง						
ประถมศึกษา	จรรยา	1.00	1.30	1.30	-	-
มัธยมศึกษาตอนต้น	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-
มัธยมศึกษาตอนปลาย	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-

ที่มา: คัดแปลงมาจากตารางของ ลักดา สุวรรณกุล พัฒนาการของหลักสูตร
ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2517: 109-111

หมายเหตุ หลักสูตรหญิงไม่มีมัธยมศึกษาตอนกลาง ดังนั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหญิง
เทียบได้กับหลักสูตร เดิมคือมัธยมศึกษาตอนต้น

อาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรหลวงปี 2456 ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก
เพราะระยะเวลาห่างกันเพียง 2 ปี เพียงแต่เป็นการปรับระดับชั้นเท่านั้น ส่วนจุดมุ่งหมาย
เนื้อหา วิธีการสอนและการวัดผลส่วนมากจะเหมือนเดิม จะมีเพียงการทักทอนคำบางคำ
และเพิ่มบางสิ่งเท่านั้น เช่นในด้านการเรียนการสอนได้ย้่าว่าควรเอาพุทธศาสนาเป็นที่มุ่ง
ปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในหมู่เยาวชนที่สำคัญตลอดมาจนถึงทุกวันนี้

การวัดผล เน้นทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เหมือนกับหลักสูตรในสมัยรัชกาลที่ 5

ประมวลศึกษาราก 2 หลักสูตรสามัญศึกษา 2464

ในปี พ.ศ.2464 กระทรวงธรรมการซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการแล้วตั้งแต่วันที่ พ.ศ.2460 ได้ประกาศโครงการศึกษาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในส่วนเค้าโครงโดยทั่วไปและการแบ่งชั้นต่าง ๆ นั้นคงคล้ายคลึงกับโครงการศึกษา ปี พ.ศ. 2456 ทางแต่เน้นความสำคัญของวิชาที่มากขึ้น แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภทคือสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา แต่การปรับปรุงหลักสูตรฉบับนี้ไม่มีผลกระทบกระเทือนวิชาจรรยา เพราะยังคงมีวิชาจรรยาอยู่ในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมตอนปลาย ซึ่งในหลักสูตร พ.ศ.2454 และ 2456 ไม่มีอยู่ในหลักสูตร ก็มีขึ้นในหลักสูตรฉบับนี้ ทั้งนี้เพราะเมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาก็ค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากความรู้ของพระสงฆ์เอง (การสอนแทนใหม่มีหลายวิชาไม่ได้เรียนจำกั้เฉพาะอ่าน เขียน เรียนเลขเหมือนสมัยก่อน) อีกประการหนึ่งคือนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการแยกการศึกษาออกจากวัดเพื่อความเหมาะสม นอกจากนี้เมื่อมีการฝึกหัดครู เพื่อเตรียมครูออกไปสอนตามที่ต่าง ๆ แทนพระสงฆ์ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ลดลงไป แทนบทบาทการสอนอบรมค่านจรรยา ยังคงมีอยู่บ้าง ประการสุดท้ายคือทำให้ความเสมอภาคทางการศึกษาทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ตามโครงการศึกษา 2456 ทำให้เด็กหญิงมีโอกาสเรียนมากขึ้น ดังนั้นย่อมไม่เป็นการสะดวกที่พระสงฆ์จะเข้ามาเป็นครูสอนหนังสือ (พาสนา กิจฉวาร 2524: 18-21)

ฉะนั้นการที่เพิ่มมีวิชาจรรยาในทุกระดับชั้นก็มีผลมาจากการที่พระสงฆ์ลดบทบาททางด้านการศึกษา เป็นเหตุให้เด็กห่างเหินศาสนา นอกจากนี้การบรรจุความรู้ทางพุทธศาสนาลงไปหลักสูตรการศึกษาแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันทางจิตใจให้นักเรียนมีต่อศาสนา (ทจข. เอกสารรัชกาลที่ 6. ศ.2/11 ประมวลศึกษาราก 2 หลักสูตรสามัญศึกษา)

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2464 คล้ายกับหลักสูตร พ.ศ.2456 คือแบ่งออกเป็นประถมศึกษา มัธยมศึกษา

หลักสูตรประถมศึกษา (ชาย) สำหรับแบ่งเรียน 4 หรือ 5 ปี
แบ่งออกเป็น

วิชาที่บังคับให้สอน มีทั้งวิชาสามัญและวิสามัญ สำหรับวิชาจรรยา

เป็นวิชาสามัญที่บังคับให้สอน

วิชาที่ไม่บังคับให้สอน ยอมให้เลือกสอนได้ตามความสามารถ
คือวิทยาศาสตร์และชีววิทยา

จุดมุ่งหมาย ก็เหมือนกับหลักสูตร พ.ศ.2456 คือเน้นในด้าน
ความเป็นพลเมืองดี ด้านเนื้อหาวิชา ก็เหมือนกับหลักสูตร พ.ศ.2456 ส่วนด้านการศึกษา
การสอน เน้นด้านปฏิบัติ คือให้ประพฤติกได้ มีชีวิตตามทฤษฎีอย่างเดียว วิธีสอนควรอาศัย
พระศาสนาและพระบรมราโชวาทปลูกใจเสียป่าเป็นเครื่องชักจูง (กระทรวงศึกษาธิการ
2464: 14, 16) นอกจากนี้สวดคำมัสการ สรรเสริญพระบารมี ประชุมสั่งสอน และวิชา
อื่น ๆ ที่ไม่บังคับให้ใช้เป็นครั้งคราว ในด้านอัตราเวลาเรียน ปี 1 ปี 3 ปี 4 และ
ปี 5 ใช้เวลาเรียน 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนปี 2 ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์
(กระทรวงศึกษาธิการ 2464: 68)

หลักสูตรประถมศึกษา (หญิง) สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี เหมือนกับ
หลักสูตรประถมศึกษาชาย คือมีวิชาจรมาเป็นวิชาที่บังคับให้สอน แต่ต่างกันที่วิชาสามัญ
คือให้เลือกวิชาอย่างหนึ่งซึ่งเป็นทางเด่นของหญิง ด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหา การเรียน
การสอน ใช้หลักสูตรเดียวกับหลักสูตรประถมศึกษา (ชาย) แต่แตกต่างกันในด้านอัตรา
เวลาเรียนวิชาจรมา คือ วิชาจรมาสำหรับสตรีปีที่ 3 มากกว่าสำหรับชายอยู่ 30 นาที
ก็เลือกหัวข้อ ที่เกี่ยวแก่สตรีโดยเฉพาะมาสอนในเวลานั้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2464:
29-30)

หลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย) สำหรับแบ่งเรียนเฉพาะ 3 ปีก่อน
แบ่งออกเป็นวิชาที่บังคับให้สอน มีทั้งวิชาสามัญและวิชาสามัญ สำหรับจรมาเป็นวิชาสามัญที่
บังคับให้สอน ส่วนวิชาที่ไม่บังคับให้สอนได้แก่ชีววิทยาและดนตรี อัตราเวลาเรียนทั้ง 3 ปี
ใช้เวลา 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ความมุ่งหมาย เหมือนกับหลักสูตร พ.ศ.2456 คือให้เป็นการ
กล่อมเกล่าอันควน อธิบายศัใจคอ ฝึกหัดให้ใคร่รูปลสมควรแก่ฐานะที่จะเป็นผู้มีความรู้ดีกว่า
ชนชั้นสามัญ

รายการที่ต้องสอน สอนตามแนวประถมศึกษา แต่ให้ละเอียดยิ่ง
ขึ้น ให้เป็นผู้มีความคิด รู้ฝึกขมขั้วดี รู้สังวรประพฤติก และไม่ควรประพฤติก รู้ศีลรู้ธรรม

และให้พยายามปฏิบัติภาย วาจา ใจ ให้เป็นคนรู้ในศีลในธรรมที่ขอม หังที่เป็นธรรม สำหรับคนและสำหรับเกี่ยวกับตัวของผู้อื่นทั่วไป ความรักชาติภูมิและความจงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์ เป็นข้อสำคัญที่จะต้องให้ฝังมั่นอยู่ในสันดานของเด็กด้วย การฝึกหัดให้ ประพฤติไค้ศีลตามที่เรียนรู้นั้นเป็นข้อใหญ่ ถ้าสักแต่รู้แต่ไม่ประพฤติ หรือประพฤติไม่ไค้ก็ยังไม่ ใช่ว่าได้

วิธีสอนให้สอนด้วยวิธีของลูกเสือ คือให้ทำจริง ๆ มีผู้กำกับกับ ฝึกซ้อมควบคุมกันเป็นกองเป็นหมู่ ใส่นวมรองเท้าหนังสุวาน เป็นเครื่องรางวัลและลงโทษ (กระทรวงศึกษาธิการ 2464: 31-32)

หลักสูตรมัธยมศึกษา (หญิง) สำหรับแบ่งเรียน 3 ปีตอนต้น วิชา จรรยาภิเป็นวิชาที่บังคับให้สอน คำนอ้ทภาเวลาเรียน ปี 1 ใสเวลา 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนปี 2 และ ปี 3 ใสเวลา 1.30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จะเห็นไค้ว่าหัง ปี 2 และ ปี 3 อ้ทภาเวลาเรียนมากกว่าหลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย) โดยมีจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา ดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ 2464: 44-45)

ความมุ่งหมาย จะให้เป็นการกล่อมเกลาสันดานอ้ชยาศัยใจคอ ฝึกหัดให้สมควรแก่ที่จะมีหน้าที่ เป็นแม่เรือนและเป็นมารคาคอไป

รายการที่ต้องสอน ให้ฝึกสอนความสำคัญ 3 อย่างคือ ครอบคณ ครอบคณ ครอบคณ

ครอบคณนั้นคือ 1) รักษาตัวให้ดี บริสุทธี 2) ตั้งตัวให้ไค้ ต้องฝึกสอนด้วยตัวอย่างให้เกิขธรรมที่จะรู้จักรักษาตัว สงวนตัว ฐอายในที่ควร รู้ดำในที่ ควร ใจคอหนักแน่นนอกทน ไม่เป็นผู้ตื่นเตนง่าย หูเบา ปากไว ใจง่าย

ครอบคณนั้น ให้รู้จักผูกใจคนให้รักใคร่ ผูกใจสามมี บิคา มารคาคและผู้ใหญ่ด้วยความปฏิบัติ ผูกใจเครือญาติและมิตรด้วยความช่วยเหลือแต่ ผูกใจ บุคกรหลานและบริวารด้วยความพิภพุมเลี้ยงดูโดยเที่ยงธรรม ประกอมด้วยความโอบอ้ฆอารี เมตตากากรุณา

ครอบคณนี้ มีข้อสำคัญที่จะต้องฝึกสอน 3 อย่าง คือ 1) หาให้ขอม 2) ใสให้ควร 3) เก็บให้พอ การเก็บนั้น ถ้าควรจะให้เกิคผลงอกเงยไค้ เช่นฝากแบงค้ใหญ่ ๆ ที่เป็นหลักฐานแล้วไค้คอกเบี่ยก็ค้ไค้ว่าเก็บไว้นึง ๆ

หลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย) สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี ตอนกลาง
มีเรียนวิชาจรรยาท้าว โดยมีอัตราเวลาเรียน ปี 1 - ปี 3 สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง

ความมุ่งหมาย เหมือนกับหลักสูตรมัธยมศึกษาชายตอนต้น คือ
ให้เป็นการกล่อมเกลาสันดานอหิชาศรัยใจคอให้คงด้วยลักษณะสูงเสียดยิ่งขึ้น ผิดพิศให้ได้
รูปสมควรแก่ฐานะที่เป็นผู้มีความรู้ดีกว่าคนสามัญ (กระทรวงศึกษาธิการ 2464: 59)

รายการที่ท่องสอน ทำนองเดียวกับประถมศึกษา แต่ให้เป็นผู้นิ
สัสสันดานประณีตยิ่งขึ้น ให้ความรู้กว้างขวางขึ้น ความประพฤติก็ยอมได้ดียิ่งขึ้นเป็น
ลำดับด้วย เพราะไม่ลึกแคว่าให้เรียนรู้ไฉ่ฝ่ายเดียวเท่านั้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2464:
59)

หลักสูตรมัธยมศึกษา (หญิง) สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี ตอนปลาย
มีวิชาจรรยาอยู่ในหลักสูตร โดยมีอัตราเวลาเรียนทั้ง 3 ปี
คือ สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ในด้านความมุ่งหมายเหมือนกับหลักสูตรมัธยมตอนต้น (หญิง)
ส่วนรายการที่ท่องสอนก็เหมือนกับหลักสูตรมัธยมตอนต้น เช่นกันแต่ให้ละเอียดและใกล้ชิดความ
เป็นจริงมากขึ้น การครองคนรักษาตนให้เป็นคนบริสุทธิ์ และการปลูกนิสัยสันดานให้เป็น
ไปจริงตามความรู้ จะท่องเอาใจใส่ให้ยิ่งยวดยิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2464: 65)
สำหรับอัตราเวลาเรียนใช้เวลาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงทั้ง 3 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ
2464: 67)

หลักสูตรมัธยมศึกษา (ชาย) สำหรับแบ่งเรียน 2 ปี ตอนปลาย ไม่มี
วิชาจรรยาบรรจุอยู่ในหลักสูตร

ตารางที่ 5 แสดงวิชาจรรยาและอัตราเวลาเรียนในหลักสูตร พ.ศ. 2464

ชั้น	วิชา	จำนวนชั่วโมงในสัปดาห์				
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5
ประถมศึกษา (ชาย) 4-5 ปี	จรรยา	1.00	1.30	1.00	1.00	1.00
ประถมศึกษา (หญิง) 3 ปี	จรรยา	1.00	1.30	1.30	-	-
มัธยมศึกษาตอนต้น (ชาย) 3 ปี	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-
มัธยมศึกษาตอนต้น (หญิง) 3 ปี	จรรยา	1.00	1.30	1.30	-	-
มัธยมศึกษาตอนกลาง (ชาย) 3 ปี	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-
มัธยมศึกษาตอนปลาย (หญิง) 3 ปี	จรรยา	1.00	1.00	1.00	-	-
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ชาย) 2 ปี	-	-	-	-	-	-

ที่มา: คัดแปลงมาจากตารางในหนังสือหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464
หน้า 28, 29, 43, 48 และ 64

ในทุกระดับชั้นจะบอกไว้ว่าสิ่งต่อไปนี้จะใช้เวลานอกอัตราเวลาเรียน คือ สวดคำนมัสการ สรรเสริญพระบารมี ประชุมสั่งสอน ขันร้องและคนตรี วิทยาศาสตร์ กับส่วนของวิชาลูกเสือ เช่น ทักษะและคักคน

หนังสือแบบเรียน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ได้ว่าแบบเรียน ไต่ก้าวหน้าไปมาก คือมีจำนวนแบบเรียน หนังสืออ่านเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น เป็นจำนวนมาก และเนื่องจากเป็นพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวค้ำยที่ไม่ต้องการให้เยาวชนเห็นทางศาสนา ดังนั้นกระทรวงธรรมการจึงได้สนองพระบรมราโชบายดังกล่าวโดยการผลิตหนังสือเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาออกมาหลายเล่ม ทั้งรายชื่อหนังสือแบบเรียนเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในชั้นต่าง ๆ ดังนี้คือ

ตารางที่ 6 มาตรฐานหนังสือซึ่งนักเรียนจะต้องมีไว้สำหรับตัวในชั้นต่าง ๆ พ.ศ. 2455

ชั้น	วิชา	หนังสือ	
		ที่บังคับ	ที่ไม่บังคับ
ประถม 1	หนังสือ (ภาษาไทย)	- แบบเรียนเร็ว เล่ม 1 หรือ ฉบับใดในวิชาเดียวกันที่ อนุญาตให้ใช้แทนกันได้ - นิทานอีสป	-แบบสอนอ่านเล่ม 1 (นกกกระจอก)
ประถม 2	จรรยา หนังสือ (ภาษาไทย)	- คำนำเสถียรคุณานุคุณ - แบบเรียนเร็ว เล่ม 2 - หักอ่านนิทานสุภาษิต	-ธรรมจรรยา เล่ม 1 -แบบสอนอ่าน เล่ม 2 -แบบหักอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม 2
ประถม 3	จรรยา ภาษาไทย	- สมบัติผู้ดี - แบบเรียนเร็ว เล่ม 3 - หักอ่านพลเมืองดี - เรื่องการเพาะปลูก	-ธรรมจรรยา เล่ม 2 -แบบสอนอ่าน เล่ม 3 -แบบสอนอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม 2 -คอกสร้อยสุภาษิต
ประถม 4		ใช้หนังสือประถม 3	อะไรยังไม่ใช้ให้ในชั้น ประถม 3 จะเติมก็ได้
มัธยม 1	จรรยา ภาษาไทย	- พลเมืองดี สมบัติของผู้ดี - แบบฝึกหักอ่านภาษาไทยชุด - โจโฉแตกทัพเรือ - สังข์ทองตอนเลือกคู่	-ธรรมจรรยา เล่ม 4 -หนังสือภาษาไทยชุด -สังข์ทองตอนตีคดี และหนังสืออ่านอื่นๆที่ อนุญาตให้ใช้ใน โรงเรียนได้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชั้น	วิชา	หนังสือ	
		ที่บังคับ	ที่ไม่บังคับ
มัธยม 2	จรรยา ภาษาไทย	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้นั่งหนังสือชั้นมัธยม 1 - แบบหัดอ่านภาษาไทยชุด - ราชานิเวศน์คอนสตีทเจา ฝรั่งมังซ่อง - รามเกียรติ์คอนสตีทกุมภกรรฐ์ - โลกนิตินาคาโคลง 	<ul style="list-style-type: none"> - ขรรณจริยา เล่ม 4 - แบบหัดอ่านภาษาไทยชุด - รามเกียรติ์คอนท้าว มาลัยราชวาคความ
มัธยม 3	จรรยา ภาษาไทย	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้นั่งหนังสือชั้นมัธยม 2 - แบบหัดอ่านภาษาไทยชุด - รามเกียรติ์คอนท้าวมาลี วราชวาคความ - อิทนาคอนสตีทกะหมังกฤษนิง 	<ul style="list-style-type: none"> - ขรรณจริยา เล่ม 4
มัธยม 4	จรรยา ภาษาไทย	<ul style="list-style-type: none"> - ขรรณจริยา เล่ม 4 - จรรยาแพทย - แบบหัดอ่านภาษาไทยชุด - นิราศนรินทร์ - เทศนาพระราชประวัติ 	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชนิพนธ์ปลูกใจ เสื่อป่า - เรียงความปัญหาธรรม - กฤษณาสอนน้องคำฉันท์
มัธยม 5	จรรยา ภาษาไทย	<ul style="list-style-type: none"> - ขรรณจริยา เล่ม 5 - จรรยาแพทย - กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ - พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี และกรุงเทพฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชนิพนธ์ปลูกใจเสื่อป่า - เรียงความปัญหาธรรม

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชั้น	วิชา	หนังสือ	
		ที่บังคับ	ที่ไม่บังคับ
มัธยม 6	จรรยา	- ขรรจรिया เล่ม 5 - จรรยาแพทย์	- พระราชนิพนธ์ปลุกใจ เสือป่า - เรียงความปัญหาธรรม - ขรรจรिया เล่ม 6
	ภาษาไทย	- ว่ายยาวเทศน์มหาชาติ	- ลิลิตนิทราชาคริต
มัธยม 7	จรรยา	- ขรรจรिया เล่ม 6 - จรรยาแพทย์	
	ภาษาไทย	- ลิลิตนิทราชาคริต - พระราชพงศาวดารฉบับเต็ม ภาค 1	
มัธยม 8	จรรยา	- ไซ้หนังสือมัธยม 7	
	ภาษาไทย	- ลิลิตเตล่งพ่าย	- ลิลิตพระลอ - ขุนช้างขุนแผน - อิเหนา

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ศ.1/11 แสวงศิลปหัตถกรรม

(1 ค.ศ.2455-3 ก.ศ.2467)

หมายเหตุ: ได้คัดลอกเฉพาะวิชาภาษาไทย และวิชาจรรยาเนื่องจากเป็นวิชาที่มีเนื้อหา
เกี่ยวข้องกัน

หนังสือแบบเรียนเท่าที่ได้อ่านมาแล้วนี้ ได้ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าเป็น
อย่างมาก โดยรศทหลายเล่มมีลีลาและแนวการเขียนที่ทันสมัย กล่าวคือการใช้ภาษานี้
ได้ทำให้ภาษาเรียบง่าย ผู้อ่านโดยเฉพาะมักเรียนอ่านเข้าใจได้ง่าย พยายามอธิบายในสิ่ง

ที่นักเขียนไม่สนใจให้น่าสนใจ โดยใช้คำพูดที่ทำให้นักเขียนเกิดความสงสัยแล้ว พยายาม
ติดตามอ่าน โดยการผูกเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจและพยายามสอดใส่เนื้อหาลงไปให้กับ
บุคคลในหนังสือ นับได้ว่าเป็นการอธิบายเนื้อหาในลักษณะนามธรรม เข้าสู่รูปธรรมและ
ทำให้เด็กนักเขียนเห็นภาพจริง ซึ่งลีลาการเขียนหนังสือแบบเวียนเหล่านี้เป็นที่น่าสนใจ
เป็นอย่างมาก

หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น

1. หนังสือธรรมจริยา เล่ม 1 เป็นหนังสืออ่านสำหรับประโยค 2
ชั้น 2 และชั้น 3 เรียบเรียงโดยหลวงไพศาลศิลปศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2 ร.ศ. 120
ราคาเล่มละ 48 อัฐ มี 151 หน้า มีทั้งหมด 13 บท คือ มนุษย์ในหน้าที่เป็นผู้ธรรมจริยา
และเน้นในส่วนของความเป็นพลเมืองดี ในเรื่องการใช้เวลาว่าง ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์
สุจริต ความเพียรพยายาม ฯลฯ ส่วนในบทที่ 13 จะเป็นข้อคำถามในบทต่าง ๆ โดย
เขียนที่หัวบทว่า ข้อสอบไล่ ซึ่งอาจจะผูกไว้ว่าเป็นแนวข้อสอบก็ได้
2. หนังสืออ่านธรรมจริยา เล่ม 2 เรียบเรียงโดย เจ้าพระยา
ธรรมศักดิ์มนตรี กับ พระยาอนุกิจ วิฑูร สำหรับชั้นประถม พิมพ์ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2474 ฉบับ
ละ 20 สตางค์ โรงพิมพ์อักษรนิติ มีทั้งหมด 12 บท เนื้อหาที่เน้นความเป็นพลเมืองดี
และหลังบทเรียนแต่ละบทเรียนจะมีคำที่ควรรู้และสะกดได้
3. หนังสืออ่านธรรมจริยา เล่ม 4 เรียบเรียงโดย เจ้าพระยา
ธรรมศักดิ์มนตรี พิมพ์ครั้งที่หก พ.ศ. 2476 ราคาเล่มละ 40 สตางค์ มี 152 หน้า โรงพิมพ์
อักษรนิติ เนื้อหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไป เช่น คนเราจะอยู่ในโลกแต่
ลำพังไม่ได้ ชีวิตเป็นของคู่กับความรัก รัฐบาลหรือการปกครอง ความรักชาติ เราเกี่ยว
ข้องกับศาสนาอย่างไร ฯลฯ
4. หนังสืออ่านธรรมจริยา เล่ม 5 ของพระยาไพศาลศิลปศาสตร์
พิมพ์ครั้งที่หก ศก 2456 ราคาเล่มละ 75 สตางค์ มี 147 หน้า โรงพิมพ์อักษรนิติ มีทั้งหมด
13 บท ในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่จะก่อกระทำต่อตนเอง เช่น พูดถึง
มนุษย์ในหน้าที่เป็นผู้มีธรรมจริยา การสำรวจตน ความซื่อสัตย์สุจริต สันโดษ ความกล้าหาญ
การฝึกตนเองในเวลาว่าง ฯลฯ และมีคำถามในแต่ละบท
5. หนังสืออ่านธรรมจริยา เล่ม 6 สำหรับชั้นมัธยม ของ พระยา

ไพศาลศิลปศาสตร์ ภูมิหลวงญาณวิจิตร พิมพ์ครั้งแรก ร.ศ.124 มี 242 หน้า ราคาเล่มละ 60 อัฐ โรงพิมพ์อักษรนิติ มีทั้งหมด 16 บท ในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่จะต้องกระทำต่อผู้อื่น เช่น เรื่องความเชื่อฟัง เมตตากฎา กิริยาดี ผู้ที่มีความกตัญญู หน้าที่ในระหว่างเครือญาติ ความรักชาติบ้านเมือง ฯลฯ

ซึ่งหนังสือจรรยาทั้ง 5 เล่มนี้ แนวการเขียนเป็นไปในลักษณะบรรยายความไม่ไ้ถูกเป็นเรื่องราว อ่านเข้าใจง่าย

นอกจากนี้ยังมีหนังสือแบบเรียนจรรยา สมบัติผู้ดี ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พิมพ์ครั้งที่ 15 ราคาเล่มละ 18 สตางค์ มี 16 หน้า โรงพิมพ์อักษรนิติ มีทั้งหมด 4 ภาค ซึ่งเป็นเรื่องของมารยาทเป็นส่วนมาก คือ ผู้ที่ย่อมรักษาความเรียบร้อย ทั้งในค่านิยมจรรยา มโนจรรยาและวจีจรรยา ผู้ที่ย่อมไม่ทำดูจากดลามก ต้องมีสัมมาคารวะและมีกิริยาเป็นที่น่ารัก แบบเรียนเล่มนี้ได้ใช้ในระดับประถมศึกษาตอนปลายจนถึงปี พ.ศ.2521

และหนังสือที่นับได้ว่า เป็นหนังสือที่มีสาระและมีท่วงทำนองเขียนจกัว่าเป็นเลิศเล่มหนึ่ง ที่ได้เสริมสร้างนิสัยอันดีงามให้แก่เยาวชนของชาติคือ หนังสือพลเมืองดี เรียบเรียงโดยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ใช้เป็นหนังสือสอนอ่านชั้นประถมศึกษา พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) ฉบับราคาปกผ้าเล่มละ 1 บาท มีทั้งหมด 29 บท มี 274 หน้า เนื้อหาเน้นความเป็นพลเมืองที่ดีว่าควรมีหน้าตาอย่างไรบ้าง โดยถูกเป็นเรื่องราว เช่น มีนายเดือน นายเมือง นายดีก ฯลฯ และที่สำคัญคือผู้แต่งเข้าใจถึงหัวข้อเรื่องไว้ดีมาก เช่น เมื่อจะสอนเรื่องพลเมืองทุกคนมีหน้าที่เสียภาษีต่อประเทศก็ตั้งหัวข้อให้น่าสนใจว่า "นายเมืองเป็นหนี้แผ่นดิน" นอกจากเรื่องหน้าที่พลเมืองแล้วยังได้กล่าวถึงเรื่องสุขศึกษา และบทที่ 24-25 นายเมืองไหว้ครู มีเรื่องศาสนา กล่าวถึงเบญจศีล และข้อธรรมะที่ควรประพฤติปฏิบัติ และตอนท้ายได้สรุปให้ฟังว่า นายเมืองใ้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีอย่างครบถ้วน (กฤษณา สินไทย 2522: 35-40)

สำหรับหนังสือจรรยาแพทย์ เป็นหนังสือที่สอนธรรมะอีกเล่มหนึ่ง โดยประมวลได้จาก เล็กเซอร์จรรยาแก่นักเรียนแพทย์ ขอวพระยาวิสุทธวิสุริยศักดิ์ ที่โรงเรียนแพทยาลัย ร.ศ.126 โดยมีกรมหลวงวชิรญาณวรโอรสเป็นผู้ทรงตราวจให้ พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ร.ศ.127 มี 168 หน้า ปกผ้าราคาเล่มละสามบาท โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ หนังสือจรรยาแพทย์

สำคัญของโลก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการเตรียมคนให้ไปศึกษาต่อต่างประเทศจำเป็นจะต้องให้รู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาของชาติต่าง ๆ หรืออาจจะเป็นเพราะความใจกว้างของคนไทยที่ให้สิทธิเสรีภาพในเรื่องการนับถือศาสนาที่เป็นได้

ด้านการสอน ในสมัยนี้เห็นว่าได้พัฒนาขึ้นมา มีหลักจิตวิทยาการสอน มุ่งการปฏิบัติ มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านจริยธรรม เช่นวิชาลูกเสือ และค่านักตราเวลา เรียนต่างกันเล็กน้อยระหว่างหลักสูตรชายและหญิง เนื่องจากหลักสูตรหญิงกำหนดให้เรียนวิชาแม่บ้านแม่เรือนด้วย และประการสำคัญคือสมัยนี้มีหนังสือประกอบการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามากมาย และมีหนังสือแนวข้อสอบจรรยาด้วย หนังสือแบบเรียนก็มีแนวการเขียนที่เรียกร้องความสนใจของผู้เรียน ยิ่งไปกว่าหนังสือและแบบเรียนสมัยนี้ได้พัฒนาไปมาก

ตอนที่ 4 สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะเป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องจากการปฏิรูปการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นส่วนใหญ่ แต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวคือในระหว่าง พ.ศ. 2468-2474 เป็นระยะที่เศรษฐกิจของประเทศไทยตกต่ำ จนเป็นเหตุให้รัฐบาลปลดข้าราชการและยุบเลิกหน่วยราชการ (นิรมลสวัสดิคัมภร 2526: 35) ดังนั้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2468-2475 มีหลักสูตรขึ้นมาใหม่เพียง 1 ฉบับคือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2471

การที่ภาวะเศรษฐกิจต่ำนี้มีมาตั้งแต่ช่วง 3 ปีสุดท้ายในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2466-2468) ทั้งนี้เพราะรายได้ของแผ่นดินไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้จากภาษีศุลกากร แต่รายจ่ายในการปรับปรุงประเทศได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และเนื่องจากผลของสัญญาเบาริงที่ทำให้คนไทยไม่มีอำนาจเก็บภาษีได้ความหมาย สาเหตุดังกล่าวมีผลต่อการจัดการศึกษาในสมัยนี้เป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2469 ได้มีคุุณภาพข้าราชการทั่วประเทศ กล่าวคือ สำหรับกระทรวงศึกษาธิการ มีผู้ที่ต้องการออกจากราชการครั้งนั้น นับตั้งแต่เสนาบดี (คือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ตลอดจนข้าราชการอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ทำให้การปรับปรุงการศึกษาต้องชงัก หรือดำเนินไปอย่างเชื่องช้า

และการทิ้งเอาตนก็ มีความรู้ ความสามารถสูง ให้เข้ามาอยู่ในอาชีพยอมทำไม่ได้หรือ เป็นปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาในระบุนั้น (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: 34-37)

นอกจากปัญหาความเศรษฐกิจถดถอยแล้ว ต่อมาบ้านเมืองยังคงตกอยู่ในภาวะยุ่งยากทางการเมืองตลอดเวลาดีกว่า เนื่องจาก การสิ้นศิวทางการเมืองของ ผู้ที่มีการศึกษาในกรุงเทพฯ ซึ่งได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปรากฏว่าแนวความคิดทางการเมืองได้เจริญก้าวหน้ามาก ซึ่งอาจแบ่งออก ได้ 2 แนวความคิด คือแนวประชาธิปไตยและแนวสังคมนิยม และได้เกิดการปฏิวัติขึ้นตอน ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

แม้ประเทศจะประสบปัญหามากมายก็ตาม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ก็ยังทรงบำรุงส่งเสริมพระศาสนา และการศึกษากันพระพุทธรศาสนา เช่นมีการชำระ พระไตรปิฎก (กรมการศาสนา 2525: 249) ทรงส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยใน หัด และ ส่งเสริมให้มีแบบเรียนมากขึ้น โดยการแก้ไขระเบียบที่ว่าการควบคุมแบบเรียน ใน ทัณฑ์ 2475 คือเมื่อค้นแบบเรียนแล้วเพียงเท่านั้นขอความเห็นชอบจากกระทรวงเพื่อตรวจ อนุมัติเท่านั้น ไม่ต้องเสียค่าตรวจแบบเรียนเหมือนแต่ก่อน นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการยอมรับสังคมไทยให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรศาสนา ตั้งแต่เยาว์วัย ทำนองเดียวกับศาสนาอื่น ๆ จึงโปรดให้ราชบัณฑิตยสถานออกประกาศชักชวนให้ผู้ทรง ความรู้แห่งหนังสือสอนพระพุทธรศาสนาสำหรับเด็ก เพื่อรับพระราชทานรางวัลขึ้น โดยมี ฉุกเฉินงหมายให้เขาวรรณได้เข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธรศาสนา เมื่อเก็บใหญ่ไปภายนอกจะ ได้เป็นพุทธรศาสนิกชนที่ดี ซึ่งหนังสือนี้ได้ทรงจัดพิมพ์ขึ้นแจกจ่ายในงานพระราชพิธีวิสาขบูชา เป็นประจำทุกปี งานประกวดแข่งขันหนังสือสำหรับเด็กนี้ได้เริ่มมีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2471 แล้วได้โปรดให้จัดพิมพ์ขึ้นสำหรับพระราชทานแจกจ่ายในงานพระราชพิธีวิสาขบูชาประจำปี พ.ศ. 2472 หนังสือเรื่องแรกที่ได้รับพระราชทานรางวัลในโอกาสนั้นคือเรื่อง "ศาสนคุณ" อันเป็นพระนิพนธ์ของหม่อมเจ้าหญิงสุนทิสมัย กิติภูล และการประกวดแข่งขันหนังสือสอน พระพุทธรศาสนาสำหรับเด็กนั้นยังคงมีประจำออกมาจนปัจจุบัน (กรมการศาสนา 2525: 249) ทั้งนี้อาจประเมินได้ว่านโยบายการศึกษาอย่างหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวคือ ทรงไม่ทอดทิ้งการศึกษา ทรงมีพระราชดำริว่า "การศึกษาไม่ควรแยกจาก วัค" (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: 156)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีใ้ความมีนโยบายการศึกษาที่เหมาะสมกับภาวะของบ้านเมือง คือ พระองค์ทรงมุ่งเพิ่มด้านคุณภาพของการศึกษามากกว่าปริมาณ เพราะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงนั้นไม่อำนวยให้เพิ่มปริมาณ

นอกจากนี้แนวคิดทางการศึกษาของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ซึ่งทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น (พ.ศ. 2469-2475) (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: ข) มีใ้ความมีผลต่อการจัดการศึกษาสมัยนั้นเป็นอย่างมาก โดยทรงมีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้คือ

1. การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างพลเมืองดี
2. พลเมืองดีที่ท้องถื่นคือพลเมืองที่ดีพร้อม... มีจรรยาและอนามัยดี ประกอบด้วยความมีถือตนเองและมีถือชาติ
3. ครูที่ดีต้องรักอาชีพครู มีความรู้สูง... ประพฤติปฏิบัติตนดี มีจรรยาดี
4. ทรงมีแนวคิดว่าการศึกษาคือช่วยแก้ศีลธรรมที่เสื่อมทั่วโลกได้ (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: 65)
5. การศึกษาที่ดีต้องเป็นการอบรมความประพฤติโดยถือหลักศาสนา เพราะความเจริญปราศจากธรรมะไม่ได้ (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: 56-57)
6. การสอนจรรยาควรใช้หลักศาสนา เพราะศาสนาทุกศาสนาล้วนมีหลักธรรมที่สอนให้คนเป็นคนดี (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: ข)

เพื่อให้การสอนศีลธรรมได้ผลยิ่งขึ้น พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้ทรงบรรจุหลักสูตรวิชาจรรยาในหลักสูตรประโยคครูประถมสามัญชาย โดยให้เรียนพุทธประวัติ ธรรมวิภาค เวียงความ แก่กระพู่ธรรม ซึ่งทั้ง 3 อย่างนี้เทียบเท่ากับหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี (หจข. ร.7 ศ.1/21 ประกาศกระทรวงธรรมการ เรื่องให้ใช้หลักสูตรประโยคครูประถมสามัญชาย ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2471)

นอกจากนี้ทรงเน้นเรื่องการปลูกฝังจรรยาให้เด็กนักเรียน ได้ทรงกล่าวว่ "ขออย่าลืมว่าการสอนจรรยาอันสำคัญกว่าสอนวิชาความรู้" (นิรมล สวัสดิ์กัญทร 2526: 96 อ้างจาก หจข. ศข. 41/9) ทรงริเริ่มขอความร่วมมือให้นักผู้ช่วยสอนจรรยา และร่างคำสั่งใ้ครูฝึกสอนนักเรียนในการสั่งสอนจรรยา ข้อที่น่าสังเกตคือในท้ายคำสั่งมีข้อความว่ "อนึ่งในการสั่งสอนธรรมเช่นนี้จงระมัดระวัง อย่างบังคับนักเรียนที่มีหลักฐานมาแสดงว่ถึศาสนาอื่น และระวังเกี่ยวการสกับพุทธศาสนาธรรมให้เข้ามาทั้งค้ำย เพื่อมิให้เขาเสีย

ภักดีต่อศาสนาของเขา (หจช. เอกสารรัชกาลที่ 6-7 หน้า ค.2 ประกาศและพระราชบัญญัติ ประกาศเรื่องให้พระภิกษุสั่งสอนจรรยาตามโรงเรียน (13 ก.ค.-7 ส.ค.2471)

7. การขรมวิชาลูกเสือและอนุสภากาชาดเป็นหนทางสำคัญที่จะช่วยสร้างพลเมืองที่ ทรงหมิ่นยกเรื่องลูกเสือมากแล้วไว้ควยว่าเป็นงานสำคัญขึ้นหนึ่งซึ่ง "อาจทำให้เป็นผลได้ไกลในทางอบรมนิสัยเด็กยิ่งกว่าที่ให้ไปพึ่งเทศน์" (นิรมล สวัสดิสิบุตร 2526: 162 อ้างจากพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร 2517: 99)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสมัยนี้ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ และผู้บริหารในกระทรวงธรรมการล้วนเป็นนโยบายในการส่งเสริมการเรียนการสอนด้านศีลธรรมทั้งสิ้น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2471

หลักสูตรฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายของหลักสูตรสามัญ พ.ศ.2464 เพราะว่าหลักสูตรฉบับนั้นมุ่งให้ความรู้หนักไปทางด้านคำนวณและภาษาต่างประเทศ ซึ่งก็ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร ดังนั้นเพื่อให้หลักสูตรระดับนี้กว้างขวางยิ่งขึ้นและได้รับผลประโยชน์ตรงตามเป้าหมายมากที่สุด (พระอำนวยการเอกราชธรรมนิเทศ 2470: 5) จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2471 เรียน 2 ปี โดยแบ่งหลักสูตรเป็น 3 แผนกคือ

แผนกกลาง เรียนวิชาสามัญทั่วไปเหมือนหลักสูตรเดิม แต่ได้ยกเลิกเมื่อ พ.ศ.2476 (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 301-302)

แผนกภาษา เรียนหนักภาษาต่างประเทศ วิชาอื่นเบาลง บางวิชาถึงทดสอบเสีย

แผนกวิทยาศาสตร์ เรียนหนักทางวิชาวิทยาศาสตร์และคำนวณ เรียนวิชาอื่นให้เบาลง บางวิชาถึงค (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 301)

การที่แบ่งเป็น 3 แผนกก็เพื่อจะให้เหมาะกับพลเมืองผู้ที่ได้เรียนจบแล้ว และมีความประสงค์จะศึกษาวิชาอื่นต่อไป โดยโรงเรียนจะสอนแผนกใดก็ได้ หรือจะสอนทั้ง 3 แผนกก็ได้แล้วแต่กำลังและความสามารถของโรงเรียนนั้น ๆ (กระทรวงธรรมการ 2471: คำนำ)

สำหรับหลักสูตรใน พ.ศ.2471 นี้วิชาที่เปลี่ยนแปลงในหมวดวิชาสังคมคือวิชาจรรยา กล่าวคือ ทุกแผนกต้องเรียนวิชาจรรยาซึ่งเป็นวิชาที่เพิ่มเข้ามาเพราะใน

หลักสูตร พ.ศ. 2464 ซึ่งมีขมศึกษาตอนปลายไม่มี กำหนดรายการสอนไว้ว่า (กระทรวง
ธรรมการ 2471: 2)

1. สอนตามหลักหนังสือแนวสอนวิชาจรรยาของโรงเรียนนายร้อยทหารบก
ครูผู้สอนต้องแบ่งเวลาเองว่าขอไหน บทไหน ควรจะสอนก่อนหรือหลัง และไหน
ควรแบ่งสอนในปีที่ 7 หรือที่ 8 ของมัธยม

2. สำหรับนักเรียนที่เป็นพุทธศาสนิก ต้องให้เรียน สวดมนต์ ไหว้พระและ
ฟังพระภิกษุเทศน์สัปดาห์ละครั้ง ยิ่งจักใหม่ในพระอุโบสถไคยก็ดี การนี้ต้องใช้
เวลานอกตำราสอน สำหรับผู้ที่มีหลักฐานแสดงว่าไม่ใช่พุทธศาสนิกไม่เป็นการ
บังคับ

อัตราเวลาเรียน กำหนดให้ทุกแผนกเรียนวิชาจรรยาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง
การเรียนการสอน ไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร แต่มีคำแนะนำเกี่ยวกับการ
การเรียนการสอนวิชาจรรยาในหนังสือแนวสอนวิชาจรรยาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก
โดยเน้นให้เห็นว่าการสอนจรรยามีความมุ่งหมายที่จะอบรมให้เด็กเป็นพลเมืองดี ดังนั้น
ผู้สอนจึงจำเป็นต้องเตรียมการสอน เพื่อให้เด็กเข้าใจและปฏิบัติตามไคจริง ๆ สิ่งที่น่าเน้นใน
การเรียนการสอนคือการปฏิบัติ

การสอนและการฝึกหัดนี้ ผู้สอนต้องจัดให้เหมาะสมและให้พอดีแก่ความ
คิดและสติปัญญา ความสามารถสำหรับเด็กในชั้นต่าง ๆ การสอนที่ดีต้องดำเนินการตาม
ขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. เตรียมหัวข้อที่จะสอน ผู้สอนจะต้องเตรียมไว้ก่อนว่าควรสอน
อะไรก่อนหลัง ไม่ควรให้ยากหรือง่ายจนเกินไป ควรให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และสอน
ให้ใกล้กับความประพฤติกไคด้วยยิ่งดี

2. วิธีดำเนินการสอน การสอนไม่ใช่สอนตามตำรา หรือแปลศัพท์
ให้เด็กฟังเพราะสอนไควิธีดังกล่าวจะไคไคผลเลย เพราะเด็กจะไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ
เมื่อไม่เชื่อแล้วก็ไม่ปฏิบัติตามด้วย การสอนจรรยานั้นข้อสำคัญคือต้องให้เด็กเชื่อ เพราะ
เมื่อเชื่อแล้วเด็กยอมทำตามอยู่เสมอ การที่จะสอนให้เด็กเชื่อทำได้ไคโดยให้เด็กเห็นจริง
ส่วนตำราที่มีอยู่มีไว้เพื่อถือเป็นหลักหรือเป็นแนวทางเท่านั้น

3. การฝึกหัด ผู้สอนจะต้องคอยตรวจตราอยู่เสมอว่าสิ่งไคที่ไคสอน
ไปแล้ว ต้องให้ผู้เรียนไคปฏิบัติตามไคจริง ๆ อย่าปล่อยปละละเลย ต้องฝึกให้เคยชินจน
เป็นนิสัย

จากแนวการสอนดังกล่าว ถ้าผู้สอนได้ปฏิบัติตามแล้วจะช่วยให้การเรียนการสอนวิชาจรรยาประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

การเน้นวิชาจรรยาในหลักสูตรฉบับนี้มีผลให้พระภิกษุได้กลับเข้ามามีบทบาทในด้านการสอนอีกครั้ง นับแต่การศึกษาได้ค่อย ๆ ออกนอกวงวิมา โดยกระทรวงธรรมการได้มีประกาศให้พระภิกษุได้เข้ามาช่วยสอนวิชาจรรยาในโรงเรียน คือให้มีการสอนเดือนละครั้ง ซึ่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจำต้องเรียน ยกเว้นนักเรียนที่ต่างศาสนาไปไม่ต้องเข้าฟัง (ทจช. เอกสารรัชกาลที่ 6-7. ศ.2/10. ประกาศและพระราชบัญญัติ. ประกาศเรื่องให้พระภิกษุส่งสอนจรรยาตามโรงเรียน 13 ก.ค.-7 ส.ค.2471)

อัตราเวลาเรียน ทุกแผนการเรียนวิชาจรรยาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ 2471: 1)

ในด้านการวัดผล ได้มีการกำหนดอัตราคะแนนวิชาจรรยาสำหรับการสอบไล่ คือทั้งแผนกกลาง แผนกภาษา แผนกวิทยาศาสตร์ คะแนน 60 คะแนน จากคะแนนทั้งหมด 100 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 อัตราคะแนนมัธยมศึกษาในการสอบไล่

วิชา	แผนกกลาง	แผนกภาษา	แผนกวิทยาศาสตร์
จรรยา	60	60	60
ภาษาไทย	200	200	160
ภาษาต่างประเทศ	360	520	280
ประวัติศาสตร์และ ภูมิศาสตร์	120	120	-
คำนวณวิธี	240	80	290
วิทยาศาสตร์	80	80	270
พลศึกษา	40	40	40
รวม	1100	1100	1100

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ. 4.5ก/39, เรื่องนายเอน แอล เซลลี (N.L.Selly อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทพศิรินทร์) ออกความเห็นเรื่องคะแนนการสอบไล่ชั้นมัธยมศึกษาทุกแผนก อัตราคะแนนมัธยมศึกษาในการสอบไล่ ควบกับประกาศกระทรวงธรรมการ, หน้า 6.

งานกิจกรรม เสริมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ในค่านประชุมสั่งสอน สวคณคั ไหว้พระ และหังเทศน์ ก็ยังมีเหมือนกับทุก ๆ สมัยที่ผ่านมาซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือว่าเป็นศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา เรียนโดยใช้เวลานอกเวลาเรียน และไม่บังคับ นักเรียนที่ต่างศาสนา เข้าหังซึ่งนับ เป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นได้ชัดเจนว่าประเทศไทยได้ให้สิทธิ เสรีภาพในการนับถือศาสนา และการที่คนนับถือศาสนาพุทธก็ช่วยความศรัทธา ไม่ใช่ เพราะการบังคับหรือเพราะต้องการผลประโยชน์

สรุปได้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในค่านจุด มุ่งหมายก็ยังคงเน้นความเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมจรรยา เหมือนกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ท่านเนื้อหา ก็ยังคง เน้นค่านิยมศีลธรรมของศาสนาพุทธ เหมือนกับสมัย
ต่าง ๆ ที่ผ่านมาแต่ให้รายละเอียดมากกว่า มีภาคพระพุทธศาสนาโดยให้เรียนศาสนา
พระรัตนตรัย เมฆจุศีล วิวัทธิ เมฆจกัลยาณธรรม

ท่านการ เรียนการสอน ก็ยังคงมีข้อเสนอแนะแนวการสอนในหนังสือเหมือน
เดิม โดยเน้นว่าในการสอนจรยาครูจะต้องเตรียมหัวข้อสอนเป็นอย่างดี เพื่อจะได้บรรลุผล
คือเด็กเข้าใจ เชื่อ และเกิดความศรัทธา โดยครูจะต้องเตรียมหัวข้อที่จะสอน หัววิธีที่จะ
ให้เด็กเข้าใจและฝึกหัดให้เด็กด้วย

ในช่วงนี้ จะเห็นได้ว่ากระทรวงธรรมการเน้นความสำคัญของวิชาจรยา
มากขึ้น โดยบรรจุเนื้อหาวิชาจรยาลงในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2471 ซึ่ง
เท่าที่ผ่านมามัธยมศึกษาตอนปลายมักไม่มีวิชาจรยา

การ จัดผล ได้กำหนดให้วิชานี้เป็นวิชาในการสอนไล่ด้วยวิชาหนึ่ง
(ชา เลือง วุฒิจันทร์ 2524: 19) และยังคงเน้นค่านิยมปฏิบัติเหมือนเดิม

ตอนที่ 5 สภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษาพระพุทธศาสนาหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครองจนถึงปัจจุบัน

นโยบายการศึกษาค่านิยมศีลธรรมจรยา พ.ศ. 2475-2480

หลังการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. 2475 แล้วรัฐบาลได้พยายามเร่งปรับปรุง
การศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย
โดยรัฐบาลชุดแรกคือ รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งเรียกตนเองว่าคณะราษฎรได้
กำหนดให้มีหลักสูตรศึกษาอันเป็นหลักหนึ่งในหลัก 6 ประการ สำหรับการบริหารประเทศ
นอกจากนี้ทุกรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศทุกรัฐบาลได้ถือหลักสูตรศึกษาเป็นหลักหนึ่งใน
การบริหารประเทศสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475 รัฐบาลในระบอบใหม่ก็ได้ประกาศ
แผนการศึกษาชาติใหม่ในทันที (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 313) รัฐบาลได้กล่าวถึง
ความมุ่งหมายด้านการศึกษาไว้ตอนหนึ่งว่า "เพื่อความสมบูรณ์แห่งพลนิกรสยาม ท่านให้
จัดการศึกษาทั้งสามส่วนล้วนพอเหมาะจะสมกันคือ 1) จริยศึกษา อบรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม

2) พุทธิศึกษา ให้ปัญญา ความรู้ 3) พลศึกษา ฝึกหัดให้เป็นผู้มีร่างกายบริบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี เล่ม 3 2525: 542)" จะเห็นได้ว่าแผนกวิชานานเมืองจะอยู่ในภาวะที่เข้าสู่ระบอบการปกครองใหม่ จำเป็นต้องพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้าน แต่ด้านศิลปกรรมก็ยังเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล

ระยะนี้ถึงแม้ว่าจะมีแผนการศึกษาใหม่เกิดขึ้น แต่งานปรับปรุงหลักสูตรยังต้องการเวลา ดังนั้นจึงต้องใช้หลักสูตรฉบับเก่าไปก่อน คือหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2471 (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 325) ซึ่งหลักสูตรการศึกษา การเรียนการสอนและการสอบไล่ชั้นต่าง ๆ ตามหลักสูตรนี้มีวิชาจรรยาที่เป็นเนื้อหาของคุณธรรมทางหลักพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนต่าง ๆ มีการสวมมงคลไหว้พระทั้งตอนเช้าก่อนเริ่มเรียน ตอนเย็นก่อนเลิกเรียน และในวันสุกศัสภาห์เป็นประจำ (ชำเลือง วุฒิจันทร์ 2524: 19)

ในปี พ.ศ. 2479 จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขแผนการศึกษาชาติ ฉบับ พ.ศ. 2475 เนื่องจากในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีระยะเวลาในการศึกษานานเกินสมควร คือเรียนในสายสามัญถึง 12 ปี และยังคงไปเรียนวิชาสามัญอีก (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 341) นอกจากนี้เป็นการปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ และหลักทางเศรษฐกิจ (สมบูรณ์ พรหมภพ 2524: 397) และเป็นผลให้เกิดหลักสูตร พ.ศ. 2480 ออกบังคับใช้ โดยแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ได้กำหนดความมุ่งหมายทั่วไปไว้ว่า ให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาเพื่อจะได้ทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญได้โดยเต็มที่ และเพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษาให้จัดการศึกษาสามส่วนคือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี เล่ม 3 2525: 544) และเพื่อให้บรรลุมุ่งหมายดังกล่าว ในหลักสูตร พ.ศ. 2480 จึงได้เปลี่ยนชื่อวิชาจรรยาเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศิลปกรรม

สำหรับนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับด้านการศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2480 ซึ่งในระยะนี้มีรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศถึง 6 รัฐบาล โดยแต่ละรัฐบาลล้วนมีนโยบายที่สนับสนุนในเรื่องศิลปกรรม และความเป็นพลเมืองดีตามระบอบรัฐธรรมนูญ เช่น มุ่งให้ผู้รับการศึกษาที่มีศิลปกรรมอันดีงาม จะปลุกฝังหลักธรรมและแนววัฒนธรรมตั้งแต่เยาว์วัย จะดำเนินการขจัดเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดศิลปกรรมในยุวชน (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 308-309, 870-876) แม้ใ้คว่านโยบายดังกล่าวมีส่วนส่งเสริม

การจัดการศึกษาค้นคิดธรรมด้วย

นอกจากนี้ปรากฏว่ามีกรณีขึ้นตัว เกี่ยวกับเรื่องการอบรมศีลธรรมของประชาชน กล่าวคือสมาชิกสภาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เสนอญัตติขอให้รัฐบาลเป็นตัวการในการอบรมศีลธรรมสำหรับประชาชน โดยรัฐบาลได้คั่นข้อมติตามเรื่องการตั้งอนุศาสนาจารย์เพื่อช่วยสั่งสอนประชาชนที่ 3/2479 ว่า ที่ไต่ถามเลขาธิการอนุศาสนาจารย์เพื่อช่วยสั่งสอนประชาชนซึ่งเดิมได้เบิกจ่ายเงินศึกษาพลี เป็นนิคมกัตต์ถวายองค์หนึ่งเดือนละ 6 บาท และจ่ายค่าพาหนะที่จำเป็น เพราะว่าการเงินผิดเคื่อง ประกอบกับมีโรงเรียนมัธยมโรงเรียนศีลธรรม โรงเรียนวัดแพร่หลายแล้ว และพระภิกษุสงฆ์คามวาสีก็มีภูมิความรู้พอที่จะช่วยเทศนาสั่งสอนประชาชนได้ทั่ว ๆ ไป กับทั้งโรงเรียนต่าง ๆ ก็มีระเบียบที่จะต้องนิมนต์พระมา เทศนาสั่งสอนจรรยาแก่นักเรียนในวันสิ้นสัปดาห์ เป็นการประจำด้วย ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะตั้งอนุศาสนาจารย์เพื่อช่วยทำการสอนประชาชนอีกต่อไป (พ.ร.บ. ก/ป7/2479/ ศบ.47/130 เรื่องจังหวัดสุราษฎร์ธานี เสนอญัตติของสมาชิกสภาจังหวัด เรื่องขอให้รัฐบาลเป็นตัวการในการอบรมศีลธรรมสำหรับประเทศ)

จากคำต่อนข้อมติของรัฐบาลชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลได้สนับสนุนงานทางศึกษาศีลธรรม และมีสิ่งที่จะช่วยเอื้ออำนวยการเรียนการสอนศึกษาศีลธรรม เช่น ความพร้อมในคานผู้สอน และระเบียบต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยการเรียนการสอนศึกษาศีลธรรมแก่นักเรียน สรุปได้ว่านโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลในช่วงนี้เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาศีลธรรมเป็นอย่างมาก

หลักสูตร พ.ศ. 2480

หลังจากประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 แล้ว ในปี พ.ศ. 2480 จึงได้มีประมวลศึกษามาตร 2 หลักสูตรชั้นประถมศึกษา หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษา และหลักสูตรชั้นมัธยมปลาย เพื่อให้บรรลุผลตามจุดหมายของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 จึงมีวิชาจรรยาอยู่ในทุกระดับแต่ขยายออกไปเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เพราะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วจะต้องสอนให้นักเรียนเข้าใจระบอบการปกครองใหม่ ถึงแม้จะเรียกว่าวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมก็ตาม แต่เนื้อหาภายในแยกออกจากกันเป็น 2 วิชา คือหน้าที่พลเมืองอย่างหนึ่ง และศีลธรรมอย่างหนึ่ง ยังมีรายการสอนดังต่อไปนี้คือ

หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

กำหนดอัตราเวลาเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ทั้งในปี 4-
ปี 6 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง รายการที่ทดสอบ คือ

วิชาศีลธรรม

1. ให้ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ต่อตนเองและหมู่คณะ ให้
รู้จักเกียรติของตนและรู้จักรักษาคำมั่นสัญญา
2. ให้เป็นผู้มีน้ำใจดี มีจิตเมตตากรุณาและโอบอ้อมอารี
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คิดถึงประโยชน์ของหมู่คณะมากกว่าประโยชน์ของบุคคล หรือประโยชน์
ของตน
3. ให้น้ำใจเป็นนักกีฬา เช่น กล้าหาญ ไม่เอาเปรียบ
อคทน ใจคอหนักแน่น และยุติธรรม
4. ให้ความสุภาพอ่อนน้อม รู้จักเคารพต่อบิดามารดา
ครูบาอาจารย์ ผู้บังคับบัญชา เคารพต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ
5. ให้ความกตัญญูกตเวที ต่อผู้มีอุปการคุณตลอดถึงหมู่คณะ
และชาติบ้านเมือง
6. ให้ความมัธยัสถ์ในการใช้จ่าย
7. ให้ความอุทิศสละในการงานและในการอาชีพ ทำตน
ให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ
8. ให้ความสามัคคี รู้คุณค่าแห่งความสามัคคีและโทษแห่ง
การแตกร้างจากหมู่คณะ
9. ให้อริยทรัพย์สิบประการอย่างถูกต้อง
10. ให้อริยทรัพย์สิบประการอย่างถูกต้อง

(กระทรวงธรรมการ 2480: 6-7)

จะเห็นได้ว่าวิชาศีลธรรมกำหนดหัวข้อธรรมจริยาข้อ ๆ กับ
ชั้นประถมและมัธยมต้น แต่ขยายความกว้างออกไปเล็กน้อย หลักสูตรศีลธรรมสมัยนี้ถึง
พระพุทธศาสนา เบญจศีล เบญจธรรมที่เคยยึดมาแต่เดิม โดยกรมวิชาการได้ให้เหตุผลว่า
ในระบบอเมริกาซึ่งไทย หลักสูตรจะต้องไม่บังคับให้ประชาชนศึกษาศาสนาหนึ่งศาสนาใด

โดยเฉพาะ เพราะเหตุว่ามีบุคคลในศาสนาอื่นอยู่ด้วย สิ่งที่มีบรรจุลงเป็นรายการสอน
ศีลธรรมนี้เป็นระบบแห่งจริยธรรมซึ่งตรงกันในทุก ๆ ศาสนา (กรมวิชาการ 2513: 160)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิชาพุทธศาสนาเริ่มทางเห็นจาก
เยาวชนไทยตั้งแต่หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2480 ซึ่งอาจจะเนื่องจากการคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ
ในระบอบประชาธิปไตยมากจนเกินไปจึงทำให้นโยบายในค่านิยมมั่นคงของชาติที่เกี่ยวข้อง
พุทธศาสนาค่อยลดลงปรากฏในหลักสูตร พ.ศ. 2480 ทั้ง ๆ ที่สภาพโดยทั่วไปในขณะนั้นอาจ
กล่าวได้ว่าพยายามสนับสนุนค่านิยมศีลธรรมของประชาชน แต่หลักสูตรกลับตัดทอนวิชา
พระพุทธศาสนาซึ่งเดิมเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีล และธรรม

หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กล่าวความมุ่งหมายไว้เลย ทั้งนี้อาจ
เนื่องจากการรีบเร่งในการจัดทำ และเนื่องจากหลักสูตรนี้กระทรวงธรรมการได้จัดทำ
ขึ้นเพื่อให้สนองนโยบายตามแผนการศึกษาชาติ ปี พ.ศ. 2479 ดังนั้นจึงถือได้ว่าจุดมุ่งหมาย
การศึกษาในช่วงนี้ก็คือจุดมุ่งหมายในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 นั่นเอง โดยเน้นใน
เรื่องความเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบรัฐธรรมนูญ และเน้นด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษาและ
พลศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 341-342) ซึ่งหมายความว่าจุดมุ่งหมายของ
การศึกษาก็ยังคงเหมือนสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมา แต่มาเน้นในเรื่องหน้าที่พลเมืองเพิ่มขึ้นมา

วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม กำหนดอัตราเวลาเรียน
ไว้ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และมีการสอบไล่ตามประมวลการศึกษาพิเศษ ภาค 2 ระเบียบ
การสอนความรู้แก่ผู้เรียนตามหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2480 ประกาศเมื่อวันที่ 11 มกราคม
2482 วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มี 30 คะแนน ใน
คะแนนสอบไล่ทั้งหมด 1000 คะแนน และมีคะแนนสมุทราผลงาน 20 คะแนน ซึ่งคิดจาก
บันทึกประจำตัวนักเรียนในคานต่าง ๆ ในรอบปีนั้น ๆ ด้วย

การไหว้พระสวดมนต์ก่อนเรียน ก่อนนอนเลิกเรียนและ
ในวันสุกสัปดาห์ยังคงมีอยู่ มีการอบรมนักเรียนหน้าเสาธง 5-10 นาทีก่อนเข้าห้องเรียน
ถึงเรื่องศีลธรรมจริยาและการปฏิบัติตนในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น หลายโรงเรียนมีครู
ผู้ปกครองทำหน้าที่ดูแลความประพฤติของนักเรียนนอกห้องเรียนด้วย ส่วนในชั้นครูประจำชั้น
เป็นผู้รับผิดชอบดูแล อบรมสั่งสอนค่านิยมธรรมและจริยธรรมโดยตลอด (ชำเลื่อง วุฒิจันทร์
2524: 20)

สรุปไควาระยะ พ.ศ. 2475-2480 นี้มีหลักสูตรใหม่เพียง

1 ฉบับ คือหลักสูตร พ.ศ.2480 และนโยบายค่านิยมการศึกษาของรัฐบาลในระบือนี้ก็สนับสนุน การจัดการศึกษาค่านิยม วิชาจรรยา เปลี่ยนมาเป็นวิชาศีลธรรม โดยทิ้งเนื้อหาวิชา พระพุทธศาสนาและเบญจศีลเบญจธรรม

นโยบายการศึกษาค่านิยมศีลธรรมจรรยา พ.ศ.2481-2518

ตั้งแต่ พ.ศ.2481 เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ.2518 ได้มีรัฐบาลเข้ามาบริหาร ประเทศหลายรัฐบาล และทุกรัฐบาลก็ยึดถือนโยบายค่านิยมศีลธรรมจรรยาตลอดมา ถึงแม้รายละเอียดในคำแถลงนโยบายจะไม่เหมือนกันเลยที่เดียว แต่จุดมุ่งหมายและหลักใหญ่ ๆ ของ เป้าหมายในการจัดการศึกษาก็ยึดเรื่องศีลธรรมจรรยา และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ สอง ศีลธรรมจรรยาได้เสื่อมลง ดังนั้นรัฐบาลตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ถึง รัฐบาลนายทวี บุญยเกตุ (พ.ศ.2485-พ.ศ.2488) จึงได้ยึดนโยบายเรื่องศีลธรรมจรรยา เป็นสิ่งสำคัญ เช่นในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลนายทวี บุญยเกตุ แถลงเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2487 ว่า "เนื่องจากสถานะสงครามย่อมเป็นเหตุให้มิโจรผู้ร้าย และผู้หย่อน ในศีลธรรมเกิดขึ้นมากกว่าในเวลาปกติ รัฐบาลนี้จะได้พยายามปราบปรามและแก้ไขเพื่อ รักษาความสงบภายในให้เรียบร้อย" (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 822)

และหลังสงครามโลกแล้ว ปรากฏว่าสภาพสังคมโดยทั่วไป ศีลธรรมของ คนเสื่อมทรามลงไปมาก ก็จะได้เห็นได้จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ซึ่งได้เน้นถึงเรื่องการแก้ไขค่านิยมศีลธรรมของประชาชนเป็นอย่างมาก โดย แถลงไว้เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2488 ว่า (กระทรวงศึกษาธิการ 2507: 803-804)

เนื่องจากสงครามโลกเป็นเหตุทำให้จิตใจและศีลธรรมของมนุษย์ชาติ เสื่อมทรามลง สำหรับนโยบายภายใน รัฐบาลจึงเห็นควรแก้ไขปรับปรุงใน การจิตใจและศีลธรรมของประชาชนคนไทย รวมทั้งข้าราชการ โดยจะไ้ พยายามดำเนินการเป็นการเป็นกาว และในการศึกษา นอกจากจะพยายาม แก้ไขในส่วนที่ถูกกระทบกระเทือนจากสงครามให้สูญสภาวะปกติโดยเร็วแล้ว จะพยายามปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทั่ว ๆ ไปให้ดีขึ้น จะเพ่งเล็งถึง ศีลธรรม และอนามิย์ของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้โดยมีจุดหมายที่จะให้ ใคพลเมืองดี เหมาะสมกับชาติที่รักสงบ

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อาจกล่าวได้ว่าวัยรุ่นเป็นปัญหามาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า (ทจข. สบ.5.1.2/3 โครงการส่งเสริมศีลธรรมเยาวชน)

1. ในเขตชุมชนที่มีพลเมืองอยู่หนาแน่น ค่าครองชีพสูงขึ้น ความจำเป็นในชีวิตมากขึ้น ผู้ปกครองไม่อาจอำนวยการต่าง ๆ ให้ได้อย่างเพียงพอ จึงเป็นเหตุให้วัยรุ่นหาทางออกของตนเอง

2. เนื่องจากความแออัดของชุมชน ทำให้เด็กพยายามออกไปนอกร้าน ใช้ชีวิตตามสถานที่ต่าง ๆ กระทบตัวอย่างไม่ตั้งงาม

3. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้การผลิตสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ มีราคาต่ำลง คนทุกชั้นพอจะซื้อได้ ดังนั้นจึงก่อให้เกิดภาวะในเรื่องรายจ่ายของบุคคลที่มีรายได้น้อย

4. เครื่องมือในการสื่อสารแพร่หลายมากขึ้น และกิจกรรมเหล่านี้ส่วนมากเป็นการค้า ดังนั้นจึงมีความโน้มเอียงไปในทางที่ไม่พึงปรารถนา

5. มาตรฐานคุณค่าในเรื่องกิริยาวาจาดูเปลี่ยนแปลงไปมาก เด็กแสดงความรู้สึกต่าง ๆ โดยเสรี ศิลปะยุคปัจจุบันก็มีความโน้มเอียงไปในทางที่จะยอมรับอารมณ์อันมีอยู่โดยธรรมชาติ ยิ่งกว่าการที่จะส่งเสริมความสะกดกันหรือขัดเกลาอารมณ์ของมนุษย์

6. ศาสนาและธรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งห่างไกลจากชีวิตเด็กในวัยรุ่น ในช่วงหลังสงครามโลกนี้ปรากฏว่ามีภาพและบทความที่เป็นภัยต่อจิตใจเด็กจำนวนมาก จึงจะเห็นได้จากกรณีที่นายสิงห์โต ปุกหุด ที่เป็นผู้คัดเลือกบทความและภาพซึ่งเป็นภัยต่อจิตใจของนักเรียน เสนอต่อหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2491 โดยจำแนกชนิดของหนังสือต่าง ๆ ออกไปดังนี้คือ (หจช. สบ.5.1/10 การแก้ไขศีลธรรมที่เสื่อมทรามและการปฏิบัติราชการ)

1. หนังสือที่มีข้อความไม่เหมาะสมแก่วัย เช่นหนังสือกามารมย์กับการออมก่าเน็ค (ชอุความหั่งเอม)

2. หนังสือที่มีรูปศิลปะไม่เหมาะสมแก่วัย มักมีแทรกอยู่ในหนังสือพิมพ์ทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ชาติไทยวันอาทิตย์มีเสมอ

3. หนังสือที่มีข้อความเร้าความรู้สึกทางเพศแรง เช่น หนังสือชาติไทยวันอาทิตย์

4. หนังสือที่มีภาพชั่วชวนเร้าความรู้สึกทางเพศแรง เช่น หนังสือชาติไทยวันอาทิตย์

5. หนังสือที่มีข้อความขยายโลน เช่น หนังสือพิมพ์ไทย
6. หนังสือที่มีข้อความที่หักไปในทางเพศ เช่น หนังสือพิมพ์ประชากรรายวัน
7. หนังสือที่มีข้อความขยายคาย เช่น หนังสือพิมพ์หนังสือเมืองรายวัน

นอกจากนี้ยังมีปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ครูกับนักเรียน ตลอดจนการศึกษาในโรงเรียน เช่น ความบกพร่องในเรื่องครูสอน หลักสูตรการสอน และวิธีการอื่น ๆ ภายในโรงเรียนซึ่งจัดทำกันไม่ถูกต้อง (พจน. ก/ป.7/2504/ศษ.1.5.10 การประชุมสัมมนาจริยศึกษา)

จากเหตุผลดังกล่าว เด็กวัยรุ่นในสมัยนั้นจึงมีมารยาทไม่เหมาะสม ประพฤติตัวเป็นทาส เกเร มีมาตรฐานคุณค่าประจำตนที่นับได้ว่าต่ำมาก ขึ้นชมยินดีในสิ่งอันไม่พึงประสงค์ และที่สำคัญที่สุดคือไม่มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ เกิดความไม่พอใจในสภาพของสังคมปัจจุบัน และพยายามที่จะแก้ปัญหาชีวิตของตน (พจน. สม.5.1.2/3 (140) โครงการส่งเสริมศีลธรรมเยาวชน)

ดังนั้นในวันที่ 21 มีนาคม 2489 พระธีรภสสารวิศวกกรรม ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ได้มีหนังสือถึงคณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัด เรื่องการอบรมรรมรยาทแก่นักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนสตรีในภาคขึ้นเป็นพิเศษ และแนะนำให้โรงเรียนหมั่นติดต่อกับผู้ปกครองเพื่อถวักชวนเวลามาเรียน เพื่อทราบความประพฤติของนักเรียนนอกโรงเรียนที่ควรแก้ไข ทั้งขอให้ผู้ปกครองช่วยเหลือถวักชวนทางบ้านอีกฝ่ายหนึ่งประสานกันไป (พจน. สม.5.1/10 การแก้ไขศีลธรรมที่เสื่อมทรามและการปฏิบัติราชการ)

และในวันที่ 5 สิงหาคม 2490 ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีหนังสือถึงศึกษาจังหวัดทุกจังหวัด เรื่องการแก้ไขศีลธรรมที่เสื่อมทราม และการปฏิบัติราชการ โดยให้ถือหลักดังต่อไปนี้คือ (พจน. สม.5.1/40การแก้ไขศีลธรรมที่เสื่อมทรามและการปฏิบัติราชการ)

1. ให้ถือว่าการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีนิสัย ความประพฤติ และมารยาทที่ดีนั้นมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการสอนวิชาตามหลักสูตร การอบรมสั่งสอนนี้หมายความว่าทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน
2. ให้ผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนมีความบากบั่นในการทำงาน เห็นนักเรียน

ประพาศิษย์ที่ท่องคัมภีร์

3. ให้อภัยของการกระทำของผู้ที่มุ่งสั่งสอนอบรมและพยายามขจัดความเข้าใจผิดของนักเรียนในเรื่องความประพาศิษย์

4. ศึกษาธิการ ครูอาจารย์และข้าราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการจะต้องละเว้นความประพาศิษย์ส่วนตัวที่จะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีและนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ นับได้ว่าวินัยซึ่งผู้บังคับบัญชาจะต้องริบคำเนิการทางวินัยทันที

นอกจากจะให้หลักการปฏิบัติแล้ว ยังให้รายงานวิธีการดำเนินงานและผลที่ได้รับมาให้กระทรวงเป็นระยะ ๆ นับได้ว่ารัฐบาลได้มุ่งมั่นที่จะแก้ไขเรื่องศีลธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นผลให้โครงการส่งเสริมศีลธรรมจรรยาของเยาวชน เช่น โครงการจัดตั้งหน่วยผลิตเอกสาร จุลสาร นิตยสาร โครงการจัดสถานชุมนุมเด็กวัยรุ่น โครงการจัดตั้งสำนักจัดหางานให้เด็กวัยรุ่น โครงการจัดตั้งโรงเรียนสอนเทียบความรู้ (หจช. สบ.5.1.2/3 โครงการส่งเสริมศีลธรรมเยาวชน)

นอกจากนี้ยังมีโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในค่านักเรียน ซึ่งเคยปรากฏว่าได้จัดทำกันอยู่บ้างแล้วในทางการสอนและการปฏิบัติ เพื่อที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เด็ก เช่นการจัดทำหนังสือพุทธประวัติ หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การให้นักเรียนไหว้พระก่อนเข้าเรียนเวลาเช้า มีการสวดมนต์ในเวลาประชุมประจำสัปดาห์ ให้กรมสามัญศึกษาจัดทำแบบไหว้พระสวดมนต์เป็นมาตรฐาน เพื่อใช้เป็นแบบเดียวกันทุกโรงเรียน ให้มีมนต์พระมาเทศน์ ให้มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พานักเรียนไปวัด เพื่อให้ได้เห็นสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับศาสนา (หจช. สบ.5.1/10 (39-41) การแก้ไขศีลธรรมที่เสื่อมทรามและการปฏิบัติราชการ)

โครงการอบรมศาสนาแก่เยาวชนเป็นโครงการอีกโครงการหนึ่งที่นับได้ว่าส่งเสริมค่านการเรียนการสอนศีลธรรม และเป็นโครงการที่สืบเปลื้องงบประมาณแผ่นดินน้อยที่สุด โดยมีโครงการนอกหลักสูตร เช่น การสวดมนต์ ทำวัตร ฟังธรรม การสนทนาซักถามข้อธรรมที่ไ้ฟังนั้นกับผู้แสดง และเน้นว่าเป็นการสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง โดยผู้แสดงธรรมอาจเป็นพระภิกษุ หรือฆราวาสก็ได้ เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย หรือยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย อนุศาสนาจารย์ของกรมการศาสนา หรือกองทัพก เรือ อากาศ เป็นต้น โครงการในหลักสูตร เช่นให้มี

หลักสูตรวิชาศิลปกรรม จรรยา และหน้าที่พลเมืองทุกชั้นจนถึงระดับเตรียมอุดมศึกษา ให้ความสำคัญและคะแนนของวิชาศิลปกรรมเท่ากับหมวดวิชาอื่น ให้โรงเรียนปริยัติธรรมทุกแห่งรับนักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ เข้าเรียนตามหลักสูตรธรรมศึกษาด้วย โดยเริ่มเรียนตั้งแต่หลักสูตรธรรมศึกษาตรีเป็นขั้นต้นทุกคน เมื่อสอบหลักสูตรธรรมศึกษาได้ ก็ถือว่าสอบวิชาหน้าที่พลเมืองได้เต็ม 100 คะแนน การกำหนดให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษาในตอนเย็นนับได้ว่าเป็นการให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้มีการประชุมวางหลักสูตรใหม่ (ทจร. สป. 5.2.2/71 โครงการอบรมศาสนาแก่เยาวชน)

จากโครงการส่งเสริมศิลปกรรมเยาวชน โครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในค่านักเรียน และโครงการอบรมศาสนาแก่เยาวชน จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้พยายามส่งเสริมการเรียนการสอนศิลปกรรมโดยพยายามจัดออกมาในลักษณะให้การศึกษาทางศาสนาโดยตรง และจัดในรูปแบบของกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่เพื่อให้วิชาศิลปกรรมมีความสำคัญเท่าเทียมกับวิชาอื่น เป็นการดึงดูดความสนใจของนักเรียน โดยการเพิ่มคะแนนวิชาศิลปกรรมจาก 60 คะแนน เป็น 100 คะแนน และสิ่งที่น่าสนใจในโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในค่านักเรียนคือให้มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ นับได้ว่าเป็นพิธีที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้สำนึกถึงความ เป็นพุทธศาสนิกชนได้อีกวิธีหนึ่ง

นอกจากโครงการดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการสัมมนาเกี่ยวกับจริยศึกษามีการให้ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและเอกชนในการส่งเสริมศิลปกรรมจรรยา ซึ่งนับได้ว่าเป็นครั้งแรกแห่งประวัติศาสตร์การศึกษาของไทยยุคหลังสงครามที่ได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาจริยศึกษา (ทจร.ก/ป7/2504/ศษ.1.5.10 การประชุมสัมมนาจริยศึกษา) เมื่อวันที่ 20 - 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2504 โดยมี มล.ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน จากคำกล่าวของประธานการสัมมนา (นายนาถ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ) ทำให้ทราบว่าในระยะนี้มีการตื่นตัวในเรื่องศิลปกรรมทั้งหน่วยราชการ สมาคม และบุคคล ซึ่งแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น การอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียง เขียนบทวิจารณ์ลงหนังสือพิมพ์ ซึ่งในการจัดการสัมมนาครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อดำเนินการตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ที่มุ่งหมายจะให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองดี โดยเน้นจริยศึกษาไว้เป็นอันดับแรก (ทจร.ก/ป7/2504/ศษ.1.5.12 การประชุมสัมมนาจริยศึกษา) นอกจากนี้ที่ประชุมสัมมนาได้เสนอแนะ

วิธีการแก้ไขข้อบกพร่องในทางจริยศึกษาไว้หลายประการ เช่น ควรมีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับครู เพื่อจะได้ร่วมมือกันแก้ไขความประพฤติของนักเรียน การหาทางให้เยาวชนสนใจวิชาอาราม การควบคุมเยาวชนเพื่อไม่ให้ชมภาพยนตร์ที่ไม่เหมาะสมแก่เด็ก (พจน.ก/ป7/2504 ศษ.1.5.6 การประชุมสัมมนาจริยศึกษา)

ในปี พ.ศ.2525 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้พระสงฆ์สอนศีลธรรมและจริยธรรม โดยให้โรงเรียนที่อยู่ใกล้วัดให้นักเรียนไปรับการสอนจากพระสงฆ์ในวันอาทิตย์ คำนึงถึงสื่อ กระทรวงศึกษาธิการก็ได้พยายามส่งเสริมให้มีการพิมพ์หนังสือที่มีประโยชน์ ไม่เป็นภัยต่อเด็กและพร้อมกันนั้นก็พยายามกำจัดหนังสือเถาไปด้วย (พจน.ศษ.1.5.7) ให้พระสงฆ์อบรมนักเรียน ศีลธรรม-จริยธรรมปี) ให้มีการเพิ่มคะแนนและมีการเพิ่มชั่วโมงสอนวิชาศีลธรรม ให้มีการแก้ไขหลักสูตร วิธีสอน โดยเห็นว่าความสำคัญของจริยศึกษาไม่ได้อยู่ที่การสอนทางทฤษฎีหรือคะแนนเท่านั้น แต่ความสำคัญอยู่ที่การอบรมและให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติได้ ส่วนปัญหาการขาดแคลนครูสอนให้ศูนย์วัด และรวบรวมสถิติเกี่ยวกับจริยศึกษา (พจน.ก/ป.7/2504/ศษ.1.5.8 การประชุมสัมมนาจริยศึกษา)

ในปี พ.ศ.2507 รัฐบาลได้ให้ความร่วมมือกับเอกชนในการส่งเสริมศีลธรรมจรรยา โดยกรมการศาสนาได้วางระเบียบจ่ายเงินอุดหนุนแก่องค์การทางศาสนาที่ได้รับอนุญาตการจัดตั้งจากกองจริยศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (พจน.ก/ป7/2507/ศษ.4.2.21 ศูนย์ส่งเสริมเผยแพรศีลธรรม) และในปี พ.ศ.2509 ศูนย์ชุมนุมยุวพุทธ ได้จัดให้มีโครงการสอนพุทธศาสนาทั่วประเทศ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนมีทัศนคติ มีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแก่เยาว์วัย โดยรับสมัครเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 12 - 20 ปี เป็นสมาชิก (พจน.ก/ป7/2509/ศษ.4.2.11 สอนพุทธศาสนาทางไปรษณีย์ทั่วไทยให้นักเรียนมีทัศนคติถูกต้องแก่เยาว์) นับได้ว่าเป็นองค์การเอกชนที่ให้ความร่วมมือในการสนับสนุนและส่งเสริมศีลธรรมช่วยกระตุ้นให้เยาวชนสนใจและมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา การบวชให้เยาวชนในระหว่างปิดภาคเรียนระยะเวลา 1 เดือน นับได้ว่าเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนศีลธรรมได้อีกวิธีหนึ่ง เพราะในระหว่างการบวชทางวัดจะสอนวิชาธรรมวินัย พุทธประวัติ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งการบวชในระหว่างปิดภาคเรียนนี้ จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2509 โดยยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ร่วมกับกองสวัสดิภาพเด็ก

และเขาวรณ กองบัญชาการกรมตำรวจนครบาลเป็นเจ้าภาพ (หงษ.ก/ป7/2509/
ศธ.4.2.6)

นอกจากมีการเคลื่อนไหวจากองค์การ สมาคม และสถาบันต่าง ๆ โดยทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมศีลธรรมจรรยาแล้ว พระภิกษุก็มีการเคลื่อนไหวด้วยโดย พระภิกษุนักศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยจำนวน 200 รูป แสดงความจำนงค้ำขันสมาคม โรงเรียนราษฎร์ เมื่อ พ.ศ.2509 ที่จะช่วยสอนวิชาศีลธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนราษฎร์ ในจังหวัดพระนคร ธนบุรี วันละ 1 ชั่วโมง โดยทางโรงเรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งพระภิกษุทั้งหลายได้รับการอบรมทางด้านการสอนศีลธรรมและวิชาครูเป็นอย่างดี มาแล้วทุกรูป และสอนให้ทั้งวิชาศีลธรรมตามหลักสูตร ตลอดจนศาสนพิธีในทางพุทธศาสนา ด้วย (หงษ.ก/ป7/2509/ศธ.4.2.9 ศีลธรรมของเด็กนักเรียน)

นับได้ว่าองค์กรทางศาสนาได้พยายามประสานงานเกี่ยวกับเรื่อง การเรียนการสอนวิชาศีลธรรมกับโรงเรียน และแสดงให้เห็นว่าพระภิกษุพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรทางการศึกษาได้

นอกจากนโยบายของรัฐบาล และโครงการส่งเสริมศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 ยังได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ศึกษาไว้ด้วย คือ (วารสารการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพิเศษ 2519: 197-198)

รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคน ได้รับการศึกษาตามควรแก่
เอกัตภาพเพื่อเป็นพลเมืองที่มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย
มีความรับผิดชอบ... ในคาบจริยศึกษา ในมีศีลธรรมและวัฒนธรรม
มีหิริโอคตปละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ตั้งแต่หลังสงครามโลกจนถึง พ.ศ.2518 มีหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนปลาย 3 ฉบับ คือ

1. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2493
2. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503
3. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2493

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย กำหนดให้ใช้เวลาเรียน 3 ปี สำหรับหลักสูตร พ.ศ.2493 ก็ยังเป็นวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม โดยกำหนดจุดมุ่งหมายของวิชาศีลธรรมไว้ดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ 2493: 2-4)

1. ให้นับถือและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา กับใฝ่ปฏิบัติในกิจที่ทำความประเพณีนิยม
2. มุ่งในทางปฏิบัติให้มีกิจกรรมารยาทเรียบร้อย
3. อบรมให้มีคุณสมบัติในอุปนิสัย สำหรับนักเรียนทางศาสนาให้ปฏิบัติโดยอนุโลมตามความมุ่งหมายนี้

รายการที่ท่องสอน คือ พระพุทธศาสนา ธรรมจริยา คิณปฏิบัติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2493: 2-4)

อัตราเวลาเรียน ทุกชั้นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเรียน ศีลธรรมสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ 2493: 2)

ด้านการเรียนการสอน มีแนวการเรียนการสอนในหนังสือแบบเรียนศีลธรรม โดยแนะนำให้สอนเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ธรรมจริยา คิณปฏิบัติควบคู่กันไป เน้นให้นักเรียนศึกษาเหตุผลและปฏิบัติจริง การสอนศีลธรรมนั้นให้สอนทุกโอกาสที่พอจะแนะนำสั่งสอนได้ ครูต้องพยายามปลุกฝังให้นักเรียนมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาด้วยกาย วาจา และด้วยใจ โดยให้นักศึกษาได้พบกับสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น นิมนต์พระมาเทศน์ นำนักเรียนไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ครูทุกคนควรทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน จัดสถานที่เรียนและที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้เหมาะสมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ในทุกวิชาควรจะสอดแทรกวิชาศีลธรรมลงไปด้วย (เชื้อบษะปะเกศ หงสกุล 2503: ก-จ)

จะเห็นได้ว่าหลักสูตร พ.ศ.2493 นี้ได้ให้ความสำคัญของวิชาศีลธรรมมากกว่าหลักสูตร พ.ศ.2480 เพราะนอกจากจะเพิ่มชั่วโมงเรียนเป็น 2 ชั่วโมง คือเรียนหน้าที่พลเมือง 1 ชั่วโมง วิชาศีลธรรม 1 ชั่วโมงแล้ว ในค่านี้อีกก็เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น นับว่าเป็นการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมหลังสงครามโลกได้เป็นอย่างดีและเป็นหลักสูตรวิชาศีลธรรมที่ละเอียดที่สุด

นับตั้งแต่มีหลักสูตรวิชาศีลธรรม (กรมวิชาการ 2513: 165) ด้านการเรียนการสอน เน้นเรื่องการปฏิบัติเหมือนหลักสูตรที่ผ่านมา และที่สำคัญคือในการสอนให้มีการสอดแทรก วิชาศีลธรรมในทุกวิชา เน้นครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่ง สิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้เกิดเกิดความรัก และ มีทัศนคติที่ดีต่อ วิชาศีลธรรม

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503

เนื่องจากหลักสูตรฉบับนี้ได้นำแนวการศึกษาของหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งแนวความคิดของบุคคลหลายฝ่ายของไทยมาหลอมเข้าด้วยกัน ดังนั้นหลักสูตรที่ร่าง ขึ้นใหม่นี้จึงได้มีพัฒนาการแตกต่างออกไปจากหลักสูตรเดิมที่เคยมีมาก่อนทั้งในด้านการจัด รูปแบบของหลักสูตร และการจัดระบบโรงเรียน มีการเปลี่ยนแปลงการเรียกชื่อของ แต่ละระดับชั้นใหม่ หลักสูตรที่จัดมีลักษณะที่สำคัญคือ เน้นการผสมผสาน (Integration) ของเนื้อหาวิชามากที่สุด โดยรวมเอาวิชาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันและสามารถที่จะ สัมพันธ์กันได้เข้าเป็นหมวดวิชา (Subject Area) เดียวกัน เช่น วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม รวมเข้าเป็นหมวดวิชาสังคมศึกษา (สุมิตร คุณากร 2517: 7) การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาและ ขอบกพร่องของการจัดหลักสูตรแบบเดิมที่ยึดรายวิชาเป็นหลักในการจัด ในแง่ที่ช่วยให้การ เรียนการสอนมีการถ่ายโยงการเรียนรู้มากขึ้น เพราะมีความสัมพันธ์ระหว่างวิชาเกิดขึ้น ดังนั้นวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม จึงได้รวมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกวิทยาศาสตร์ แผนกศิลปะ แผนกทั่วไป หมวดวิชาสังคมศึกษาแบ่งออกเป็น สังคมศึกษา ก. สังคมศึกษา ข. สังคมศึกษา ก. เป็นวิชาบังคับทุกแผนกต้องเรียน สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ส่วนสังคมศึกษา ข. เป็นวิชาเลือกสำหรับแผนกศิลปะ และแผนก ทั่วไป กำหนดให้เรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายจะต้องเรียนวิชาสังคมศึกษาถึงสัปดาห์ละ 3-5 ชั่วโมง สำหรับสายอาชีพก็ กำหนดให้วิชาสังคมศึกษา ก. (หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม) เป็นวิชาบังคับเรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ 2503: 3)

ตารางที่ 8 วิชาสังคมศึกษาและอัตราเวลาเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

หมวดวิชา	สายสามัญ						สายอาชีพ	
	แผนกวิทยาศาสตร์		แผนกศิลปะ		แผนกทั่วไป		วิชา บังคับรวม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก
	วิชาบังคับ รวม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก	วิชาบังคับ รวม	วิชาบังคับ เฉพาะแผนก	วิชาบังคับ รวม	วิชาเลือก เฉพาะแผนก		
สังคมศึกษา								
สังคมศึกษา ก.	3	-	3	-	3	-	3	-
สังคมศึกษา ข.	-	-	-	2	-	2	-	-

ที่มา : หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503: 3

จุดมุ่งหมาย จุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับวิชาศีลธรรม คือ ให้เข้าใจซาบซึ้งในคุณค่าทางศีลธรรมและวัฒนธรรม และปฏิบัติตามความจริงใจ

เนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ก. (หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม) เรียนเกี่ยวกับเรื่อง

1. โครงสร้างของสังคมไทย
2. ทางโน้มของสังคมปัจจุบัน

3. พัฒนาการในทางสังคม
4. พัฒนาการในทางเศรษฐกิจ
5. การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ
6. หลักในทางศีลธรรม มีพุทธประวัติ พิชิตาบุญ ชรรณะ

(กระทรวงศึกษาธิการ 2503: 18)

จะเห็นว่าหลักสูตรกำหนดเนื้อหาให้กว้าง ๆ ปล่อยให้เรียนในช่วงเวลา 3 ปี แต่ถึงอย่างไรก็ตามเนื้อหาการเรียนการสอนก็ครบตามหลักพุทธศาสนา คือรู้ทั้งในค่านิยมธรรม ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธีต่าง ๆ

เนื้อหาค่านิยมธรรมมาจากหลักสูตรและแบบเรียนแล้วก็ยังคงเหมือนกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2493 สภาพโดยทั่วไปส่วนใหญ่ยังคงเหมือนกับช่วงหลักสูตร พุทธศักราช 2493 แต่ในค่านิยมโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมศีลธรรมเยาวชน การสัมมนาเกี่ยวกับจริยศึกษา การให้พระสงฆ์สอนศีลธรรม ฯลฯ ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น ได้ว่ามีผลต่อการส่งเสริมค่านิยมการเรียนการสอนศีลธรรม และมีผลต่อการจัดหลักสูตรวิชาศีลธรรมเป็นอย่างมากจนถึงกับการเพิ่มชั่วโมงเรียนเป็น 3 ชั่วโมงสำหรับวิชาหน้าที่พลเมืองศีลธรรม นั้นได้ว่าเป็นจำนวนชั่วโมงเรียนที่มากที่สุด

การจัดการศึกษาต้องให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ภัยเหตุผลดังกล่าวทำให้มีการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมในแต่ละยุค ในระยะนี้ประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาประเทศ ได้รับการถ่ายทอดทางค่านิยมธรรมและเทคโนโลยีทางตะวันตกมามาก ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เริ่มคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาและถ่ายทอดค่านิยมธรรมกับประเทศตะวันตกที่ควบคุมมากับเทคโนโลยีสมัยต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความสับสนและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2524: 2-15) ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ 1 และที่ 2 มุ่งแต่เน้นในค่านิยมเศรษฐกิจเท่านั้น นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้รับผลกระทบจากความผันผวนทางเศรษฐกิจของโลกอันเนื่องมาจากปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาหนี้วิกฤติการน้ำมัน ทำให้เงินช่วยเหลือที่เคยได้รับจากต่างประเทศลดลง และค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ฐานะการเมืองมีความยุ่งยากสับสนขึ้น มีการเปลี่ยนรัฐบาลถึง 5 ชุด

ในช่วง 2 ปีหลัง และรัฐบาลขาดเสถียรภาพ ซึ่งการขาดเสถียรภาพของรัฐบาลในช่วงนี้ ส่วนหนึ่ง เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะในกลุ่ม "คนรุ่นหนุ่ม" ซึ่งมีนิสัยการศึกษาเป็นแกนนำที่เห็นได้ชัด จึงมีผลให้ผู้บริหารประเทศต้องหันมาสนใจปัญหาเยาวชนอย่างจริงจัง รัฐบาลแต่ละชุดต่างก็มีแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทเยาวชน โดยเฉพาะในระบอบอุดมศึกษาแตกต่างกันไปอย่างมากมาย กล่าวคือมีทั้งรัฐบาลที่มีความเห็นว่าพลังของเยาวชนกลุ่มนี้อาจนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และรัฐบาลที่มีความเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่เยาวชนควรจะมาพลังมาใช้ แต่ควรให้เยาวชนทำหน้าที่ในการแสวงหาความรู้ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมเสียก่อน ในขณะนี้จึงควรมีบทบาทเป็นเพียงผู้ตามที่ดีไปก่อน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2524: 2-16-2-17) จากแนวคิดดังกล่าวจึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518

กำหนดเวลาเรียน 2 ปี วิชาหน้าที่ศีลธรรมได้รวมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา กำหนดให้วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาบังคับที่ต้องเรียนภาคเรียนละ 3 หน่วยกิต โดยให้เรียนวิชาหน้าที่พลเมืองศีลธรรมสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ 2518: 4)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรหมวดวิชาสังคมศึกษาที่เกี่ยวกับวิชาศีลธรรม คือ เพื่อให้เข้าใจและมีเจตคติที่ดีในคุณค่าทางสังคม จริยธรรม วัฒนธรรมและปฏิบัติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ 2518: 15)

เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาที่เป็นวิชาบังคับคือ

- ส.401 สังคมศึกษา 1 ประกอบด้วยวิชาหน้าที่พลเมือง
ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย โดยให้เรียนวิชาละ 1 คาบ ต่อ 1 สัปดาห์ ใน 1 ภาคเรียน
- ส.402 สังคมศึกษา 2 ประกอบด้วยวิชาหน้าที่พลเมือง
ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย โดยให้เรียนวิชาละ 1 คาบ ต่อ 1 สัปดาห์ ใน 1 ภาคเรียน

ส.503 สังคมศึกษา 3 ประกอบด้วยวิชาศิลปะธรรม ภูมิศาสตร์
ประวัติศาสตร์ทั่วไป โดยให้เรียนวิชาละ 1 คาบต่อ 1 สัปดาห์ ใน 1 ภาคเรียน

ส.504 สังคมศึกษา 4 ประกอบด้วยวิชาศิลปะธรรม ภูมิศาสตร์
ประวัติศาสตร์ทั่วไป โดยให้เรียนวิชาละ 1 คาบต่อ 1 สัปดาห์ ใน 1 ภาคเรียน

เนื้อหาวิชาศิลปะธรรม ให้เรียนมงคลในพระพุทธศาสนาอย่างน้อย
ต้องเรียนมงคลข้อ 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 24, 25, 27,
28, 29, 30, 35, 37

นอกจากนี้ยังมีวิชาเลือกอีก 1 วิชาคือ ส.031 ศาสนาสากล ให้เรียน
ศาสนาพุทธ เช่น ขงจื้อ เต๋า ซินโต พราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ ยิว คริสต์ อิสลาม ในหัวข้อ
ชีวประวัติของศาสนาผู้ให้กำเนิดศาสนา ประวัติความเป็นมาของศาสนาต่าง ๆ หน้าที่สำคัญ
ของศาสนา หลักคำสอนของศาสนา พิธีกรรมที่สำคัญบางอย่างในศาสนา (กระทรวงศึกษา
ธิการ 2518: 16-19)

จากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 จะเห็นได้ว่า
วิชาศิลปะธรรมมีเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพียงชั้นเดียว เพราะในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
เรียนแต่วิชาหน้าที่พลเมือง แม้ว่าวิชาศิลปะธรรมจะแฝงอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา และใน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้เรียนวิชาศิลปะธรรมเพียงชั้นเดียวก็ตาม แต่หลักสูตรวิชา
ศิลปะธรรมก็ยังคงเต็มรูปของศาสนา คือมีทั้งค่านิยม ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี
ต่าง ๆ การที่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรียนเฉพาะวิชาหน้าที่พลเมืองอย่างเดียว อาจจะเป็น
เพราะว่าการที่กลุ่มเยาวชนได้แสดงพลังความคิดทางการเมือง จึงมีผลให้รัฐบาลหันมา
สนใจปัญหาเยาวชนโดยการปรับปรุงหลักสูตร โดยเน้นในเรื่องหน้าที่พลเมือง

หลักสูตรในช่วงหลังสงครามโลกนับว่าจัดได้เต็มรูปของศาสนาพุทธ
ทั้งรัฐบาล เอกชน บุคคลได้ให้ความสนใจในการเรียนการสอนศิลปะธรรมในช่วงนี้มากมาย
มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลนับว่าเป็นการกระตุ้นให้การบริหารการศึกษาในค่านิยมศาสนา
และศิลปะธรรมได้รับการเอาใจใส่อย่างมาก นอกจากนี้แล้วสภาพความเสื่อมโทรมทางศิลปะธรรม
หลังสงครามโลก และบทบาทของเยาวชนในปี พ.ศ. 2516 ก็เป็นสาเหตุหนึ่งให้รัฐบาล
เน้นการศึกษาค่านิยมหน้าที่พลเมืองและศิลปะธรรม ถึงแม้ว่าวิชาศิลปะธรรม (พุทธศาสนา) ในช่วง
นี้รัฐบาลจะพยายามจัดรูปแบบการศึกษาใหม่ให้อยู่ในรูปแบบผสมผสาน โดยจัดวิชาหน้าที่พลเมือง

ศีลธรรมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษาก็ตาม แต่การศึกษาวิชาศีลธรรมก็ยังมีเรื่องธรรมและศาสนาพิเศษทางศาสนาพุทธ ตลอดจนศึกษาประวัติของพระพุทธเจ้าอีกด้วย และในหลักสูตรพุทธศักราช 2503 ถึงกับกำหนดให้เป็นวิชาบังคับเรียนถึงสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง นับถือว่าเป็นจำนวนเวลาเรียนสูงสุดตั้งแต่มีหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรมและวิชาจริยธรรม นอกจากนี้จากลาวไควว่ารัฐบาลได้พยายามจัดสภาพแวดล้อมและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอีกมากมายเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนศีลธรรม เช่น ให้ออกระเบียบที่ท้องจัดให้นักเรียนไปฟังเทศน์ เป็นต้น

หลังจากร่างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 ได้ 2 ปี ก็มีแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 โดยมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมค่านิยมศาสนา ศีลธรรม และในแนวนโยบายการศึกษาของรัฐได้กำหนดไว้ว่า (สมบุรณ์ พรรณภาพ 2524: 676-679)

รัฐพึงจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วน และกลมกลืนกัน ระหว่างความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ตามสภาพการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การจัดการศึกษาในทุก ระดับ จะต้องมุ่งใหญ่เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา...มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม

...

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐในการจัดการศึกษาทุกระดับได้มุ่งและเื้อ่อำนวยต่อการส่งเสริมทางค่านิยมศาสนาและศีลธรรม แต่แนวคิดในการจัดการศึกษาที่มุ่งใหญ่เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหาเป็น ทำให้เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ลคนอยลง

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 มีจุดประสงค์ที่ส่งเสริมค่านิยมธรรมและจริยธรรม ดังต่อไปนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 137)

1. เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม มีความกล้าทางจริยธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีความอดทน รู้จักประหยัด มีความรับผิดชอบ

ตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ เห็นคุณค่าของการทำงานที่สุจริต และสามารถทำงานเป็นหมู่คณะ

3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ชวรมชาติ รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

4. เพื่อให้รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่และรู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา

5. เพื่อให้สำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

จากจุดประสงค์ของหลักสูตรดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้เป็นอย่างดี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีคำว่าศีลธรรม แต่ใช้คำอื่นแทน เช่นในข้อ 1 ใช้คำว่าคุณธรรมและความกล้าทางจริยธรรม

เนื้อหาในหลักสูตร สำหรับหลักสูตรฉบับนี้ ได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะการจัดเป็นแบบบูรณาการ ดังนั้นเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาจึงแทบจะไม่มีเลย โดยพิจารณาโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้คือ

โครงสร้างหลักสูตร

	<u>วิชาบังคับ</u>	<u>วิชาเลือกตามแผนการเรียน</u>	
<u>วิชาสามัญ</u>	<u>วิชาพื้นฐานวิชาชีพ</u>	12 รายวิชา ได้แก่	
ภาษาไทย	ช่างอุตสาหกรรม	ภาษาไทย	ศิลปะ
สังคมศึกษา	เกษตร	สังคมศึกษา	เกษตร
พลานามัย	คหกรรม	พลานามัย	คหกรรม
วิทยาศาสตร์	พาณิชยกรรม	วิทยาศาสตร์	พาณิชย
	ศิลปหัตถกรรม	คณิตศาสตร์	ช่าง
		ภาษาต่างประเทศ	

จากโครงสร้างนี้จะไม่มีวิชา "ศีลธรรม" เพราะเป็นหลักสูตรผสมรวมแบบบูรณาการ (Integrate) เหมือนกับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมเรียกว่าวิชาสังคมศึกษา วิชาบังคับประกอบด้วยวิชา 8 วิชาคือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อม ทั้ง 8 วิชาให้เรียนใน 3 ปี คือ มัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 รายละเอียดของเนื้อหาวิชาบังคับคือ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคแรกเรียนสังคมศึกษา ส.401
(กฎหมาย การปกครอง)

ภาคหลังเรียนสังคมศึกษา ส.402 (จริยธรรม)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคแรกเรียนสังคมศึกษา ส.503
(ภูมิศาสตร์กายภาพ)

ภาคหลังเรียนสังคมศึกษา ส.504
(เศรษฐศาสตร์ การเงิน)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคแรกเรียนสังคมศึกษา ส.605
(ประวัติศาสตร์ทั่วไป)

ภาคหลังเรียนสังคมศึกษา ส.606
(ประวัติศาสตร์ศาสนาเปรียบเทียบ)

จากวิชาบังคับของสังคมศึกษา จะเห็นว่านักเรียนมีโอกาสได้เรียนเรื่องจริยธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในรายวิชา ส.402 ซึ่งในรายวิชานี้เนื้อหาไม่มีเรื่องกล่าวถึงพระพุทธศาสนาโดยตรง เพราะในรายละเอียดของคำอธิบายรายวิชาให้เรียนเรื่อง

จริยศาสตร์ จริยธรรม

มาตรฐานศักดิ์ศรีความดีความชั่ว

ค่านิยม

การทำจิตใจให้สงบ

คุณธรรม ซึ่งมี 15 ข้อ ได้แก่ ความสะอาดและการกำจัด

ความชั่ว การประกอบความดี การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ความกล้าทางจริยธรรม ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความมั่งคั่ง การรู้จักประมาณตน ความ

มีวิจารณ์ภายในการศึกษาค้นคว้า การเสียสละ การรู้จักสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเองและสังคม การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 141-142)

จากหลักสูตรเห็นได้ว่าคุณธรรมที่กำหนดให้เรียนล้วนเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่ไม่ได้ใช้ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา การไม่ใช้ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาจะก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างชาวบ้านส่วนใหญ่และคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา จะเป็นปัญหาใหญ่ในอนาคต (ชญ แสงศักดิ์ 2526: 230)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคต้น เรียนสังคมศึกษา ส.503 คือ
ภูมิศาสตร์กายภาพ

ภาคปลาย เรียนสังคมศึกษา ส.504 คือ
เศรษฐศาสตร์ การเงิน

จะเห็นได้ว่าในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 นี้ไม่มีเรื่องของศาสนา ศีลธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น หลักสูตรนี้ได้นำมาใช้เมื่อปีการศึกษา 2525

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคต้น เรียนสังคมศึกษา ส.605 คือ
ประวัติศาสตร์ทั่วไป

ภาคปลาย เรียนสังคมศึกษา ส.606 คือ
ประวัติศาสตร์ศาสนาเปรียบเทียบ

สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นี้ ในภาคปลายนักเรียนจะได้เรียนศาสนาเปรียบเทียบของศาสนาสำคัญ 4 ศาสนา คือ พราหมณ์-ฮินดู พุทธ คริสต์ อิสลาม เรื่องที่เรียนคือความเป็นมาของแต่ละศาสนาและพิธีกรรม โดยเฉพาะของพระพุทธศาสนาที่กำหนดให้เรียนแหล่งกำเนิดนิกาย คัมภีร์ หลักธรรม 3 เรื่อง คือ ชันข์ 5 อริยสัจ และไตรลักษณ์ พิธีกรรมมีเฉพาะเรื่องบวช ทอดกฐิน และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นการเรียนรู้อุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการเรียนที่ไม่ครบตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาต้องเรียนทั้ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

สำหรับวิชาเลือกในหมวดวิชาสังคมศึกษา มีทั้งหมด 26 วิชา แต่มีวิชาพระพุทธศาสนาให้เลือกเพียง 2 วิชาคือ ส.041 พุทธศาสนาในประเทศไทย และ ส.042 พระพุทธรูปและพุทธศิลป์ในประเทศไทย ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาวิชานี้ได้

เป็นการให้เรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์อีกเช่นเดียวกันกับวิชาบังคับ และอาจจะกล่าวได้ว่า การกำหนดให้วิชาพุทธศาสนาทั้ง 2 วิชานี้คือ ส.041 และ ส.042 เป็นวิชาเลือก ย่อมนับได้ว่าไม่เป็นผล เปรียบเสมือนว่าหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 มีให้เรียนเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เต็มรูปของวิชาที่เรียกว่า พระพุทธศาสนา เป็นวิชาบังคับเพียง 2 วิชาเท่านั้น คือ ส.402 (จริยธรรม) และ ส.606 (ประวัติศาสตร์ศาสนา เปรียบเทียบ) ส่วนที่กำหนดให้เป็นวิชาเลือกอยู่ 2 วิชานั้น ในการปฏิบัติอาจไม่ได้ผล เพราะถ้านักเรียนไม่เลือกเรียน หรือโรงเรียนไม่เปิดสอน ซึ่งอาจจะ เนื่องจากบุคลากรไม่เพียงพอ เด็กก็ไม่ไ้เรียน และใครจะเป็นผู้ชี้แนะให้เด็กเลือกเรียน ในวิชาเหล่านี้เพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว จากงานวิจัยเท่าที่ผ่านมามีว่า เด็กห่างเหิน ศาสนา (โสมภ ฐิติกุลชัย 2522: บทคัดย่อ) และกระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชา ศีลธรรมมีปัญหาและมีอิทธิพลต่อความเข้าใจและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก (วันดี วัฒนประสิทธิ์ และ อารยา เกษมณี 2518) ด้วยเหตุเหล่านี้เด็กอาจจะไม่เลือกเรียน ในที่สุดก็เหมือนไม่มีวิชา เหล่านี้อยู่ในหลักสูตร

จะเห็นได้ว่าในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ใ้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาไปมาก

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2527 จึงได้มีการเพิ่มเติมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ลงไปในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยศาสตราจารย์ ดร. หนู แสงศักดิ์ อธิบดีกรมการศาสนา ได้ชี้แจงเหตุผลที่ต้องมีหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2525 โดยสรุปได้ว่า เนื่องจากคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของการศึกษาที่จะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบให้เด็ก เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติพุทธศาสนาให้ถูกต้อง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานได้ด้วยดี นอกจากนี้ ผู้ที่ได้รับการศึกษาต่อไปจะกลายเป็นผู้นำ ดังนั้นการที่จะพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศให้ ประสบผลสำเร็จได้จะต้องเข้าใจสังคม ซึ่งหมายถึงต้องเข้าใจพระพุทธศาสนาด้วย (หนู แสงศักดิ์ 2526: 214-217)

นอกจากนี้สภาพเศรษฐกิจ สังคม สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524: 5) คนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความ

อยู่รอด เป็นผลให้เกิดความเห็นแก่ตัว คือธรรมเสื่อมลง เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตลอด
จนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ก็จะได้จากคดีอาชญากรรม 20 คดีต่อประชากร
หนึ่งแสนคนในปี 2502 เป็น 40 คดีต่อประชากรหนึ่งแสนคนในปี 2519 (สำนักงานคณะ
กรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524: 8) และในปัจจุบันวัฒนธรรมตะวันตก
เข้ามาในประเทศมากขึ้นเป็นลำดับ เป็นผลทำให้เยาวชนที่เป็นวัยรุ่นซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ
17-19 ของคนทั้งประเทศ มีปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม เยาวชนศึกษาเสพติด
มากขึ้น ส่วนใหญ่เด็กเหล่านี้อยู่ในกรุงเทพมหานคร เด็กและเยาวชนหอคติถึงชนบชชวมเนียม
นิยมวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่เหมาะสมมากขึ้น กลุ่มมีการศึกษาส่วนใหญ่จะมีความหลงใหล
และผูกพันกับวัฒนธรรมต่างชาติมากกว่ากลุ่มอื่น เยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจเท่าที่ควร
เป็นเหตุให้ความสำนึกในทางศาสนาของเยาวชนเสื่อมถอยลงน้อยลงไป ปัญหาดังกล่าวนี้นี้
ย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อการพัฒนาประเทศ การพัฒนาจิตใจของคนในชาติ
จึงน่าจะเป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน เพราะเยาวชนอยู่ในวัยที่เต็ม
ไปด้วยพลังทางกาย พลังที่จะเรียนรู้ พลังในการคิด พลังในการตัดสินใจและพลังในการ
สร้างสรรค์ เยาวชนกำลังอยู่ในช่วงชีวิตที่สามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ประสพการณ์
ชีวิตในระยะนี้มีคามหมายสำคัญยิ่งต่อเยาวชน เนื่องจากเป็นระยะที่แสวงหาตนเอง และ
แสวงหาความหมายของชีวิตโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในต่าง ๆ (สำนัก
งานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2524: 0-15) ที่สำคัญคือ
เนื้อหาเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524
มีน้อยเกินไป และปรากฏว่าเยาวชน ประชาชนชาวพุทธไทยเป็นจำนวนไม่น้อยขาดความรู้
ในหลักศาสนาหรือจริยธรรมทางศาสนาพุทธ อันเป็นศาสนาประจำชาติ และหากปล่อยให้
การเป็นอยู่อย่างนี้อาจจะทำให้ความสำนึกในศาสนาประจำชาติของประชาชนไทยลดลง
ไป ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดความไม่มั่นคงในสถาบันศาสนาพุทธ อันจะมีผลกระทบต่อความมั่นคง
ของประเทศที่ยึดพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน (ธนู แสงศักดิ์ 2506: 6)

จากปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปัญหาด้านศีลธรรมและคุณธรรม
ของประชาชน และเยาวชนเป็นปัญหาที่สำคัญ และน่าวิตกมาก เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ได้
ส่งผลกระทบต่อศีลธรรม วัฒนธรรมของประชาชนและเยาวชนเท่านั้นแต่ยังเป็นอันตรายต่อ

ความมั่นคงของประเทศชาติส่วนรวมด้วย เพราะความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ประเทศชาติและสังคมเจริญได้ (สำนักบัณฑิตคณาจารย์ 2522: 4-44) ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้กำหนดมาตรฐานในการแก้ปัญหาดังกล่าวไว้ในแผนพัฒนาเยาวชนว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524: 321)

1. เร่งทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนาให้เป็นที่ยึดมั่นทางใจ
2. เร่งรัดส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนโดยให้มีการเรียนธรรมทุกระดับ และส่งเสริมให้เยาวชนประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามจารีตประเพณี
3. ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนจริยธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษา

ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐ และเป็นการเร่งรัดการปลูกฝังค่านิยมด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรมให้เยาวชนมากยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการปลูกฝังและส่งเสริมค่านิยมดังกล่าวให้คนในชาติ จึงได้เพิ่มเติมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาบังคับในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับผู้นับถือศาสนาพุทธ กำหนดให้เรียนทุกภาคการศึกษา มีทั้งหมด 6 วิชา โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ท.: 1)

1. เพื่อเสริมความรู้พระพุทธศาสนาของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เท่าที่เป็นอยู่ในสภาพปัจจุบัน
2. เพื่อให้นักเรียนทราบพระพุทธประวัติ พุทธกิจ พุทธจริยา และพระพุทธคุณที่สำคัญต่อจากความรู้ตามหลักสูตรเดิม
3. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลักธรรมและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถมองเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนา
4. เพื่อให้นักเรียนทราบเรื่องสำคัญเกี่ยวกับพระสงฆ์ในประเทศไทยเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์พระพุทธศาสนา
5. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้
6. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และประเทศชาติ
7. เพื่อให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

จากวัตถุประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าได้วางหลักเกณฑ์ไว้ครบตามหลักการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา คือต้องเรียนทั้งพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องการปฏิบัติได้ และการนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

อัตราเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต กำหนดให้วิชาพระพุทธศาสนา ทุกวิชาเรียน 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค จำนวนหน่วยการเรียน 0.5 หน่วยการเรียน ทั้ง 6 วิชาให้นักเรียนใน 3 ปี คือ มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 รายละเอียดของเนื้อหาวิชามีดังนี้คือ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

วิชา ส.048 พระพุทธศาสนา และ ส.049 พระพุทธศาสนา มีเนื้อหาดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ เอกสารอค์สำเนา: 2-5)

1. วิเคราะห์พระพุทธประวัติ พระพุทธคุณและพระพุทธจริยา
2. พละ 4: ชรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจและด้วยความปลอดภัย: ปัญญาพละ วิริยพละ อดวิชัยพละ สังคหพละ
3. อริยวัฑฒิ 5 (ความเจริญอันประเสริฐ): หลักความเจริญออกงามของอารยชน ศรัทธา ศิล สุตตะ จากะ ปัญญา
4. ชรรมอันเป็นอุดมมงคลสำหรับผู้ปฏิบัติ (ควรอธิบายในเชิงเสริมหมวดชรรมที่เรียนมาแล้ว) ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บูชาผู้ที่ควรบูชา สกัศรัยพึงมาก ชำนาญในวิชาชีพ มีระเบียบวินัยดี กล้าหาญจากดี ทำงานไม่คั่งค้าง สืบสน
5. ภาคปฏิบัติ - ปีกสมาธิ: ความหมาย จุดประสงค์ และประโยชน์ของการฝึกสมาธิ

- มรรยาทชาวพุทธ ประเพณี พิธีกรรม

สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เห็นได้ว่าเนื้อหาเน้นในเรื่องพุทธประวัติ นอกจากนี้ยังให้ศึกษาเกี่ยวกับชรรมะ และมีภาคปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการฝึกสมาธิ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

วิชา ส.0410 พระพุทธศาสนา และ ส.0411 พระพุทธศาสนา มีเนื้อหา ดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารอัครธานา: 2-5)

1. ศึกษาและวิเคราะห์พระธรรมวินัย

1.1 พระธรรมวินัย หลักการทั่วไปของพระพุทธศาสนา (พระธรรมและพระวินัย)

1.2 หลักสัทธิธรรม 3: ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ

1.3 คุณประโยชน์ของพระธรรมที่มีต่อผู้ปฏิบัติ

1.4 ความเป็นมาโดยย่อของพระธรรมวินัย

1.5 โครงสร้างและสาระสำคัญของพระไตรปิฎกโดยสังเขป

2. หลักกรรม

2.1 ตัวอย่างของการทำที่ใดที่ ทำชั่วได้ชั่ว

2.2 ความหมายของกรรม

2.3 ความหมายของกฎแห่งกรรม

2.4 ความหมายของกรรมวิบาก

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกฎแห่งกรรมกับการเวียนว่ายตายเกิด

2.6 ความหลุดพ้น จากการเวียนว่ายตายเกิด

3. พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

3.1 จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนากับของวิทยาศาสตร์

3.2 ความเชื่อซึ่งมีปัญญากำกับตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น (กาลามสูตร) กับความเชื่อตามหลักวิทยาศาสตร์)

3.3 การคิดแบบพุทธกาลกับการคิดแบบวิทยาศาสตร์

3.4 ความสอดคล้องและความแตกต่างกันระหว่างหลักพระพุทธศาสนา (เช่น ไตรลักษณ์กับหลักวิทยาศาสตร์)

4. ธรรมอันเป็นอุกมมงคลสำหรับบุคคลในสังคม

4.1 เลี้ยงดูบิดามารดา

4.2 เลี้ยงดูบุตร

- 4.3 เลี้ยงคูภริยา
- 4.4 สงเคราะห์ญาติ
- 4.5 มีความกล้าหาญ
- 4.6 ทำกิจกรรมที่ไม่มีโทษแต่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล (อนวัชชกรรม เช่น ทิวอย่างในวนโรสุครถอันว่าควยประโยชน์ สาธารณะในพระไตรปิฎก เลม 15)

5. ภาคปฏิบัติ

- 5.1 สมาธิ การฝึกสมาธิ (เน้นนิเวศน์ 5)
- 5.2 มรรยาทชาวพุทธ ประเพณี พิธีกรรม

หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 นี้แตกต่างจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 คือ ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 จะไม่เรียนพุทธประวัติ แต่จะเน้นเรื่องหลักธรรมต่าง ๆ ส่วนภาคปฏิบัติก็ยังคงเหมือนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 คือ มีการฝึกสมาธิ และปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

วิชา ส.0412 พระพุทธศาสนา และ ส.0413 พระพุทธศาสนา มีเนื้อหา ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารอัครสำเนา: 2-5)

1. พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา
 - 1.1 กำเนิดพระสงฆ์
 - 1.2 สมมติสงฆ์กับอริยสงฆ์
 - 1.3 วัตถุประสงค์ของการมีวินัยสงฆ์
 - 1.4 ฐานะและหน้าที่ของพระสงฆ์
 - 1.5 การปกครองคณะสงฆ์ของไทย
 - 1.6 การศึกษาของพระสงฆ์
 - 1.7 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม
 - 1.8 พระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในอดีต (เน้นเฉพาะสาระสำคัญของประวัติที่เป็นตัวอย่างอันถึงาม)

- พระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศไชยาตกรม
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
- สมเด็จพระพุทธสาครจารย์ (โต) วัดระฆังโฆสิตาราม
- ครูบาศรีวิชัย
- พระรัตนธัมภ์ (ม่วง) วัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- หลวงพ่อกเงิน วัดคอนขายทอง
- หลวงพ่อกอชัย วัดสวนขัน
- พระอาจารย์ฝั้น (ธาดาโร)

2. สาขาวิชาชีพ 6: หลักการสร้างความสามัคคี)
3. ปริธานียธรรม 7: ธรรมอันเป็นเหตุให้ปราศจากความเสื่อม
4. อคติ 4: ความลำเอียง
5. ทศพิธราชธรรม: ธรรมสำหรับผู้นำ
6. ธรรมอันเป็นอุดมมงคลสำหรับพุทธศาสนิกชน
7. พระพุทธศาสนาอันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม
8. ภาคปฏิบัติ
 - 8.1 ปัญญาและการฝึกปัญญา (เน้นแนวปฏิบัติตามหลักสติปัญญา)
 - 8.2 มรรยาทชาวพุทธ ประเพณี พิธีกรรม

เห็นได้ว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เน้นเกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์ ส่วนเรื่องธรรมะและภาคปฏิบัติยังเรียนเช่นเดียวกับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แต่ในเรื่องธรรมะเรียนน้อยลง ภาคปฏิบัติเน้นการฝึกปัญญา มรรยาทชาวพุทธ ประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งต่างจากระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เน้นเรื่องการฝึกสมาธิ

คำถามการวัดผล มีทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ โดยให้ข้อควรคะแนนคือ
 สมระหว่างภาค 60 คะแนน และสอบปลายภาค 40 คะแนน

จากหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าได้มีการปรับปรุงหลักสูตรไปมาก อาจกล่าวได้ว่าความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาคงมีน้อยเพราะในแต่ละระดับ

เน้นต่างกัน กล่าวคือจะเน้นเรื่องพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ตามลำดับ ในด้านการ
เรียนการสอน การวัดผลก็ยังคงเน้นการปฏิบัติเป็นสำคัญ

สำหรับแนวคิดของนักการศึกษาในการจัดการศึกษาวิชาพุทธศาสนา
ในหลักสูตรพุทธศักราช 2527 นี้ มีความเห็นว่าการลดความสำคัญของการสอนคือธรรมมี
ผลกระทบต่อความมั่นคงของพุทธศาสนา ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำว่า "จริยธรรม"
แทนคำว่า "คือธรรม" สนับสนุนให้ใช้คำยาสีที่ชาวพุทธรู้จักกันแพร่หลายแล้ว ซึ่งแตกต่างจาก
นักการศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนหลักจริยธรรมที่เป็นกลาง ๆ โดยนึก
ถึงความแตกต่างของคัมภีร์นิกายต่างศาสนาต่างกัน

สภาพการจัดการศึกษาในอดีตย่อมให้แนวคิดแก่การปรับปรุงการจัด
การศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งในการจัดการศึกษาวิชาพุทธศาสนาคงแต่อดีตถึงปัจจุบัน อาจ
กล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านจุดประสงค์ ด้านเนื้อหาวิชา
ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดผล โดยผลการวิจัยเอกสารพบว่า

ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีจุดมุ่งหมาย
เดียวกันคือ เพื่ออบรมให้พลเมือง เป็นคนที่มีศีลธรรมโดยยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
เป็นหลัก นอกจากนี้เป็นการส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ
และให้สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ด้านเนื้อหาวิชา ทั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเนื้อหา
วิชาอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนชื่อของวิชาที่เปลี่ยนแปลงไป คือหลักสูตรฉบับที่เรียกว่า
กฎพิทักษ์การศึกษาเรียกวิชานี้ว่า ธรรมจริยา หลังจากนั้นก็เรียกวิชานี้ว่าวิชาจรยา ใน
หลักสูตร พ.ศ.2480 เรียกว่า วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม และในหลักสูตร พ.ศ.2503
วิชานี้ก็ไปรวมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมาก็เรียกวิชานี้ว่า
วิชาพระพุทธศาสนา การปรับปรุงเนื้อหาวิชาจะปรับปรุงในรายละเอียดออกไป แต่แนว
หลักของเนื้อหาวิชาตั้งแต่อดีตจนถึง พ.ศ.2471 เน้นด้านศีล ธรรม ความประพฤติ และ
ศาสนพิธีต่าง ๆ ในปี พ.ศ.2480 นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา
เนื่องจากแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ จึงทำให้หลักสูตรฉบับนี้ทิ้งพระพุทธศาสนา เเบบยศจึ
เบบยจธรรมที่เคยยึดมาแต่เดิม จนในปี พ.ศ.2493 วิชาหน้าที่และศีลธรรมจึงมีเนื้อหา
ครบตามหลักที่เรียกว่าพุทธศาสนาอีกครั้ง คือมีทั้งภาคพระพุทธศาสนา ธรรมจริยา ปฏิบัติ

และเมื่อไปรวมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาศีลธรรมก็เริ่มเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปบ้างใน รายละเอียด แคหลักใหญ่ก็ถือคือ ศีลธรรม ความประพฤติ ศาสนพิธีต่าง ๆ ตลอดจนพุทธประวัติ และในหลักสูตร พ.ศ.2521 วิชาพระพุทธศาสนาแทบไม่มีเลยเพราะเนื้อหาจะพอกถึงคุณธรรม จริยธรรมทั่ว ๆ ไป จึงได้มีการเพิ่มเติมวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรปัจจุบันซึ่งมีเนื้อหาเต็ม รูปของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา คือมีทั้งศาสนวัตถุ ศาสนธรรม ศาสนสถาน

งานการเรียนการสอน จากข้อเสนอแนะในหลักสูตร ในหนังสือ แบบเรียน จากผลการสัมมนาและจากโครงการต่าง ๆ นับได้ว่าข้อเสนอแนะที่ตรงตาม หลักการสอน ตามหลักจิตวิทยา และมีแง่คิดที่ใหม่ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธ- ศาสนาเป็นอย่างมาก กล่าวคือได้ให้ข้อคิดและข้อเสนอแนะในแนวเดียวกันมาตลอด โดยเน้น การใช้คำพูดง่าย ๆ อธิบายให้นักเรียนฟัง คือให้ครูพยายามทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็น รูปธรรม ให้อุปกรณ์ประกอบการสอนเช่น นิตานต์ ๆ ที่เป็นตัวอย่างได้ เน้นการสอนให้ นักเรียนนำไปปฏิบัติได้จริง

งานการวัดผล ให้วัดผลทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ แต่เน้นการปฏิบัติ

สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาธรรมจริยามีกำหนดให้เรียนใน หลักสูตรฉบับแรกเท่านั้น คือในกฎพิทักษ์การศึกษาแต่ก็ไม่ได้กำหนดรายละเอียดไว้ให้ หลังจากนั้น มีหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเกิดขึ้นหลายฉบับ แต่ก็ไม่มีการบรรจุอยู่ในหลักสูตรเลย จน พ.ศ.2471 จึงได้เริ่มมีวิชาจริยฯ หรือหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมบรรจุอยู่ในหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนปลายด้วยจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากช่วงก่อน พ.ศ.2471 การศึกษาเน้น ที่ระดับประถมศึกษา วิชาจริยฯจึงมีอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นส่วน ใหญ่ ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเนื่องจากส่งเสริมเพื่อการศึกษาต่อต่างประเทศ ดังนั้น จึงบรรจุวิชาการต่าง ๆ ไว้ในหลักสูตรมาก เช่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้นเพื่อให้ไม่มีวิชาจริยฯอยู่ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเลยในช่วงก่อนพ.ศ.2471

จากผลการวิจัยเอกสารจะเห็นได้ว่ารัฐได้พยายามสนับสนุนส่งเสริม การจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นค่านโยบายของรัฐบาล โครงการ ส่งเสริมสนับสนุนต่าง ๆ ที่รัฐจัดขึ้น การปรับปรุงหลักสูตรอยู่ตลอดเวลา แต่จากสภาพสังคม ค่านิยมของนักเรียนเกี่ยวกับศาสนา และผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนศีลธรรมที่ผ่านมา พบว่าการเรียนการสอนศีลธรรมยังประสบปัญหาอยู่ (อารยา เกษมณี และ วันดี วิธนา-

ประสิทธิ์ 2518: บทคัดย่อ) กระบวนการเรียนการสอนนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การจัดการศึกษาวิชานี้ประสบผลสำเร็จ แต่เนื่องจากปัจจัยในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ดังนั้นในเรื่องของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร จึงจำเป็นต้องสำรวจจากสภาพปัจจุบัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้บริหารโรงเรียน และผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา และได้เสนอผลของการวิจัยไว้ในตอนที่ 2

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 559 ฉบับ มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำเสนอเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จะนำเสนอไว้ในตารางที่ 9-11

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

2.1 สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน และด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จะนำเสนอไว้ในตารางที่ 12-17

2.2 สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน และด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และจะนำเสนอไว้ในตารางที่ 18-23

2.3 สภาพการกำกับการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน และด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และจะนำเสนอไว้ในตารางที่ 24-30

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับปัญหาการกำกับการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่ง เป็น 3 ตอนคือ

3.1 ปัญหาของการกำกับการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเนื้อหาวิชา ด้านสภาพการเรียนการสอน ด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของนักเรียน จะนำเสนอไว้ในตารางที่ 31-33

3.2 ปัญหาของการกำกับการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านสภาพการเรียนการสอน และด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะนำเสนอไว้ในตารางที่ 34-37

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการจกการศึกษวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้บริหารโรงเรียนและผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะนำเสนอในรูปแบบความเรียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 9 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	184	49.07
หญิง	191	50.93
ความนึกเห็นเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา		
มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน	226	60.27
เป็นวิชาที่น่าสนใจ สนุกและให้ความเพลิดเพลิน	45	12.00
ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีไทย	248	66.13
เป็นวิชาที่น่าเบื่อ	91	24.27
อื่น ๆ	20	5.34
ความนึกเห็นเกี่ยวกับการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา		
ชอบเรียน	250	66.67
ไม่ชอบเรียน	125	33.33
นักเรียนชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะ		
มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน	173	46.13
มีเนื้อหาที่สนุกและน่าสนใจ	45	12.00
ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี	195	52.00
ศรัทธาอาจารย์ผู้สอน	52	13.87
วิธีการสอนของอาจารย์น่าสนใจ	41	10.93
เป็นวิชาที่เข้าใจได้ง่าย	50	13.33
สนใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นทุนอยู่แล้ว	52	13.87
เหตุผลอื่น ๆ	14	3.73

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
ไม่ชอบเรียนเพราะ		
เนื้อหายากเกินไป	48	12.80
เป็นวิชาที่น่าเบื่อ	70	18.67
วิธีการสอนของอาจารย์ไม่น่าสนใจ	42	11.20
เนื้อหาว่างเกินไป	3	0.80
วิชาที่น่าสนใจแต่วิธีการสอนของครูไม่ทันสมัย	12	3.20
วิชานี้เป็นนามธรรมมากเกินไป	45	12.00
ไม่ชอบอาจารย์ผู้สอน	2	0.53
สอบโคกคะแนนไม่ถี่	12	3.20
นำมาใช้ในชีวิตรประจำวันไม่ได้	16	4.27
เป็นวิชาที่มีการบ้านมาก	3	0.80
ครูอธิบายคนเดียว นักเรียนไม่มีโอกาสแสดง ความคิดเห็น	19	5.07
เหตุผลอื่น ๆ	9	2.40
วิชาพระพุทธศาสนาควรจัดสอนสัปดาห์ละ		
0 ชั่วโมง	2	0.53
$\frac{1}{2}$ ชั่วโมง	13	3.47
1 ชั่วโมง	266	76.80
$1\frac{1}{2}$ ชั่วโมง	1	0.27
2 ชั่วโมง	59	15.73
3 ชั่วโมง	8	2.13
4 ชั่วโมง	4	1.07

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
คุณลักษณะผู้สอนที่ต้องการ		
มีความประพฤติดี	172	45.87
มีการแต่งกายเรียบร้อยเหมาะสม	136	36.27
มีบุคลิกลักษณะดีเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจแก่ นักเรียน	183	48.80
เป็นผู้มีระเบียบวินัยและเข้มงวดกวดขัน	76	20.27
พระสงฆ์	127	33.87
มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและมีวิธีการสอนที่ดี	267	71.20
มีคุณวุฒิทางด้านวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง	75	20.00
อื่น ๆ	113	30.13

จากตารางที่ 9 จะเห็นว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 375 คน ที่ตอบแบบสอบถามมานั้น เป็นหญิงมากกว่าชาย คือเป็นหญิง 191 คน คิดเป็นร้อยละ 50.93 และเป็นชาย 184 คน คิดเป็นร้อยละ 49.07

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 66.13 เห็นว่าวิชาพระพุทธศาสนาให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี รองลงมาร้อยละ 60.27 เห็นว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 12.00 เห็นว่าเป็นวิชาที่น่าสนใจ สนุก และให้ความเพลิดเพลิน

ก้านทัศนคติที่มีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา มีจำนวนมากกว่าไม่ชอบเรียน คือ ชอบเรียน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 และไม่ชอบเรียน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 52 ทอบว่าชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และนักเรียนจำนวน

สูงสุดร้อยละ 18.67 ทบว่าไม่ชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะเป็นวิชาที่น่าเบื่อ ส่วน
จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 0.53 ทบว่าไม่ชอบผู้สอน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับเวลาเรียน นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 70.93 เห็นว่า
ควรจักเวลาเรียนเท่าเดิม คือ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 0.53
เห็นว่าไม่ควรมีการเรียนการสอนวิชานี้

ส่วนคุณลักษณะผู้สอนที่นักเรียนต้องการคือ นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 71.20
ต้องการผู้สอนที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและมีวิธีการสอนที่ดี และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ
20 ทบว่า ต้องการผู้สอนที่มีคุณวุฒิทางวิชาพุทธศาสนาโดยตรง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหาร

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	40	45.97
หญิง	47	54.03
อายุ		
20 - 25 ปี	3	3.45
26 - 30 ปี	4	4.60
31 - 35 ปี	14	16.09
36 - 40 ปี	13	14.94
41 - 45 ปี	15	17.24
46 - 50 ปี	19	21.84
51 ปีขึ้นไป	19	21.84
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	4	4.60
ปริญญาตรี	66	75.86
ปริญญาโท	17	19.54
สูงกว่าปริญญาโท	-	-
วิชาเอก		
สังคมศึกษา	36	41.38
ภูมิศาสตร์	13	14.94
ประวัติศาสตร์	13	14.94
ปรัชญาและศาสนา	1	1.15
อื่น ๆ	24	27.59

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งปัจจุบัน		
ต่ำกว่า 1 ปี	7	8.05
1 - 3 ปี	14	16.09
3 - 5 ปี	14	16.09
5 ปีขึ้นไป	52	59.77
อื่น ๆ	-	-
ประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษา		
เคย	54	62.07
ไม่เคย	33	37.93
ความสนใจในวิชาพระพุทธศาสนา		
สนใจมาก	38	43.68
สนใจพอสมควร	48	55.17
ไม่สนใจ	1	1.15
อื่น ๆ	-	-
คุณลักษณะของผู้สอนที่ทองการ		
มีความประพฤติดี	51	58.62
มีการแต่งกายเรียบร้อย เหมาะสม	37	42.53
มีบุคลิกลักษณะดีเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจแก่นักเรียน	43	49.42
เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยและเข้มงวดกวดขัน	17	19.54
พระสงฆ์	39	44.83
มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและมีวิธีการสอนที่ดี	69	79.31
มีคุณวุฒิทางค่านวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง	28	32.18
อื่น ๆ	1	1.15

จากตารางที่ 10 จะเห็นว่า ผู้บริหารจำนวน 87 คน ที่ตอบแบบสอบถามนั้น เป็นหญิงมากกว่าชาย คือเป็นชาย 40 คน คิดเป็นร้อยละ 45.97 เป็นหญิง 47 คน คิดเป็นร้อยละ 54.03

ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 21.84 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป และ 46-50 ปี รองลงมา ร้อยละ 17.24 มีอายุระหว่าง 41-45 ปี ส่วนอายุ 20-25 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 3.45

วุฒิทางการศึกษา ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 75.86 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมา ระดับปริญญาโท ร้อยละ 19.54 และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 4.60 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 41.38 ใ้รับการศึกษาระดับปริญญาเอก ส่วนจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 1.15 ศึกษาวิชาเอกปรัชญาและศาสนา และจำนวนสูงสุดร้อยละ 59.77 ดำรงตำแหน่งปัจจุบันเป็นเวลา 5 ปีขึ้นไป ส่วนต่ำกว่า 1 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 8.05

ประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 62.07 เคยสอนวิชาสังคมศึกษา และไม่เคยสอนวิชาสังคมศึกษาจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 37.93

ความสนใจในวิชาพระพุทธศาสนา ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 55.17 สนใจวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร รองลงมา ร้อยละ 43.68 สนใจมาก และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 1.15 ไม่สนใจวิชาพระพุทธศาสนา

คุณลักษณะของผู้สอนที่ผู้บริหารต้องการคือ ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 79.31 ต้องการผู้สอนที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และมีวิธีการสอนที่ดี รองลงมา ร้อยละ 58.62 ต้องการผู้สอนที่มีความประพฤติดี และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 19.54 ต้องการผู้สอนที่มีระเบียบวินัย และเข้มงวดกวดขัน

ตารางที่ 11 ข้อมูลทั่วไปของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	35	39.33
หญิง	54	60.67
สถานภาพปัจจุบัน		
บรรพชิต	12	13.48
คฤหัสถ์	77	86.52
อายุ		
25 ปี และต่ำกว่า	8	8.99
26 - 35 ปี	35	39.32
36 - 45 ปี	24	26.97
46 ปีขึ้นไป	22	24.71
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	13	14.60
ปริญญาตรี	65	73.03
ปริญญาโท	12	13.48
สูงกว่าปริญญาโท	-	-
วุฒิทางธรรมหรือบาลี	9	10.11
วิชาเอก		
สังคมศึกษา	45	50.56
ภูมิศาสตร์	12	13.48
ประวัติศาสตร์	15	16.85
ปรัชญาและศาสนา	2	2.25
อื่น ๆ	15	16.85

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา		
ตอนปลาย		
1 - 5 ปี	37	41.57
6 - 10 ปี	30	33.70
11 - 15 ปี	6	6.74
16 ปีขึ้นไป	16	17.99
ชั่วโมงสอนในหนึ่งสัปดาห์		
ต่ำกว่า 5 คาบ	11	12.36
5 - 9 คาบ	11	12.36
10 - 14 คาบ	12	13.48
15 - 19 คาบ	49	55.05
20 คาบขึ้นไป	6	6.74
การทำงานพิเศษนอกจากการสอน		
ต้องทำ	34	38.20
ไม่ต้องทำ	55	61.80
สอนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะ		
หัวหน้าหมวดวิชามอบหมายให้สอน	38	42.70
สมัครใจสอนเอง	28	31.46
มีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาเพราะเคยได้รับ		
การศึกษาในค่านนี้และผ่านการอบรม	39	43.82
ไม่ได้นักสอนวิชาอื่น	4	4.49
สอนชั่วคราวเนื่องจากไม่มีผู้สอนวิชานี้โดยเฉพาะ	9	10.11
สอนเพื่อให้ครบชั่วโมงตามข้อกำหนดของโรงเรียน	7	7.86
อื่น ๆ	9	10.11

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คาบ (N = 89)	ร้อยละ
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา		
ชอบสอน	63	70.79
ไม่ชอบสอน	26	29.21
ชอบสอนเพราะ		
มีความสนใจในเรื่องศาสนาและจริยศาสตร์	43	48.31
ได้รับการฝึกฝนทางการสอนวิชาศีลธรรมโดยเฉพาะ		
และต้องการฝึกฝนตนเองในการสอนวิชานี้ให้ดียิ่งขึ้น	41	46.07
เห็นว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์ในการที่จะช่วยพัฒนาเยาวชน	63	70.78
เห็นว่าเป็นวิชาที่มีคุณค่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ		
ทั้งผู้สอนและผู้เรียน	50	56.18
เห็นว่าเป็นวิชาที่ผู้เรียนจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	47	52.81
ไม่ถนัดสอนวิชาอื่น ๆ	-	-
เป็นวิชาที่ไม่จำเป็นต้องค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมมากนัก	7	7.86
การสอนวิชานี้มีผลพลอยได้คือ การพัฒนาตัวเองไปใน		
ตัวด้วย	41	46.07
เหตุผลอื่น ๆ	13	14.60
ไม่ชอบสอนเพราะ		
เห็นเป็นวิชาที่ล้าสมัย น่าเบื่อ	15	16.85
เห็นว่าเป็นวิชาที่สอนยาก เพราะเป็นนามธรรม	26	29.21
ขาดความรู้และประสบการณ์ที่จะสอนให้เกิดผลดีได้	25	28.09
การสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ช่วยให้อ่านหนังสือในวิชาที่	3	3.37
เห็นว่าเป็นวิชาที่หาอุปกรณ์ หนังสือและกิจกรรมประกอบ		
การสอนได้ยาก	10	11.23

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
เป็นวิชาที่บังคับให้ทำคนเป็นแบบอย่างของนักเรียน		
มากกว่าวิชาอื่น	6	6.74
เหตุผลอื่น ๆ	1	1.12
ความสนใจวิชาพระพุทธศาสนา		
สนใจมาก	27	30.34
สนใจพอสมควร	58	65.17
ไม่สนใจ	-	-
อื่น ๆ	4	4.49
ความรู้ที่เรียนมาและสามารถนำมาใช้ในการสอนวิชา		
พระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องได้รับการอบรมอีก คือ		
พื้นฐานค่านิยมหาวิชาพระพุทธศาสนา	52	58.43
ความสามารถด้านเทคนิคการสอนและการสร้างสื่อ		
การสอน	27	30.34
ความสามารถด้านการวัดและประเมินผล	21	23.59
ความเข้าใจเกี่ยวกับหัวใจและแก่นแท้ของ		
พระพุทธศาสนา	44	49.43
อื่น ๆ	11	12.35
ลักษณะของครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ต่องการ		
มีความประพฤติดี	56	62.92
มีการแต่งกายเรียบร้อย เหมาะสม	36	40.45
มีบุคลิกลักษณะดี เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจแก่นักเรียน	51	57.30
เป็นผู้มีระเบียบวินัย และเข้มงวดกวดขัน	20	24.47

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
พระสงฆ์	35	39.35
มีความรักานพระพุทธศาสนาและวิธีสอนที่ดี	60	67.41
มีคุณูปการพระพุทธศาสนาโดยตรง	26	29.21
อื่น ๆ	5	5.61

จากตารางที่ 11 จะเห็นว่าผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 89 คน ที่ตอบแบบสอบถามมานั้น เป็นหญิงมากกว่าชาย คือเป็นหญิง 54 คน คิดเป็น ร้อยละ 60.67 เป็นชาย 35 คน คิดเป็นร้อยละ 39.33

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 86.52 เป็นคฤหัสถ์ มีเพียงร้อยละ 13.48 เท่านั้น ที่เป็นบรรพชิต

ผู้สอนจำนวนสูงสุด ร้อยละ 39.32 มีอายุระหว่าง 26-35 ปี รองลงมาคือ 36-45 ปี มีร้อยละ 26.97 ส่วนอายุ 25 ปี และต่ำกว่ามีเพียงร้อยละ 8.99

วุฒิทางการศึกษา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 73.03 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 14.60 และวุฒิทางธรรมหรือบาลีจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 10.11

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 50.56 ศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา ส่วนจำนวนน้อยที่สุด วิชาเอกปรัชญาและศาสนา ร้อยละ 2.25 และมีประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 1-5 ปี จำนวนสูงสุด ร้อยละ 41.57 จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.74 มีประสบการณ์ในการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 11-15 ปี

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 55.05 มีชั่วโมงสอน 15-19 คาบในหนึ่งสัปดาห์ จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.74 สอน 20 คาบขึ้นไป และไม่ทงทำงานพิเศษนอกเหนือจาก

การสอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 61.80 ทองทำงานพิเศษร้อยละ 38.20

เหตุผลที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 43.82 สอนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาเพราะเคยได้รับการศึกษา รองลงมาคือร้อยละ 42.70 สอนเพราะหัวหน้าหมวดวิชามอบหมายให้สอน และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 4.49 สอนเพราะไม่ถนัดสอนวิชาอื่น

ค่านักศึกษาคือการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนชอบสอนวิชาพระพุทธศาสนา มากกว่าไม่ชอบสอน มีผู้ชอบสอน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 70.79 ไม่ชอบสอน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 29.21 ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 70.78 ทอมว่าชอบสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์ที่จะช่วยพัฒนาเยาวชน รองลงมาร้อยละ 56.18 เห็นว่าเป็นวิชาที่มีคุณค่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งผู้สอนและผู้เรียน จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 7.86 เห็นว่าเป็นวิชาที่ไม่จำเป็นของคนควหาความรู้มากนัก และผู้สอนจำนวนมากที่สุดร้อยละ 29.21 ไม่ชอบสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะเป็นนามธรรม สอนยาก และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 3.37 ไม่ชอบสอนเพราะเห็นว่าเป็นวิชาที่ไม่ช่วยให้อ่านหนังสือ

ความสนใจวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 65.17 สนใจวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร รองลงมาสนใจมาก ร้อยละ 30.34 ส่วนความรู้ที่เรียนมาและนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องได้รับการอบรมอีก ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 58.43 เห็นว่าเป็นพื้นฐานก่อนเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา รองลงมา ร้อยละ 49.43 เห็นว่าเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับหัวใจและแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา จำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 23.59 ทอมว่าความสามารถด้านการวัดและประเมินผล

ลักษณะผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ผู้สอนต้องการคือ ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 67.41 มีความเห็นเหมือนกับผู้บริหาร และนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาและวิธีสอนที่ดี รองลงมาร้อยละ 62.92 มีความเห็นว่าควรมีความประพฤติดี จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 24.47 เห็นว่า ควรเป็นผู้มีระเบียบวินัย เข้มงวดกวดขัน

ตอนที่ 2 สภาพการณ์จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.1 สภาพการณ์จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล ตามความคิดเห็นของนักเรียน

2.1.1 ด้านเนื้อหาวิชา

ตารางที่ 12 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับสภาพการณ์จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N= 375)	ร้อยละ
สภาพปัจจุบันของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา คือ		
เนื้อหาน่าสนใจ	66	17.60
เนื้อหายาก เป็นนามธรรมมากเกินไปเข้าใจยาก	116	30.93
เนื้อหาไม่เหมาะสมกับเวลาเรียน	89	23.73
เนื้อหาไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เหมาะสมกับความรู้ พื้นฐานของผู้เรียน	98	26.13
เนื้อหาไม่มีความเป็นลำดับต่อเนื่อง มีการเรียงลำดับ จากง่ายไปหายากอย่างเหมาะสม	77	20.53
เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาใหม่ประสบความสำเร็จส่งเสริม แนวคิดแก่ผู้เรียน	130	34.67
เนื้อหาให้ความรู้แก่ผู้เรียนในการนำไปประยุกต์ใช้ ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้	165	44.00
เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาได้มีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยมและทักษะในศาสนากฎผู้เรียน	152	40.53
เนื้อหาเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะเป็นแนวทางดำรงชีวิต โดยไม่ต้องศึกษามากไปกว่านี้	45	12.00
เนื้อหาเอื้ออำนวยให้ศึกษาวิชาการด้านอื่นได้ดียิ่งขึ้น	53	14.13

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
เนื้อหาสามารถนำไปใช้ เป็นพื้นฐานในการศึกษาชั้นสูง ต่อไปได้	78	20.80
อื่น ๆ	17	4.53

จากตารางที่ 12 นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 44.00 มีความเห็นว่าสภาพปัจจุบันของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ให้ความรู้แก่ผู้เรียนในการนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ รองลงมาร้อยละ 40.53 เห็นว่าเนื้อหามีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยม และทักษะในด้านศาสนาแก่ผู้เรียน และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 12.00 เห็นว่า เนื้อหาเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะเป็นแนวทางดำรงชีวิตโดยไม่ต้องศึกษาไปมากกว่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.1.2 ท่านการเรียนการสอน

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาสอนทว้วิธีการต่อไปนี้คือ		
สอนไปตามลำดับบทเรียน	167	44.53
สอนโดยจับลำดับเนื้อหาใหม่และสอนตามลำดับที่เหมาะสม	140	37.33
สอนตามเนื้อหาอย่างเคร่งครัดโดยไม่เพิ่มเติมหรือเสริมนอกเหนือจากบทเรียน	25	6.67
เลือกสอนบางเรื่อง บางหัวข้อก็ข้ามไป	40	10.67
อธิบาย ชักถาม ให้แสดงความคิดเห็น	110	29.33
อธิบายและบอกให้นักเรียนจดตาม	99	26.40
แบ่งกลุ่มและให้อภิปราย	65	17.33
อธิบายตามหนังสือแบบเรียนและให้ชี้ค้เส้นใต้ข้อความสำคัญ	63	16.80
ผู้สอนและนักเรียนช่วยกันแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	33	8.80
ให้นักเรียนไปค้นคว้าควยตนเองและมารายงานในชั้นเรียน	64	17.07
ยกอุทธาหารณ์เปรียบเทียบเพื่อให้เรื่องที่สอนเห็นจริง	163	43.47
ให้นักเรียนอ่านตำรามาก่อนและนำข้อความบางตอนมาอธิบายให้นักเรียนฟัง และสรุปให้เข้าใจง่าย	36	9.60
เชิญวิทยากรมาบรรยายในชั้นเรียน	42	11.20
นำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาสอดแทรกในบทเรียน	176	47.73
ใช้ตัวอย่างง่าย ๆ อธิบายให้นักเรียนเข้าใจ	146	38.93
อื่น ๆ	15	4.00

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N= 375)	ร้อยละ
ความคิดเห็นต่ออาจารย์ที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย		
มีความรู้ดี	137	36.53
มีวิธีสอนดี	123	32.80
ให้ความเป็นกันเองดี	146	38.93
มีความรู้ดีแต่มีความสามารถในการถ่ายทอด	49	13.07
อื่น ๆ	26	6.93
นักเรียนได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ให้ศึกษาค้นคว้าตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อมวลชนอื่น ๆ		
ใช่	224	59.73
ไม่ใช่	151	40.27
การสอนของอาจารย์		
สอนทันสมัย	335	89.33
สอนไม่ทันสมัย	40	10.67
เมื่อสอนไม่ทันสมัยครูอาจารย์แก้ปัญหาโดย		
ให้นักเรียนไปอ่านเอง	126	33.60
ให้นักเรียนไปอ่านแล้วอาจารย์อธิบายเฉพาะส่วนที่สำคัญ	216	57.60
อาจารย์สรุปให้ฟังทั้งหมดโดยใช้เวลานอกเวลาเรียน	77	20.53
ไม่สอนและไม่นำไปออกข้อสอบ	40	10.67
อื่น ๆ	39	10.40

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
เมื่อไม่เข้าใจวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียน		
ถามอาจารย์ผู้สอน	193	51.47
ถามอาจารย์วิชาอื่น	23	6.13
ถามเพื่อน	128	34.13
ถามผู้มีความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนา	118	31.47
ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	143	38.13
วิธีอื่น ๆ	28	7.47

จากตารางที่ 13 นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 47.73 เห็นว่าผู้สอนสอนโดยนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาสอดคล้องกับบทเรียน รองลงมาร้อยละ 44.53 สอนไปตามลำดับบทเรียน และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 6.67 สอนตามเนื้อหาอย่างเคร่งครัดโดยไม่เพิ่มเติมหรือเสริมนอกเหนือจากบทเรียน

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 38.93 เห็นว่าผู้สอนมีความเป็นกันเองดี รองลงมา ร้อยละ 36.53 เห็นว่ามีความรู้ และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 13.07 เห็นว่ามีความรู้แต่มีความสามารถในการถ่ายทอดคำ

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 59.73 ได้รับความแนะนำจากอาจารย์ให้ติดตามความเคลื่อนไหวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อมวลชนอื่น ๆ และจำนวนร้อยละ 40.27 ตอบว่าไม่ได้รับความแนะนำให้ติดตามความเคลื่อนไหวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อมวลชนอื่น ๆ

ส่วนการสอนของอาจารย์ นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 89.33 เห็นว่าอาจารย์สอนไต่ถามหลักสูตร และจำนวนร้อยละ 10.67 เห็นว่าอาจารย์สอนไม่ไต่ถามหลักสูตร และเมื่อสอนไม่ไต่ถามหลักสูตรนักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 57.60 ตอบว่าอาจารย์ให้นักเรียนไปอ่านแล้วอาจารย์อธิบายเฉพาะส่วนที่สำคัญ จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 10.67 ตอบว่าอาจารย์

ไม่สอนและไม่นำไปออกข้อสอบ

เมื่อไม่เข้าใจวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 51.47 จะไปถามอาจารย์ผู้สอน รองลงมาร้อยละ 38.13 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.13 ถามอาจารย์วิชาอื่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 14 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
อาจารย์ใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการสอน		
มาก	28	7.47
พอสมควร	180	48.00
ไม่ใช้อยู่เลย	142	37.86
อื่น ๆ	25	6.67
การที่อาจารย์ใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการสอนวิชา พระพุทธศาสนาทำให้รู้สึก		
เข้าใจบทเรียนมากขึ้น	118	30.14
สนุกและกระตือรือร้นในการเรียนเพิ่มขึ้น	107	28.54
เสียเวลาและไม่ไต่ประโยชน์	26	6.93
เมื่อนำมาเพราะเรียนไต่ช้า	8	2.13
เฉย ๆ	107	28.53
ความรู้สึกอื่น ๆ	14	3.73
ความต้องการของนักเรียนให้อาจารย์ใช้อุปกรณ์การสอน		
มาก	120	32.00
พอสมควร	223	59.47
ไม่สนใจเลย	24	6.40
อื่น ๆ	8	2.13

จากตารางที่ 14- นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 48.00 มีความเห็นว่าอาจารย์ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนพอสมควร รองลงมา ร้อยละ 37.86 มีความเห็นว่าไม่ใช้อยู่เลย และใช้อุปกรณ์การสอนมากจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 7.47

การที่อาจารย์ใช้อุปกรณ์การสอน นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 30.14 รู้สึกว่า
ทำให้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น รองลงมาร้อยละ 28.54 รู้สึกสนุกและกระตือรือร้นในการ
เรียนเพิ่มขึ้น จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.93 รู้สึกว่าเสียเวลาและไม่ไ้ประโยชน์

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 59.47 ต้องการให้อาจารย์ใช้อุปกรณ์การสอนพอ
สมควร รองลงมาร้อยละ 32.00 ต้องการให้ไ้มาก และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.40
ไม่ต้องการให้ใช้อุปกรณ์การสอนเลย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 15 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรและสิ่ง
 ที่ส่งเสริมความรู้วิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่อาจารย์จัดขึ้นเพื่อช่วยในการเรียน การสอนคือ		
จัดทัศนศึกษาสถานที่สำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม	78	20.80
การแจกรางวัลแก่นักเรียนที่ประพฤติดีหรือบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อส่วนรวม	64	17.07
จัดประกวดคำประพันธ์ ร้องกรองหรือร้อยแก้วเกี่ยวกับ คติธรรมหรือคติสอนใจ	53	14.13
จัดให้นักเรียนฟังเทศน์ที่วัดใกล้โรงเรียนหรือ นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงปาฐกถาธรรมในบางครั้ง บางคราว	164	43.73
จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีและ พิธีต่าง ๆ	137	36.53
จัดให้นักเรียนไปวัดเพื่อฟังเทศน์หรือประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาในโอกาสที่เหมาะสม	168	44.80
จัดตั้งชุมชนทางานศีลธรรมจรยาและชุมชนที่ เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา	46	12.27
อื่น ๆ	43	11.47
ห้องสมุดโรงเรียนมีหนังสือประกอบการเรียนวิชา พระพุทธศาสนา		
มาก	83	22.13
พอสมควร	232	61.87
น้อย	52	13.87
น้อยที่สุด	8	2.13

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
หนังสือที่ขออ่านประกอบการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา		
ตำราและแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา	67	17.87
ตำนานและนิทานพื้นเมือง	172	45.87
นิทานธรรมะและนิยาย	142	37.87
หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมะ	74	19.73
หนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี	107	28.53
หนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติและประวัติพระพุทธศาสนา	145	38.67
ปัจจุบันปริมาณหนังสือที่ไปประกอบการเรียนการสอน พุทธศาสนามี		
มาก	75	20.00
พอสมควร	170	45.33
น้อย	119	31.73
ไม่มีเลย	4	1.07
อื่น ๆ	7	1.87

จากตารางที่ 15 นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 44.80 มีความเห็นว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรที่อาจารย์จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาคือการจัดให้นักเรียนไปวัดเพื่อฟังเทศน์หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสที่เหมาะสม รองลงมา ร้อยละ 43.73 จัดให้นักเรียนฟังเทศน์ที่วัดใกล้โรงเรียนหรือนิมิตต์พระสงฆ์มาแสดงปาฐกถาธรรมในบางครั้งบางคราว และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 14.13 จัดประกวดคำประพันธ์ร้อยแก้วหรือร้อยกรอง เกี่ยวกับคติธรรมหรือคติสอนใจ

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 61.87 เห็นว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีหนังสือประกอบ

การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร รองลงมาร้อยละ 22.13 เห็นว่ามีมาก และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 13.87 เห็นว่ามีน้อย

นักเรียนจำนวนสูงสุกร้อยละ 45.87 ชอบอ่านตำนานและนิทานพื้นเมือง รองลงมาร้อยละ 38.67 ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติและประวัติพุทธศาสนา และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 17.87 ชอบอ่านคำราและแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

ปริมาณหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนพุทธศาสนาในปัจจุบัน นักเรียนจำนวนสูงสุกร้อยละ 45.33 เห็นว่ามีปริมาณพอสมควร รองลงมาร้อยละ 31.73 เห็นว่ามีน้อย และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 20.00 เห็นว่ามีมาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 16 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
ความรู้สึกแต่ละครั้ง เมื่อเรียนวิชาพระพุทธศาสนา		
เขาใจบทเรียนที่ครูสอนเป็นอย่างดี	79	21.07
สามารถนำหลักสูตรที่เรียนไปปฏิบัติจริงได้	132	35.20
สนุกและสนใจบทเรียนนั้น ๆ	63	16.80
มีความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม	40	10.67
มีความรู้สึกอยากกระทำความดีเพิ่มขึ้น	178	47.47
เบื่อหน่าย ไม่อยากเรียนในครั้งต่อไป	73	19.47
ไม่เข้าใจในสิ่งที่เรียน	56	14.93
โล่งใจที่ได้เรียนวิชานี้ผ่านไป	73	19.47
ไม่สามารถนำความรู้ในวิชานี้ไปปฏิบัติจริงๆได้	50	13.33
ความรู้สึกอื่น ๆ	34	9.07
ความสนใจของนักเรียนในชุมนุมทางศาสนธรรมจรยา และชุมนุมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา		
สนใจมาก	44	11.74
สนใจพอสมควร	266	70.93
ไม่สนใจ	57	15.20
อื่น ๆ	8	2.13
นักเรียนเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา		
มาก	134	35.73
พอสมควร	221	58.93
ไม่เห็นความสำคัญ	16	4.27
อื่น ๆ	4	1.07

จากตารางที่ 16 จะเห็นว่านักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 47.47 มีความรู้สึก
ว่าเมื่อเรียนวิชาพระพุทธศาสนาแล้วมีความรู้สึกอยากกระทำความดีเพิ่มขึ้น รองลงมา
ร้อยละ 35.20 สามารถนำหลักธรรมที่เรียนไปปฏิบัติจริงได้ และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ
10.67 มีความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

ส่วนความสนใจในชุมนุมทางด้านศีลธรรมจรรยาและชุมนุมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ
ศาสนา นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 70.93 ตอบว่าสนใจพอสมควร รองลงมาร้อยละ
15.20 ตอบว่าไม่สนใจ และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 11.74 ตอบว่าสนใจมาก

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 58.93 เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา
พอสมควร รองลงมาร้อยละ 35.73 เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนามาก จำนวน
น้อยที่สุดร้อยละ 4.27 ไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.1.3 งานการวัดผลประเมินผล

ตารางที่ 17 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวัดประเมินผลวิชา
พระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
อาจารย์วัดผลการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดย		
การสอบข้อเขียนปลายภาคอย่าง เกี่ยว	35	9.33
การสอบย่อยระหว่างภาคไปรวมกับสอบปลายภาค	271	72.27
ให้คะแนนความประพฤติและการสอบข้อเขียน	234	62.40
รายงาน	175	46.67
กิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน	79	21.07
อื่น ๆ	9	2.40
ลักษณะของข้อทดสอบวิชาพระพุทธศาสนา		
ปรนัย	142	37.87
อัตนัย	35	9.33
ทั้งแบบปรนัยและอัตนัย	198	52.80
อาจารย์ประเมินผลการเรียนคือ		
ประเมินผลก่อนสอน	20	5.34
ประเมินผลระหว่างสอน	32	8.53
ประเมินผลหลังสอน	200	53.33
ประเมินผลทั้งก่อนสอน ระหว่างสอนและหลังสอน	99	26.40
อื่น ๆ	24	6.40
อาจารย์ได้ชี้แจง เรื่องการวัดผลก่อนสอน		
ใช่	294	78.40
ไม่ใช่	81	21.60

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 375)	ร้อยละ
การทำข้อสอบของนักเรียนทำได้ทันเวลา		
ใช่	325	86.67
ไม่ใช่	50	13.33
การออกข้อสอบของอาจารย์ วิกิตำณ		
ความรู้ ความจำ	194	51.73
การนำไปใช้	43	11.47
ความคิดและเหตุผล	193	51.47
การออกข้อสอบของอาจารย์		
ครอบคลุมเรื่องที่สอน	246	65.60
เนื้อหาวิชาที่สอนไม่ทันไม่เคยนำมาออกข้อสอบ	29	7.73
การนำสิ่งที่มีอยู่ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรมาออกข้อสอบ	94	25.07
ยกสถานการณ์หรือเหตุการณ์มาให้นักเรียนศึกษา		
คำทอมให้เข้ากับหลักธรรมที่ใดเรียน	171	45.60

จากตารางที่ 17 นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 72.27 ทอบว่าผู้สอนวิศนลโคยใช้การสอบย่อยระหว่างภาคไปรวมกับสอบปลายภาค รองลงมาร้อยละ 62.40 โทคะแนนความประพฤติและการสอบข้อเขียน จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 9.33 ใช้การสอบข้อเขียนปลายภาคอย่างเดียว ส่วนลักษณะข้อสอบนั้นนักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 52.80 ทอบว่าเป็นข้อสอบแบบปรนัยและอักษนัย

การประเมินผลการเรียน นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 53.33 ทอบว่าอาจารย์ประเมินผล หลังสอน รองลงมาจำนวนร้อยละ 26.40 ประเมินทั้งก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังสอน จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 5.34 คือประเมินผลก่อนสอน

นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 78.40 ทอมว่า อาจารย์ไกรี้แจงเรื่องการวิคผล
ก่อนสอบ และนักเรียนจำนวนมากที่สุดร้อยละ 86.67 ทำข้อสอบไคทันเวลา

การออกข้อสอบของอาจารย์ นักเรียนจำนวนสูงสุดร้อยละ 51.73 ทอมว่า
อาจารย์ออกข้อสอบวิคความรู้ ความจำ รองลงมาร้อยละ 51.47 ออกข้อสอบตามความคิด
และเหตุผล จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 11.47 วิคคำถามนำไคไร และนักเรียนจำนวนสูงสุด
ร้อยละ 65.60 ทอมว่าอาจารย์ออกข้อสอบไคครอบคลุมเรื่องไคสอน จำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ
7.73 มีความเห็นไคว่าเนื้อหาวิชาไคสอนไคทันไคเคยนำมาออกข้อสอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
 ด้านจุดประสงค์ ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดผล
 ประเมินผล ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร

2.2.1 ด้านจุดประสงค์

ตารางที่ 18 ความเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชา
 พระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
สภาพปัจจุบันของจุดประสงค์หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา		
เป็นพฤติกรรมที่วัดได้	26	29.88
เหมาะสมกับสภาพการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	39	44.83
สอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน	61	70.11
ยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น	41	47.13
เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน	22	25.29
สามารถสอนโดยรรวัดจุดประสงค์ที่มีอยู่ได้	28	32.18
สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาที่เรียน	32	36.78
อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 18 ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 70.11 มีความเห็นว่าจุดประสงค์
 ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาสอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และจำนวนน้อยที่สุด
 ร้อยละ 25.29 มีความเห็นว่าเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน

2.2.2 คำานเนื้อหาวิชา

ตารางที่ 19 ความคิดเห็นของผู้บริหาร เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
สภาพปัจจุบันของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา		
น่าสนใจ	17	19.54
มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน	25	28.73
มีความเหมาะสมกับเวลาเรียน	29	33.33
มีการเรียงลำดับจากง่ายไปหายากอย่างเหมาะสม	17	19.54
มีความสัมพันธ์กับความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	41	47.13
เนื้อหาเอื้ออำนวยให้ศึกษาวิชาการท่านอื่นได้ดียิ่งขึ้น	18	20.69
ใหม่ประสบการณ์ส่งเสริมแนวคิดแก่ผู้เรียนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้	45	51.72
มีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยมและทักษะในศาสนา ศาสนาแก่นักเรียน	43	49.42
เนื้อหาเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะเป็นแนวทางดำเนินชีวิต โดยไม่ต้องศึกษาไปมากกว่านี้	15	17.24
มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา	36	41.38
อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 19 จะเห็นว่าผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 51.72 มีความเห็นว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันใหม่ประสบการณ์ส่งเสริมแนวคิดแก่ผู้เรียนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้ จำนวนร้อยละ 49.42 มีความเห็นว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนามีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยม และทักษะในศาสนาแก่นักเรียน จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 17.24 มีความเห็นว่าเนื้อหาเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะเป็นแนวทางดำรงชีวิต โดยไม่ต้องศึกษาไปมากกว่านี้

2.2.3 ด้านการเรียนการสอน

ตารางที่ 20 ความคิดเห็นของผู้บริหาร เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
ความมุ่งหวังที่จะให้นักเรียนได้รับผลการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา		
มีความเข้าใจในพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง	57	42.53
สามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้	79	90.80
สามารถจดจำเนื้อหาวิชาและสิ่งที่ครูสอนได้อย่างแม่นยำ	12	13.79
มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนพิธีในฐานะ		
พุทธศาสนิกชน	61	70.11
เป็นบุคคลที่มีเหตุผล รู้จักคิด วิเคราะห์วิจารณ์ได้	54	60.07
มีทัศนคติที่ทำงานและมีพฤติกรรมเหมาะสมกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	61	70.11
อื่น ๆ	-	-
การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้สอนได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน		
จัดทัศนศึกษาสถานที่สำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม	51	58.62
แจกรางวัลแก่นักเรียนที่ประพฤติดีหรือบำเพ็ญประโยชน์		
ทอสรวนรวม	39	44.83
จัดประกวดคำประพันธ์ ร้อยกรองหรือร้อยแก้วเกี่ยวกับ		
คติธรรมหรือคติสอนใจ	34	39.08
จัดให้สมาชิกทั้ง เทศน์ที่จักใกล้โรงเรียนหรือนิมนต์		
พระสงฆ์มาแสดงปาฐกถาธรรมในบางครั้งบางคราว	59	67.82

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
จัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี และพิธีต่าง ๆ	71	81.61
จัดให้สมาชิกไปวัดเพื่อฟังเทศน์หรือประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาในโอกาสที่เหมาะสม	50	57.47
จัดตั้งชุมนุมที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา	48	55.17
จัดตั้งโครงการพัฒนาตน	12	13.79
อื่น ๆ	1	1.15
การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนของท่าน		
สอนไต่ขั้นหลักสูตร	76	87.36
สอนไม่ขั้นหลักสูตร	7	8.04
อื่น ๆ	4	4.60
เวลาที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาส่วนมากจัดสอน		
ตอนเช้า	29	33.33
ตอนบ่าย	58	66.67
การเข้ารับการอบรมหรือเข้าร่วมสัมมนาเรื่องการเรียนรู้ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2524		
เคย	31	35.63
ไม่เคย	56	64.37

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
การเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน		
มาก	9	10.35
พอสมควร	63	72.41
น้อย	15	17.24
ไม่เห็นความสำคัญเลย	-	-
อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 20 จะเห็นว่าผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 90.80 มุ่งหวังที่จะให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ รองลงมาจำนวนร้อยละ 70.11 มุ่งให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนพิธีในฐานะพุทธศาสนิกชน มีทัศนคติที่ค้ำจาม และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 13.79 มุ่งที่จะให้นักเรียนสามารถจดจำเนื้อหาวิชาและสิ่งที่ครูสอนไปได้อย่างแม่นยำ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 81.61 มีความเห็นว่าผู้สอนได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีและพิธีต่าง ๆ ส่วนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 13.79 เห็นว่าผู้สอนได้จัดตั้งโครงการพัฒนาคน

ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 87.36 มีความเห็นว่าการสอนวิชาพระพุทธศาสนาสอนไต่หลักสูตร และจำนวนสูงสุดร้อยละ 66.67 มีความเห็นว่าชั่วโมงเรียนวิชาพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นตอนบ่าย นอกจากนี้ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 64.37 ทอมว่าไม่เคยเข้ารับการอบรมหรือเข้าร่วมสัมมนาเรื่องการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 72.41 เห็นว่านักเรียนเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 10.35 เห็นว่านักเรียนเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 21 ความคิดเห็นของผู้บริหารด้านความร่วมมือของครู ผู้ปกครอง
และนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
การให้ความร่วมมือของผู้สอนวิชาอื่นในด้านการเรียน		
การสอนและการจัดกิจกรรม		
ให้ความร่วมมือ	15	17.24
ให้ความร่วมมือพอสมควร	69	79.31
ให้ความร่วมมือน้อย	3	3.45
ไม่ให้ความร่วมมือเลย	-	-
อื่น ๆ	-	-
การให้ความร่วมมือของผู้ปกครองในด้านการเรียน		
การสอนและการจัดกิจกรรม		
ให้ความร่วมมือมาก	7	8.05
ให้ความร่วมมือพอสมควร	66	75.86
ให้ความร่วมมือน้อย	13	14.99
ไม่ให้ความร่วมมือเลย	-	-
อื่น ๆ	-	-
การให้ความร่วมมือของนักเรียนในด้านการเรียน		
การสอนและการจัดกิจกรรม		
ให้ความร่วมมือมาก	16	18.39
ให้ความร่วมมือพอสมควร	65	74.71
ให้ความร่วมมือน้อย	6	6.90
ไม่ให้ความร่วมมือเลย	-	-
อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 21 จะเห็นว่าผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 79.31 มีความเห็นว่า
ผู้สอนวิชาอื่นให้ความร่วมมือพอสมควรในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และจำนวนน้อย
ที่สุด ร้อยละ 3.45 มีความเห็นว่าให้ความร่วมมือน้อย

ด้านความร่วมมือของผู้ปกครองในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหาร
จำนวนสูงสุดร้อยละ 75.86 มีความเห็นว่าให้ความร่วมมือพอสมควร และจำนวนน้อยที่สุด
ร้อยละ 8.05 มีความเห็นว่าให้ความร่วมมือมาก

ส่วนนักเรียน ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 74.71 มีความเห็นว่านักเรียนให้
ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพอสมควร และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ
6.90 ให้ความร่วมมือน้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 22 ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับหนังสือวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
หนังสือเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นประเภท		
ตำราและแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นต่าง ๆ	54	62.07
ทำนानและนิทานพื้นเมือง	46	52.87
นิทานธรรมะและนิยายอิงธรรมะ	50	57.47
หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมะ	72	82.76
บทบรรยายธรรมะ ปาฐกถา และธรรมเทศนา	38	43.68
หนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย	68	78.16
อื่น ๆ	1	1.15
ปริมาณหนังสือวิชาพระพุทธศาสนาที่ใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอนปัจจุบันมีจำนวน		
มาก	13	14.94
พอสมควร	68	78.16
แทบไม่มีเลย	6	6.90
อื่น ๆ	-	-

จากตารางที่ 22 ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 82.76 มีความเห็นว่าในห้องสมุดโรงเรียนหนังสือที่เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมะ รองลงมาจำนวนร้อยละ 78.16 เป็นหนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 43.68 เห็นว่าเป็นบทบรรยายธรรมะ ปาฐกถาและธรรมเทศนา

ปริมาณหนังสือวิชาพระพุทธศาสนาที่ใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอนปัจจุบัน ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 78.16 มีความเห็นว่ามีจำนวนพอสมควร ส่วนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.90 มีความเห็นว่าแทบไม่มีเลย

2.2.4 ด้านการวัดผลประเมินผล

ตารางที่ 23 ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลวิชา
พระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
การกำหนดจุดมุ่งหมายของการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา		
เพื่อเก็บคะแนนตามระเบียบการวัดผลของ		
กระทรวงศึกษาธิการ	75	86.21
เพื่อวัดความรู้ความจำของนักเรียนชั้นเนื้อหา	31	35.63
เพื่อให้ทราบว่าได้สอนไปเท่าไรที่ถูกต้องหรือไม่	55	63.21
เพื่อหาข้อบกพร่องของการเรียนการสอน	41	47.13
เพื่อจะได้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น	56	64.37
อื่น ๆ	3	3.45
สิ่งที่เน้นการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา		
ความจำในเนื้อหาที่เรียน	32	36.78
ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง	63	72.41
ให้แก้ปัญหาที่ครูสมมติขึ้นโดยใช้ความรู้ที่เรียนมา	46	52.87
ถามความคิดและเหตุผล	67	77.01
อื่น ๆ	2	2.30
ข้อสอบที่ใช้		
แบบปรนัย	19	21.84
แบบอัตนัย	3	3.45
ทั้งแบบปรนัยและอัตนัย	65	74.71

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
ข้อสอบที่ไร		
เป็นข้อสอบที่ผู้สอนทำขึ้นเอง	77	88.50
เป็นข้อสอบที่ทางกลุ่มโรงเรียนจัดทำขึ้น	8	9.20
อื่น ๆ	2	2.30
ความเหมาะสมของคะแนนและจำนวนหน่วยกิตของวิชา		
พระพุทธศาสนา		
เหมาะสมมาก	6	6.90
เหมาะสมพอสมควร	59	67.82
ไม่เหมาะสมเลย	22	25.28
อื่น ๆ	-	-
ลักษณะของข้อสอบของผู้สอน		
ออกไต่ครอบคลุมเรื่องที่สอน	78	89.65
เนื้อหาวิชาที่สอนไม่ทันก็นำมาออกข้อสอบด้วย	10	11.49
เนื้อหาวิชาที่สอนไม่ทันไม่เคยนำมาออกข้อสอบ	16	18.39
นำสิ่งที่มีอยู่ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรมาออกข้อสอบด้วย	46	52.87
ข้อสอบมีการยกนิทานชาดกหรือเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนอุปมาอุปไมย ให้เข้ากับหลักสูตรที่เรียนมา	42	48.27
อื่น ๆ	2	2.30
การวัดผลของผู้สอนช่วยให้ไต่ทราบแนวทางสำหรับแก่นักเรียนในค่าน		
ความแม่นยำในเนื้อหาที่เรียน	44	50.57
การปรับปรุงทัศนคติของนักเรียนให้เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา	72	82.76

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 87)	ร้อยละ
การประพฤติกฎมิตินให้สอดคล้องกับหลักธรรมที่เรียน	62	71.26
การเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จรรยา อื่น ๆ	60 -	68.96 -
การได้รับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจประเด็นผลวิชา พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524		
เคย	21	24.14
ไม่เคย	66	75.86

จากตารางที่ 23 ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 86.21 มีความเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา คือ เพื่อเก็บคะแนนตามระเบียบการวัดผลของกระทรวงศึกษาธิการ รองลงมาร้อยละ 64.37 เพื่อจะได้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 35.63 เพื่อวัดความรู้ความจำของนักเรียนท่านเนื้อหา

ในการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 77.01 มีความเห็นว่าควรจะเน้นในเรื่องความศรัทธาและเหตุผล รองลงมาร้อยละ 72.41 เน้นเกี่ยวกับความเข้าใจเนื้อเรื่อง และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 36.78 มีความเห็นว่าควรจะเน้นความจำในเนื้อหาที่เรียนมา

ข้อสอบที่ใช่ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 74.71 เห็นว่าเป็นข้อสอบแบบปรนัยและอัตนัย จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 3.45 เห็นว่าเป็นข้อสอบแบบอัตนัย และผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 88.50 เห็นว่าเป็นข้อสอบที่ผู้สอนทำขึ้นเอง

ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 67.82 มีความเห็นว่าผู้สอนออกข้อสอบที่ครอบคลุม
เรื่องที่สอน รองลงมาร้อยละ 52.87 นำสิ่งที่มีอยู่ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรมาออกข้อสอบ
ควย จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 11.49 นำเนื้อหาที่สอนไม่ทันมาออกข้อสอบควย

ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 82.76 มีความเห็นว่าการวัดผลของผู้สอนช่วยให้
ทราบแนวทางสำหรับแก้ไขนักเรียนในด้านการปรับปรุงทัศนคติของนักเรียนให้เห็นความสำคัญ
ของวิชาพระพุทธศาสนา และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 50.57 มีความเห็นว่าเพื่อแก้ไขนักเรียน
ในด้านการความแม่นยำของเนื้อหาที่เรียน

ส่วนในด้านการเข้ารับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ด้านการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้บริหารจำนวนสูงสุดร้อยละ 75.86 ทบว่าไม่เคยได้รับ
การอบรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 2.3 สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้าน
จุดประสงค์ ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดประเมินผล
ตามความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 2.3.1 ด้านจุดประสงค์

ตารางที่ 24 ความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร
วิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
สภาพปัจจุบันของจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา เป็นพฤติกรรมที่วัดได้	29	32.58
เหมาะสมกับสภาพการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	38	42.70
สอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน	51	57.30
ยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้าสภาพท้องถิ่น	36	40.45
เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน	30	33.70
สามารถสอนโดยรรดวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ได้	23	25.84
สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาที่เรียน	23	25.84
อื่น ๆ	9	10.11

จากตารางที่ 24 จะเห็นว่าผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจำนวนสูงสุดร้อยละ 57.30
มีความเห็นว่าจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
รองลงมา จำนวนร้อยละ 42.70 เห็นว่าเหมาะสมกับสภาพการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลาย และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 25.84 เห็นว่าสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาที่เรียน และ
สามารถสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ได้

2.3.2 คำนวณเนื้อหาวิชา

ตารางที่ 25 ความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาคำนวณเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
สภาพปัจจุบันของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา		
น่าสนใจ	29	32.58
มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน	30	33.70
มีความเหมาะสมกับเวลาเรียน	17	19.10
มีการเรียงลำดับจากง่ายไปหายากอย่างเหมาะสม	26	29.21
มีความสัมพันธ์กับความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	38	42.70
เนื้อหาเอื้ออำนวยให้ศึกษาวิชาการท่านอื่นได้ดียิ่งขึ้น	30	33.70
ใหม่ประสบการณ์ส่งเสริมแนวคิดแก่ผู้เรียน และนำไป		
ประยุกต์ใช้ใหม่เป็นประโยชน์ในชีวิต	53	59.55
มีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยมและทักษะในศาสนาแก่นักเรียน	46	51.68
เนื้อหาเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะเป็นแนวทางดำรงชีวิต		
โดยไม่ต้องศึกษามากไปกว่านี้	17	19.10
มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา	28	31.46
อื่น ๆ	8	8.99

จากตารางที่ 25 จะเห็นว่าผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจำนวนสูงสุด ร้อยละ 59.55 เห็นว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาใหม่ประสบการณ์ส่งเสริมแนวคิดแก่ผู้เรียน และนำไปประยุกต์ใช้ใหม่เป็นประโยชน์ในชีวิตได้ รองลงมาร้อยละ 51.68 เห็นว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา มีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยมและทักษะในศาสนาแก่นักเรียน ส่วนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 19.10 เห็นว่า เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมกับเวลาเรียน และเนื้อหาเป็นพื้นฐานเพียงพอที่จะเป็นแนวทางดำรงชีวิตโดยไม่ต้องศึกษาไปมากกว่านี้

2.3.3 งานการเรียนการสอน

ตารางที่ 26 ความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาคำแนะนำการเรียนการสอนวิชา
พระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
ความมุ่งหวังที่จะให้นักเรียนได้รับผลจากการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา		
มีความเข้าใจในพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง	58	65.17
สามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิต ประจำวันได้	77	86.52
สามารถจดจำเนื้อหาวิชาและสิ่งที่ครูสอนได้อย่างแม่นยำ	19	21.35
มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนพิธีในฐานะพุทธศาสนิกชน	53	59.55
เป็นบุคคลที่มีเหตุผล รู้จักคิด วิเคราะห์วิจารณ์ได้	57	64.04
มีทัศนคติที่ทำงานและมีพฤติกรรมเหมาะสมกับการเป็นสมาชิก ที่ดีของสังคม	55	61.80
อื่น ๆ	4	4.49
ก่อนทำการสอนปฏิบัติดังนี้		
สำรวจความคิดเห็นและทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อพระพุทธศาสนา	52	58.42
วางแผนการสอนและการจัดกิจกรรมในโรงเรียน	75	84.27
อื่น ๆ	9	10.11
หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ		
คำนึงถึงวิธีการสอนที่ง่ายและสะดวกรวดเร็ว	33	37.08
คำนึงถึงวิธีการสอนที่สอดคล้องกับสื่อประกอบการเรียน การสอน	35	39.33
คำนึงถึงวิธีการสอนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ที่ดีที่สุด	47	52.80

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
คำนึงถึงวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและ		
สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน	62	69.66
อื่น ๆ	4	4.49
ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สอนด้วยวิธีการ		
ให้ออกร่างกาย ๆ อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจ	76	85.39
แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าความเคลื่อนไหวต่างๆทางศาสนา		
และศีลธรรมจรรยา จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์		
แหล่งวิชาการในชุมชนและช่วยกันแก้ปัญหา	56	62.92
อธิบาย ชักถามประกอบ ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น	63	70.79
อธิบาย และบอกให้ผู้เรียนทำตาม	18	20.22
แบ่งกลุ่มให้นักเรียนอภิปรายกัน	31	34.83
อธิบายตามหนังสือแบบเรียนและให้ชี้ให้เห็นข้อความสำคัญ	12	13.84
ให้ผู้เรียนไปค้นคว้าด้วยตนเอง และมารายงานในชั้นเรียน	37	41.57
ผู้สอนยกอุทธาหารณ์เปรียบเทียบเพื่อให้เรื่องที่สอนเห็นจริง	51	37.30
ให้ผู้เรียนอ่านคำรามาก่อน ผู้สอนจะอธิบายบางตอนให้ฟัง		
เท่านั้น และสรุปให้เข้าใจง่าย	22	24.72
เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ฟัง	34	38.20
อาจารย์สอนไปตามลำดับบทเรียน	23	25.84
อาจารย์สอนโดยจัดลำดับเนื้อหาใหม่และสอนตามลำดับที่		
เหมาะสม	29	32.58
อาจารย์สอนตามลำดับเนื้อหาอย่างเคร่งครัดโดยไม่เพิ่ม		
หรือเสริมนอกเหนือจากบทเรียน	4	4.49
อาจารย์เลือกสอนบางเรื่องบางหัวข้อข้ามไป	4	4.49
อื่น ๆ	6	6.74

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
การสอนวิชาพระพุทธศาสนา		
สอนโคตันหลักสูตร	65	73.03
สอนไม่ทันหลักสูตร	16	17.98
อื่น ๆ	8	8.99
เมื่อสอนไม่ทันหลักสูตรแก้ปัญหาโดย		
ใหญ่เรียนไปอ่านเอง	9	10.11
ใหญ่เรียนไปอ่านเองและครูสอนอธิบายเฉพาะส่วนที่สำคัญ	39	43.82
ครูสอนสรุปให้ฟังทั้งหมดโดยใช้เวลานอกเวลาเรียน	32	35.96
ไม่สอนใหญ่เรียนไปอ่านเอง และไม่นำไปออกข้อสอบ	1	1.12
อื่น ๆ	8	8.99
เวลาที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็น		
ตอนเช้า	25	28.09
ตอนบ่าย	64	71.91
นักเรียนเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา		
มาก	8	8.99
พอสมควร	53	59.55
น้อย	16	17.98
ไม่เห็นความสำคัญเลย	6	6.74
อื่น ๆ	6	6.74
การเข้ารับการอบรมหรือเข้าร่วมสัมมนาเรื่องการเรียน		
การสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย		
2524		
เคย	48	53.93
ไม่เคย	41	46.07

จากตารางที่ 26 จะเห็นได้ว่าผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 86.52 มุ่งหวังที่จะให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ก่อนทำการสอนผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 84.27 ได้วางแผนการสอนและการจัดกิจกรรมในการเรียน

หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกวิธีการสอน ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 69.66 คำนึงถึงวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 85.39 สอนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยคำอธิบายที่ชัดเจน ง่าย ๆ อธิบายให้นักเรียนเข้าใจ และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 4.49 สอนตามเนื้อหาอย่างเคร่งครัด ไม่เพิ่มเติมจากบทเรียนและเลือกสอนในบางเรื่อง

การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 73.03 ทอมว่าสอนได้ทันหลักสูตร และเมื่อสอนไม่ทันหลักสูตร ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 43.82 จะให้ผู้เรียนไปอ่านเองและผู้สอนอธิบายเฉพาะส่วนที่สำคัญ

เวลาที่มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 71.91 ทอมว่าได้จัดสอนในทอหมาย

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 59.55 เห็นว่านักเรียนเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร ส่วนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.74 เห็นว่านักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาเลย

การเข้ารับการอบรม หรือเข้าร่วมสัมมนาเรื่องการเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 53.93 ทอมว่าเคยได้รับการอบรม

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ประกอบการสอนและความร่วมมือของครู ผู้ปกครอง นักเรียนเกี่ยวกับการสอนและการจัดกิจกรรมวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
กิจกรรมที่จัดประกอบการเรียนการสอน		
จัดทัศนศึกษาสถานที่สำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม	45	50.56
แจกรางวัลแก่นักเรียนที่ประพฤติดีหรือบำเพ็ญประโยชน์		
ทอดส่วนรวม	27	30.34
จัดประกวดคำประพันธ์ ร้อยแก้วหรือร้อยกรองเกี่ยวกับ		
คติธรรมหรือคติสอนใจ	29	32.58
จัดให้นักเรียนฟังเทศน์ที่วัดใกล้โรงเรียนหรือนิมิตต์		
พระสงฆ์มาแสดงปาฐกถาธรรมในบางครั้งบางคราว	54	60.67
จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี และ		
พิธีต่าง ๆ	58	65.17
จัดให้สมาชิกไปวัดเพื่อฟังเทศน์หรือประกอบพิธีกรรมทาง		
ศาสนาในโอกาสที่เหมาะสม	49	50.06
จัดตั้งชุมนุมที่เกี่ยวข้องของทางพระพุทธศาสนา	37	41.57
จัดตั้งโครงการพัฒนาตน	8	8.99
อื่น ๆ	6	6.74
การให้ความร่วมมือของผู้สอนวิชาอื่นในด้านการเรียน		
การสอนและการจัดกิจกรรม		
ให้ความร่วมมือมาก	8	8.99
ให้ความร่วมมือพอสมควร	60	67.41
ให้ความร่วมมือน้อย	14	15.73
ไม่ให้ความร่วมมือเลย	2	2.25
อื่น ๆ	5	5.62

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
การให้ความร่วมมือของนักเรียนในค่านการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรม		
ให้ความร่วมมือมาก	17	19.10
ให้ความร่วมมือพอสมควร	63	70.79
ให้ความร่วมมือน้อย	3	3.37
ไม่ให้ความร่วมมือเลย	1	1.12
อื่น ๆ	5	5.62
การให้ความร่วมมือของผู้ปกครองในค่านการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรม		
ให้ความร่วมมือมาก	8	8.99
ให้ความร่วมมือพอสมควร	55	61.80
ให้ความร่วมมือน้อย	17	19.10
ไม่ให้ความร่วมมือเลย	5	5.62
อื่น ๆ	4	4.49

จากตารางที่ 27 จะเห็นว่าผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจำนวนสูงสุดร้อยละ

65.17 จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี และพิธีต่าง ๆ เป็นกิจกรรม
ประเภทการเรียนการสอน

ค่านความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ
67.41, 70.79 และ 61.80 มีความเห็นว่าผู้สอนวิชาอื่น นักเรียน ผู้ปกครอง ให้ความ
ร่วมมือพอสมควร

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับ เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและการใช้อุปกรณ์การสอน

ชื่อกิจกรรม	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนา		
ฝึกแบบเรียนที่กระทรวงอนุมัติให้ใช้เป็นหลัก	30	33.70
ฝึกแบบเรียนที่โรงเรียนกำหนดให้และวัสดุประกอบการสอนอื่น ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม	42	47.19
ฝึกหัวข้อที่กำหนดให้เป็นหลัก ส่วนรายละเอียดยกคนควาเอาเอง	53	59.55
ใช้คู่มือการสอนเป็นหลัก	29	32.58
อื่น ๆ	15	16.85
ผู้สอนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อประกอบการสอนจาก		
การอ่านหนังสือในห้องสมุดของโรงเรียน	53	59.55
การฟังคำบรรยาย การเก็บรวบรวมข่าวต่าง ๆ จากวารสาร หนังสือพิมพ์และจากห้องสมุดอื่น ๆ	71	73.77
ไปฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ	52	58.43
อื่น ๆ	15	16.85
การใช้อุปกรณ์การสอน		
ทุกชั่วโมงที่ทำการสอน	7	7.86
เป็นบางชั่วโมง	69	77.54
ไม่เคยใช้อุปกรณ์การสอนเลย	7	7.86
ไม่มีอุปกรณ์ในโรงเรียน	6	6.74

จากตารางที่ 28 เครื่องมือที่ผู้สอนใช้ประกอบการสอน ผู้สอนจำนวนสูงสุด ร้อยละ 59.55 ฝึกหัวข้อที่กำหนดให้เป็นหลัก ส่วนรายละเอียดยกคนควาเอาเอง ส่วนจำนวนน้อยที่สุด

ร้อยละ 32.58 ใ้ช้คู่มือการสอนเป็นหลัก และผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 73.77 ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อประกอบการสอนจากการฟังคำบรรยาย การเก็บรวบรวมข่าวทาง ๆ จากวารสาร หนังสือพิมพ์และจากห้องสมุดอื่น ๆ และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 58.43 ได้จากการไปฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 77.54 ใ้ช้อุปกรณ์การสอนเป็นบางชั่วโมง และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 6.74 ทอบว่าไม่มีอุปกรณ์ในโรงเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 29 ความคิดเห็นของผู้สอนเกี่ยวกับหนังสือวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
หนังสือเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียน		
ตำราและแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นต่างๆ	51	57.30
ตำนานและนิทานพื้นเมือง	39	43.82
นิทานธรรมะและนิยายอิงธรรมะ	53	59.55
หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมะ	59	66.29
บทบรรยายธรรมะ ปาฐกถาและธรรมเทศนา	43	48.31
หนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทย	63	70.79
อื่น ๆ	4	4.49
ปริมาณหนังสือที่ใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา		
มาก	14	15.73
พอสมควร	59	66.29
แทบไม่มีเลย	14	15.73
อื่น ๆ	2	2.25

จากตารางที่ 29 ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 70.79 เห็นว่าหนังสือเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียนเป็นหนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทย จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 43.82 เห็นว่าเป็นหนังสือเกี่ยวกับตำนานและนิทานพื้นเมือง

ส่วนหนังสือที่ใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 66.29 มีความเห็นว่ามีปริมาณพอสมควร และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 15.73 มีความเห็นว่าแทบไม่มีหนังสือเลย

2.3.4 ด้านการวัดผลประเมินผล

ตารางที่ 30 ความคิดเห็นของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
การกำหนดจุดมุ่งหมายของการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา		
เพื่อเก็บคะแนนตามระเบียบการวัดผลของกระทรวง		
ศึกษาธิการ	50	61.80
เพื่อวัดความรู้ ความจำของนักเรียนท่านเนื้อหา	40	44.94
เพื่อให้ทราบว่าได้สอนไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่	44	49.44
เพื่อหาข้อบกพร่องของการเรียนการสอน	43	48.31
เพื่อจะนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น	45	50.56
อื่น ๆ	4	4.49
สิ่งที่เน้นในการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา		
ความจำในเนื้อหาที่เรียน	18	20.22
ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง	61	68.54
ให้แก่ปัญหาที่ครูสมมติขึ้นโดยใช้ความรู้ที่เรียนมา	44	49.44
ถามความคิดและเหตุผล	61	68.54
อื่น ๆ	7	7.86
วิธีวัดผลวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้		
คะแนนจากการทดสอบ	62	69.66
คะแนนกิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน	66	74.16
คะแนนความประพฤติที่ได้จากการสังเกตการณ์	59	66.29
อื่น ๆ	8	8.99

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
ข้อสอบที่ไร		
แบบปรนัย	20	22.47
แบบบรรยาย	6	6.74
ทั้งแบบปรนัยและอัตนัย	63	70.79
ข้อสอบที่ไร		
เป็นข้อสอบที่ผู้สอนทำขึ้นเอง	76	85.39
เป็นข้อสอบที่ทางกลุ่มโรงเรียนจัดทำขึ้น	7	7.87
อื่น ๆ	6	6.74
ระยะเวลาที่ผู้สอนใช้ในการประเมินผล		
ประเมินผลก่อนสอน	30	33.71
ประเมินผลระหว่างสอน	49	55.06
ประเมินผลหลังสอน	75	84.27
อื่น ๆ	4	4.49
ความเหมาะสมของคะแนนและจำนวนหน่วยกิตของวิชา		
พระพุทธศาสนา		
เหมาะสมมาก	7	7.87
เหมาะสมพอสมควร	50	56.18
ไม่เหมาะสมเลย	28	31.46
อื่น ๆ	4	4.49
ลักษณะการออกข้อสอบของผู้สอน		
ออกข้อสอบไปครอบคลุมเรื่องที่สอน	73	82.02
เนื้อหาวิชาที่หาค้นสอนไม่ทัน หาค้นนำมาออกข้อสอบควย	9	10.11

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน/คน (N = 89)	ร้อยละ
นำสิ่งที่มีอยู่ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรมาออกข้อสอบควย ข้อสอบของทานมีการยกนิทานชาคกหรือเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนอุปมาอุปไมยให้เข้ากับหลักสูตรที่ เรียนมา	45	50.56
อื่น ๆ	27	30.34
การวิคผลช่วยให้ได้ทราบแนวทางสำหรับแก่นักเรียนในคาน ความแม่นยำในเนื้อหาที่เรียน	1	1.12
การปรับปรุงทัศนคติของนักเรียนให้เห็นความสำคัญของ วิชาพระพุทธศาสนา	20	22.47
การประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่เรียน	67	75.28
การเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องศาสนา	54	60.67
ศีลธรรม จรรยา	37	41.57
อื่น ๆ	3	3.37
การใ้รับการอบรมเพื่อใ้มีความรู้คานวัดและประ เมีนผล วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524		
เคย	20	22.47
ไม่เคย	69	77.53

จากตารางที่ 30 ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 61.80 มีจุดมุ่งหมายของการวิคผล
วิชาพระพุทธศาสนาเพื่อเก็บคะแนนระเบียบการวิคผลของกระทรวงศึกษาธิการ รองลง
มาร้อยละ 50.56 เพื่อจะได้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ

44.94 เพื่อวัดความรู้ ความจำของนักเรียนด้านเนื้อหาวิชา

สิ่งที่เน้นในการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 68.54 เน้นในเรื่องความคิด เหตุผล และความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง และจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 20.22 เน้นเรื่องความจำในเนื้อหาที่เรียน

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 74.16 วัดผลวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้คะแนน กิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน ส่วนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 66.29 ใช้คะแนนความประพฤติ ที่ได้จากการสังเกตการณ์

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 70.79 ใช้ข้อสอบที่เป็นทั้งแบบปรนัยและอัตนัย และ ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 85.39 ใช้ข้อสอบที่ผู้สอนทำขึ้นเอง

ระยะเวลาที่ใช้ในการประเมินผล ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 84.27 ประเมินผล หลังสอน และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 33.71 ประเมินผลก่อนสอน

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 56.18 เห็นว่าคะแนนและจำนวนหน่วยกิตของวิชาพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมพอสมควร และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 7.87 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก

ลักษณะการออกข้อสอบของผู้สอน ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 82.02 ทอบว่าผู้สอน ออกข้อสอบใดครอบคลุมเรื่องที่สอน และจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 30.34 ทอบว่าข้อสอบมีการยกนิทานชาดกหรือเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนอุปมาอุปไมยให้เข้ากับหลักธรรมที่เรียนมา

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 75.28 เห็นว่าการวัดผลช่วยให้ได้ทราบแนวทางแก้ไข นักเรียนในด้านการปรับปรุงทัศนคติของนักเรียนให้เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา ส่วนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 22.47 เห็นว่าเพื่อแก้ไขในด้านความแม่นยำในเนื้อหาที่เรียน

ผู้สอนจำนวนสูงสุดร้อยละ 77.53 ทอบว่าไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้อีกในการวัดผลประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

ตอนที่ 3 ปัญหาของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ในกรุงเทพมหานคร

3.1 ปัญหาของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ด้านเนื้อหาวิชา ด้าน
การเรียนการสอน ด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

3.1.1 ด้านเนื้อหาวิชา

ตารางที่ 31 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของนักเรียนต่อ
ปัญหาด้านเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัญหา	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. เนื้อหาวิชายากเกินไป	3.19	1.15	น้อย
2. เนื้อหาวิชาซ้ำซ้อน	3.33	1.13	น้อย
3. เนื้อหาวิชาไม่น่าสนใจ	3.12	1.26	น้อย
4. เนื้อหาวิชาไม่สัมพันธ์กัน	2.67	1.23	น้อย
5. เนื้อหาวิชามากเกินไปไม่สอดคล้องกับเวลาเรียน ทำให้เรียนไม่ทันหลักสูตร	2.80	1.36	น้อย
6. เนื้อหาวิชาไม่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและเหตุการณ์ ปัจจุบันทำให้เป็นเรื่องน่าเบื่อ นักเรียนไม่สนใจ	2.93	1.30	น้อย
7. จำนวนหน่วยการเรียนรู้เรียนน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับ เนื้อหาวิชา	2.14	1.23	น้อย
8. เนื้อหาในแบบเรียนไม่ถูกต้อง	2.28	1.32	น้อย
9. ภาษาที่ใช้ในหนังสือแบบเรียนอ่านแล้วเข้าใจยาก	3.23	1.16	น้อย
10. เนื้อหาเป็นนามธรรมมากเกินไป เข้าใจยาก	3.41	1.08	น้อย
11. เนื้อหาเน้นความรู้ความจำมากกว่าการปฏิบัติ	3.27	1.22	น้อย
12. เนื้อหาไม่สัมพันธ์กับความรู้พื้นฐานของนักเรียน	2.75	1.26	น้อย

จากตารางที่ 31 จะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนมีความเห็นว่าปัญหาด้านเนื้อหา
วิชาเป็นปัญหาน้อยทุกด้าน

3.1.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ด้านการเรียน
การสอน

ตารางที่ 32 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของนักเรียนต่อ
ปัญหาคำถามการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัญหา	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. อาจารย์ขาดความรู้และประสบการณ์ในการสอน วิชาพระพุทธศาสนา	2.58	1.42	น้อย
2. อาจารย์ไม่กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น	2.80	1.22	น้อย
3. อาจารย์ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับ นักเรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน	2.61	2.11	น้อย
4. อาจารย์ไม่อุทิศเวลาให้นักเรียนเท่าที่ควร	2.50	1.25	น้อย
5. ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา จึงไม่ค่อยให้การสนับสนุนเท่าที่ควร	2.45	1.32	น้อยที่สุด
6. อาจารย์ไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา จึงสอนอย่างไม่ตั้งใจ	2.43	1.44	น้อยที่สุด
7. นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา จึงไม่สนใจและไม่ชอบเรียน	3.20	1.33	น้อย
8. การใช้แหล่งความรู้จากชุมชนมาประกอบการสอน มีน้อย	2.84	1.15	น้อย
9. การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสภาพสังคม และเหตุการณ์ปัจจุบันมีน้อย	2.76	1.25	น้อย
10. นักเรียนขาดความสามารถในการตอบและสรุป แนวคิดด้วยตนเอง	3.22	1.21	น้อย
11. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ- ศาสนาทำได้น้อยเนื่องจากข้อจำกัดของเวลาเรียน	3.16	1.25	น้อย

ตารางที่ 32 (ต่อ)

ปัญหา	\bar{x}	S.D.	แปลความ
12. ซากสถานที่ที่จะฝึกปฏิบัติกิจกรรม เช่น ห้องสมาธิ	2.58	1.42	น้อย
13. ความร่วมมือและความสนใจของครู ผู้บริหาร นักเรียน ชุมชนยังมีน้อย	2.89	1.28	น้อย
14. บุคลิกภาพของผู้สอน	3.02	1.30	น้อย
15. ผู้ปกครองยังไม่ให้ความร่วมมือและสนับสนุน เท่าที่ควร	2.58	1.27	น้อย
16. การใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนของครูมีน้อย	2.99	1.24	น้อย
17. ห้องสมุดโรงเรียนไม่เป็นแหล่งวิชาการที่ค้ำพอ	2.72	1.31	น้อย
18. ซากหนังสือประกอบบทเรียน	2.81	1.33	น้อย

จากตารางที่ 32 จะเห็นว่า โดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนมีคงามคิดเห็นว่าท่านการ
เรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นปัญหาน้อย และที่เป็นปัญห
น้อยที่สุดคือ การที่ผู้บริหารและครูสอนไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาจึงไม่ค่อยให้
การสนับสนุนเท่าที่ควร และสอนอย่างไม่ตั้งใจ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1.3 ปัญหาของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา คำนการวัด ประเมินผล

ตารางที่ 33 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของนักเรียนต่อ
ปัญหาคำนการวัดผลประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย

ปัญหา	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. อาจารย์ไม่ไ้ชี้แจง เรื่องการวัดประเมินผลก่อนสอน	2.46	1.39	น้อยที่สุด
2. อาจารย์ออกข้อสอบไม่ครอบคลุมเรื่องที่เรียน	2.53	1.35	น้อย
3. การนำเนื้อหาวิชาที่สอนไม่ทันมาออกข้อสอบ	2.63	1.40	น้อย
4. การไม่บอกให้ทราบล่วงหน้าเมื่อมีการทดสอบ	2.48	1.36	น้อยที่สุด
5. ข้อสอบมากเกินไปทำไม่ทันเวลา	2.58	1.38	น้อย
6. การวัดความเข้าใจ ความคิด เหตุผลและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันมีน้อยมาก	2.61	1.25	น้อย
7. จำนวนหน่วยกิตในวิชาพระพุทธศาสนาน้อยเกินไป	2.35	1.38	น้อยที่สุด
8. การวัดผลมุ่งวัดความสามารถในการจำมากกว่าการวัดพฤติกรรมของนักเรียน	2.99	1.37	น้อย
9. การแบ่งคะแนนในการประเมินผล การให้คะแนนภาคปฏิบัติมีน้อยเกินไป	2.59	1.33	น้อย

จากตารางที่ 33 จะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนมีความคิดเห็นว่าค่านการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนาเป็นปัญหาน้อย และที่เป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ อาจารย์ไม่ไ้ชี้แจง เรื่องการวัดประเมินผลก่อนสอน การไม่บอกให้ทราบล่วงหน้าเมื่อมีการทดสอบ จำนวนหน่วยกิตในวิชาพระพุทธศาสนาน้อยเกินไป

3.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามจุดประสงค์ ด้านเนื้อหา
 วิชา ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดประเมินผล ตามความคิดเห็นของ
 ผู้บริหาร ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
 3.2.1 ด้านวัตถุประสงค์

ตารางที่ 34 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้สอน
 ที่มีปัญหาด้านวัตถุประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล ความ	ผู้สอน		แปล ความ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
1. วัตถุประสงค์สูงเกินไปไม่สามารถปฏิบัติได้	2.92	0.86	น้อย	2.97	1.13	น้อย
2. ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์กับวัยของนักเรียน	2.59	0.88	น้อย	2.66	1.09	น้อย
3. วัตถุประสงค์ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา	2.63	0.91	น้อย	2.73	0.99	น้อย
4. ผู้สอนไม่ทราบวิธีการที่จะสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	2.85	1.12	น้อย	2.69	1.19	น้อย
5. ผู้สอนไม่ค่อยเข้าใจถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	2.68	1.06	น้อย	2.67	1.19	น้อย
6. การสอนใหม่บรรลุจุดประสงค์รายวิชาพระพุทธศาสนาทำได้น้อย	2.83	1.05	น้อย	2.90	1.07	น้อย
7. การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทำได้ยาก	3.09	1.08	น้อย	2.93	1.14	น้อย

จากตารางที่ 34 จะเห็นว่า โดยเฉลี่ยแล้ว ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นว่าปัญหาด้านวัตถุประสงค์เป็นปัญหาน้อยทุกด้าน

3.2.2 คำนเนื้อหาวิชา

ตารางที่ 35 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่เห็นของผู้บริหาร ผู้สอน
 ท่อปัญหาคำนเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล	ผู้สอน		แปล
	\bar{X}	S.D.	ความ	\bar{X}	S.D.	ความ
1. เนื้อหาวิชาซ้ำซ้อน	2.89	1.02	น้อย	2.93	1.05	น้อย
2. เนื้อหาวิชาไม่สัมพันธ์กัน	2.77	0.93	น้อย	2.70	0.93	น้อย
3. เนื้อหาวิชามากเกินไปไม่สอดคล้องกับเวลา ทำให้สอนไม่ทัน หลักสูตร	2.82	1.07	น้อย	2.84	1.23	น้อย
4. เนื้อหาวิชาไม่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและเหตุการณ์ปัจจุบันทำให้เป็นเรื่องน่าเบื่อ นักเรียนไม่สนใจ	3.03	0.94	น้อย	2.73	1.13	น้อย
5. จำนวนหน่วยการเรียนรู้เรียนน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	2.91	1.20	น้อย	2.99	1.23	น้อย
6. เนื้อหาในแบบเรียนไม่ถูกต้อง	2.46	0.97	น้อย	2.47	1.06	น้อย
7. ภาษาที่ใช้ในหนังสือแบบเรียนอ่านแล้วเข้าใจยาก	2.72	1.10	น้อย	2.65	1.18	น้อย
8. เนื้อหาเป็นนามธรรมมากเกินไป ผู้เรียนเข้าใจยาก	3.10	1.05	น้อย	2.81	1.09	น้อย
9. เนื้อหาเน้นความรู้ความจำมากกว่าการปฏิบัติ	3.11	0.93	น้อย	3.04	1.05	น้อย
10. เนื้อหาไม่สัมพันธ์กับพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน	2.83	0.85	น้อย	3.04	1.14	น้อย

จากตารางที่ 35 จะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้ว ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นว่าปัญหาคำนเนื้อหาวิชาเป็นปัญหาน้อยทุกด้าน

3.2.3 งานการเรียนการสอน

ตารางที่ 36 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของผู้บริหาร
 ผู้สอนตอปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา
 ตอนปลาย

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล ความ	ผู้สอน		แปล ความ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
1. ผู้สอนขาดเทคนิคและวิธีการสอน ที่เหมาะสมที่จะเร้าให้นักเรียน เกิดความสนใจ	3.34	1.00	น้อย	3.25	1.16	น้อย
2. ผู้สอนมีความรู้และความเข้าใจ พื้นฐานสำหรับการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	3.23	1.00	น้อย	3.02	1.17	น้อย
3. ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามี จำนวนไม่เพียงพอ	3.39	1.04	น้อย	3.63	1.16	น้อย
4. ครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ ตรงกับสาขาที่เรียนมา	3.53	1.15	มาก	3.60	1.33	มาก
5. ผู้สอนมุ่งความรูความจำ มากกว่าการปฏิบัติ	3.24	1.05	น้อย	3.15	1.09	น้อย
6. การไหลของความรู้จากชุมชน มาประกอบการสอนมีน้อย	3.02	0.93	น้อย	2.99	1.02	น้อย
7. การสอนศีลธรรมให้เข้ากับ สภาพสังคมและเหตุการณ์ ประจำวันมีน้อย	3.37	4.50	น้อย	2.92	1.02	น้อย

ตารางที่ 36 (ต่อ)

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล	ผู้สอน		แปล
	\bar{X}	S.D.	ความ	\bar{X}	S.D.	ความ
8. ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของ วิชาพระพุทธศาสนาเนื่องจาก จำนวนหน่วยการเรียนน้อยเกินไป และไม่เป็นส่วนหนึ่งของ วิชาที่สอบเข้าศึกษาต่อในสถาบัน ต่าง ๆ	3.47	0.98	น้อย	3.65	1.18	มาก
9. ความร่วมมือ ความสนใจของ ครูและนักเรียนในการจัด กิจกรรมวิชาพระพุทธศาสนา น้อยเกินไป	3.05	0.98	น้อย	3.44	1.11	มาก
10. ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของ วิชานี้จึงไม่ค่อยให้การสนับสนุน	2.94	1.10	น้อย	3.40	1.13	น้อย
11. นักเรียนขาดความสามารถใน การตอบและสรุปแนวคิดด้วย ตนเอง	3.47	1.07	น้อย	3.47	1.01	น้อย
12. ความไม่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ระหว่างเนื้อหา อุปกรณ์และ การจัดกิจกรรม	3.10	1.07	น้อย	3.27	1.00	น้อย
13. การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียน ปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมการ เรียนการสอนวิชาพุทธ- ศาสนาทำได้น้อย	3.29	1.00	น้อย	3.44	1.14	น้อย

ตารางที่ 36 (ต่อ)

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล ความ	ผู้สอน		แปล ความ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
14. เวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรน้อยเกินไปทำให้การสอนการจักกิจกรรมใดไม่เต็มที่เท่าที่ควรและสอนไม่ทันหลักสูตร	3.08	0.96	น้อย	3.27	1.21	น้อย
15. เอกสาร หลักสูตรและคู่มือต่างๆ สำหรับสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีไม่เพียงพอ	3.18	1.09	น้อย	3.49	1.32	น้อย
16. โรงเรียนได้รับเอกสาร หลักสูตร จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล้าช้าเกินไป	3.31	0.96	น้อย	3.74	1.32	มาก
17. เอกสาร หลักสูตรและคู่มือขาดประสิทธิภาพ เป็นปัญหาต่อการปฏิบัติตาม	3.13	0.94	น้อย	3.45	1.16	น้อย
18. โรงเรียนขาดงบประมาณในการใช้จ่าย ทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์การสอน	3.06	1.11	น้อย	3.29	1.18	น้อย
19. บริการที่โรงเรียนให้เกี่ยวกับอุปกรณ์การสอนไม่เต็มที่เท่าที่ควร	2.95	1.08	น้อย	3.29	1.02	น้อย
20. โรงเรียนไม่ได้สร้างบรรยากาศที่จะเอื้อต่อการเรียน ขาดสถานที่ในการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา เช่น ห้องฝึกสมาธิ	2.76	1.25	น้อย	3.06	1.24	น้อย

ตารางที่ 36 (ต่อ)

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล ความ	ผู้สอน		แปล ความ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
21. ผู้สอนมีความรู้ในแหล่งวิทยาการ น้อย	2.87	1.19	น้อย	3.11	1.12	น้อย
22. ผู้สอนไม่ค่อยเห็นความสำคัญของ วิชาพระพุทธศาสนา	2.55	1.05	น้อย	2.51	1.26	น้อย
23. การจัดตั้งชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ วิชาพระพุทธศาสนายังไม่ได้รับ ความร่วมมือ ความสนใจจาก นักเรียนและผู้บริหาร	3.07	0.98	น้อย	3.36	1.05	น้อย
24. อุปกรณ์การสอนวิชาพระพุทธ- ศาสนาเป็นอุปกรณ์ที่หายาก หายาก	3.31	1.06	น้อย	3.28	1.26	น้อย
25. หอสมุดของโรงเรียนไม่เป็น แหล่งวิชาการที่เพียงพอ	3.16	1.07	น้อย	3.11	1.27	น้อย
26. บุคลิกภาพของผู้สอน	2.77	0.87	น้อย	2.88	1.01	น้อย
27. ไม่มีการเผยแพร่ความรู้และ ความเข้าใจ รวมทั้งร่วมมือกับ ชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธ- ศาสนา	3.31	3.34	น้อย	2.99	1.03	น้อย

จากตารางที่ 36 จะเห็นว่า โดยเฉลี่ยแล้ว สิ่งที่ผู้บริหารและผู้สอนเห็นว่าก้าน
การเรียนการสอนที่เป็นปัญหามากตรงกัน คือ ครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ตรงกับสาขาที่
เรียนมา และผู้สอนเห็นว่าที่เป็นปัญหาการเรียนการสอนมาก คือ ผู้เรียนไม่เห็นความ
สำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาเนื่องจากจำนวนหน่วยกิตน้อยเกินไป

3.3.4 คำนวณการวัดผลประเมินผล

ตารางที่ 37 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้สอน
 ทอปัญหาการวัดผลประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยมัธยมศึกษาตอน
 ปลาย

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล ความ	ผู้สอน		แปล ความ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
1. ไม่สามารถวัดผลการเรียนได้ สม่ำเสมอเนื่องจากมีเวลาใน การเรียนการสอนน้อย	3.06	0.86	น้อย	3.08	1.17	น้อย
2. ผู้สอนขาดความเข้าใจในการ สร้างและการใช้แบบทดสอบที่ เหมาะสมกับวิชาพระพุทธศาสนา	2.97	0.99	น้อย	2.88	1.08	น้อย
3. การวัดความเข้าใจ ความคิด เหตุผลและการนำไปใช้ในชีวิต ประจำวันมีน้อยมาก	3.69	0.87	น้อย	2.79	1.02	น้อย
4. การวัดผลวิชาพระพุทธศาสนาทำ ได้ยากเพราะลักษณะวิชาเป็น นามธรรมต้องใช้เวลามาก	3.32	1.06	น้อย	3.10	1.25	น้อย
5. การวัดผลมุ่งวัดความสามารถใน การจำมากกว่าการวัด พฤติกรรมของผู้เรียน	3.20	1.12	น้อย	3.11	1.17	น้อย
6. การแบ่งคะแนนในการประเมินผล การให้คะแนนภาคปฏิบัติ เกินไป	3.01	0.99	น้อย	3.01	1.14	น้อย
7. ไม่สามารถติดตามผลพฤติกรรม ของผู้เรียนได้อย่างเพียงพอ	3.33	1.05	น้อย	3.37	1.12	น้อย

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ปัญหา	ผู้บริหาร		แปล ความ	ผู้สอน		แปล ความ
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
8. ชั่วโมงสอนมากเกินไป ทำให้ไม่มี เวลาเตรียมข้อทดสอบหลังการ เรียนแต่ละบท เป็นผลให้ข้อสอบ วิชาพระพุทธศาสนาซึ่งทำโดยก ษาคคุณภาพ	2.87	1.04	น้อย	2.99	1.19	น้อย
9. ผู้สอนมีปัญหากในการสร้างข้อสอบ ชนิดต่าง ๆ ไม่มีคุณภาพก็						
9.1 ข้อสอบวัดความรู้ความจำ	2.64	0.80	น้อย	2.66	1.09	น้อย
9.2 ข้อสอบวัดความคิดและ เหตุผล	3.07	1.01	น้อย	3.04	1.09	น้อย
9.3 ข้อสอบวัดความเข้าใจ และการนำไปใช้	2.94	0.99	น้อย	2.89	1.14	น้อย

จากตารางที่ 37 จะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้ว ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นว่าปัญหา
ด้านการวัดผลเป็นปัญหาน้อยในทุกด้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะของนักเรียน ผู้บริหาร และผู้สอน ในการแก้ปัญหาและปรับปรุง การจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากแบบสอบถามจำนวน 551 ฉบับ มีผู้เขียนข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหามาจำนวน 349 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 63.33 ซึ่งมีผลสรุปข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังนี้

1. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหและปรับปรุง ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
 - 1.1 จุดประสงค์ยังไม่ชัดเจน ควรเขียนจุดประสงค์ให้ละเอียดในแต่ละบท ผู้สอนจะได้สอนตรงตามวัตถุประสงค์
 - 1.2 ควรมีการอบรมผู้สอน และชี้แจง เรื่องวัตถุประสงค์ก่อนสอนเพื่อให้ผู้สอนเข้าใจไปในแนวทางเดียวกัน
 - 1.3 ควรเน้นเรื่องการพัฒนาจิตใจและการปฏิบัติ
 - 1.4 ท้องการผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำ
2. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหและปรับปรุง ด้านเนื้อหาวิชา
 - 2.1 หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เน้นเรื่องวินัยและสมณศักดิ์ของพระสงฆ์มากเกินไป ควรเน้นเรื่องจริยธรรมและศีลธรรม
 - 2.2 ควรสอทดแทรกเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาไปในวิชาอื่น ๆ ด้วย
 - 2.3 ปรับปรุงศัพท์ที่ใช้ให้เหมาะสมและควรมีคำอธิบายศัพท์ท้ายบท
 - 2.4 นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ในวิชานี้น้อยมาก ความสนใจก็น้อย เนื้อหาควรจะทำให้เข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
 - 2.5 เนื้อหาควรชัดเจน ไม่คลุมเครือ
 - 2.6 เนื้อหาเรื่องประวัติพระพุทธเจ้าควรให้ละเอียดกว่านี้
3. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหและปรับปรุง ด้านการเรียนการสอน
 - 3.1 ควรปรับปรุงเรื่องเวลาเรียนและหน่วยการเรียน
 - 3.2 ควรเน้นความเข้าใจ การปฏิบัติ มากกว่าทฤษฎี
 - 3.3 ควรมีหนังสืออ่านประกอบที่เข้าใจง่าย

เข้าใจมากยิ่งขึ้น

3.4 ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาวิจารณ์ จะช่วยให้ผู้เรียน

3.5 ห้องสมุดควรมีหนังสือที่น่าสนใจเกี่ยวกับศาสนา

3.6 ครูและนักเรียนควรมีความพร้อม

3.7 ครูผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ เป็นแบบอย่างที่ดีได้
ทว ย รวมทั้งครูทุกคนก็ควร เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

3.8 ผู้สอนควรมีเทคนิคการสอนและอุปกรณ์ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

3.9 ชนาคกรที่จับคานนี้โดยตรง โรงเรียนควรร่วมมือกับวัดเพื่อให้พระสงฆ์
มาสอน และมีแผนการสอนให้ละเอียด เพื่อพระสงฆ์จะได้อรรถประโยชน์กว่าโรงเรียน
ของการอย่างไร

3.10 ศึกษาวิเคราะห์วิชาพระพุทธศาสนาควรจะสาธิตการสอนให้ดูบ้าง

3.11 ไหยกตัวอย่างประกอบมาก ๆ และมีนิทานประกอบ

3.12 ควรมีการทัศนศึกษานอกสถานที่ เพื่ออุโบสถวัดพุทธหรือโบสถสถาน
ตลอดจนวัดที่พระสงฆ์ได้ทำประโยชน์ให้กับสังคมมาก

3.13 การเรียนการสอนวิชานี้ควรจัดเรียนในห้องพุทธศาสนาโดยเฉพาะ

3.14 ผู้สอนควรมีจิตวิทยาในการสอนมาก ๆ มีอารมณ์ขันบ้าง ไม่เคร่ง

ระเบียบมาก

3.15 เชิญบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่พระภิกษุมาบรรยายเป็นครั้งคราว

3.16 การจัดชั่วโมงเรียนวิชาพุทธศาสนา ไม่ควรนำมาไว้ก่อนหน้า

ชั่วโมงกลับบ้าน ควรจัดชั่วโมงให้อยู่ในตอนเช้า

4. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุง ด้านการวัดผลประเมินผล

4.1 ควรวัดผลทุกครั้งที่ทำการสอน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้อง
เป็นการเขียนตอบแบบสอบถาม

4.2 ต้องประเมินทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ และต้องมีเกณฑ์มาตรฐานด้วย

4.3 ควรเป็นข้อสอบกลุ่มมาตรฐาน ไขได้ตลอดไป ประมาณ 200 ข้อ

4.4 การเพิ่มเวลาเรียนจะช่วยให้การวัดผลทำได้สม่ำเสมอ

4.5 ไม่สามารถติดตามพฤติกรรมนักเรียนได้อย่างเพียงพอ ควรหาวิธี
การเพื่อให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินพฤติกรรมนักเรียนด้วย

4.6 การวัดผลควรจะมีคะแนนภาคปฏิบัติเป็นหลักมากกว่า ถ้าไม่ผ่าน
คะแนนภาคปฏิบัติก็ถือว่าสอบไม่ผ่าน

4.7 ควรจะแบ่งคะแนนออกเป็น 3 ภาค คือ เนื้อหาวิชา ปฏิบัติ
กิจกรรมร่วมกับสังคมและหน่วยวิชาอื่น

4.8 ควรจะส่งเสริมให้ครูที่สอนได้พบกับผู้ปกครองอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
จะได้รู้ปัญหาของนักเรียน และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาคือไป

4.9 การวัดผลควรเน้นความเข้าใจ ความลึก เหตุผล การนำไป
ใช้มากกว่าเน้นความจำ

4.10 การวัดผลโดยให้นักเรียนเสนอข้อสงสัยจนกว่าจะสอบได้ ทำให้นักเรียน
ไม่มีความรู้ที่แท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย